॥ अथ श्रीमद्देवीभागवतं एकादशस्कंधः प्रारभ्यते ॥

॥ १४ ॥ पराशरस्मृतिमर्थतःपठ ... पराशरः ॥ आचारःपरमोधम ... द स्म॥३ ॥ ॥ ७ ॥ चत्वारिंशन्महाक्षोकैरुद्राक्षोत्पा ... पूर्वकम् ॥ रुद्राक्षाणां ... पिवच

याचगौतमः ॥ यद्यपिस्थास्त ... रंमनसाऽपिनलंघयेदिति ॥ १७ ॥ सदाचारस्या ... धारिणंश्राद्धेभोजयेतविमोदतः ॥ ... अनंतरमं

... नाचारासक्तस्याऽथ ... र्षार्थचतुष्टयेध र्मोक्षरूपार्थद्वयमेवसंपादितस्यात्तथाचपुरुष ... लोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ हारंवाकटके ... नंकुलीम

पारत्य ... र्मवर्जितावर्थका ... तुष्टयेधर्मविरुद्धावर्थ ... गृहीतावनेनतद्विरोधःस्यात ... प्रस्थ

तावि ... नुधर्मस्यगवा ... कर्ममिति ॥ अमुखोदर्क ... मंत्रकंहंमंत्रेणरहितं ... वर्जित ... ॥ ३६ ॥ ... सूर्यो

नहिस ... दकरणेप्रत्य ... विविवाभ्युदया ... ख्यते ... नियं ... द्विजः ॥

सर्वधर्म ... यम ... श्रमी ॥ ८ ॥ अंतर्धायतृणैर्भू

स्तथैवसः ॥ ... वल्मीकेनशाद्वले ॥ १० ॥

लोद्भवाः ॥ ... रूसन्नि

त्यजेदर्थका ...

त्प्रमाणंतद्र ...

यत्रतुभवेत्रयाण ...

तांपृथक् ॥ २३ ... जात्त

सनियतोनहीति ॥ १९ ... २० ॥ ए

दिहेति ॥ अनेकशास्त्रेपुध ...

चक्षुषादष्टमेवमनसिनिश्चिनो ...

श्रुतिस्तत्रेति ॥ स्मृतिपुराणाप ... त ॥ पुराणस्मृत ... यतःलोकगंतव्य

डशीग्रहणाग्रहणादिपुधर्मावुभौन ... धुधर्मद्वयमपिसत्यमित्यर्थः ॥ विषयःकल्प्यतामिति ... ॥ १५ ॥ तृणादि

लकत्वात्प्रामाण्यंतथापुराणानामपि ... प्रामाण्यंस्मृतिसमानमेवकिंनस्यादतआह पुराणेष्विति ॥ ... मूलकान्यापसात अथवात ॥ अग्राह्यमृत्तिका

लवदमूलकत्वात्स्मृतीनांपुराणापेक्षयाप्राबल्यमुक्तमव्याहतमेव ॥ तदुक्तंस्कांदेसूतसंहितायाम् ॥ क्वचित्कदाचित्तत्रार्थकटाक्षेणमुनीश्वराः ॥ संतितानिपुराणानिसोंऽशोग्रा

मः ॥ असारेसंसारेकिमपिनहिसारंभगवतीपदांभोजादन्यत्सुखकरमहोमोक्षजनकम् ॥ ततोहित्वासर्वंधनसुतकलत्रादिकमुमापदांभोजंशश्वन्नमतजपतध्य
ध्यैः पद्यैरतः परम् ॥ सदाचारप्रसंगेनप्रातःकृत्यंसमुच्यते ॥ १ ॥ तत्राष्टमस्कंधे मन्वंतरेषुसर्वेषुयद्यद्रूपेणपूज्यते ॥ यस्मिन्यस्मिंश्चवैस्थानेयेनयेनचकर्मणे
स्यापिसंगृहीतत्वात्सदाचारस्यापिराज्ञःप्रश्नविषयत्वेनतंसदाचारमपिनारदायनारायणेनोक्तमेवकथयिष्यामीत्यभिप्रायेणैकादशद्वादशस्कंधावारभ्येते ॥ तत्र
योक्तप्रकारेणश्रीभगवत्यामहिमानंसर्वोत्तरंश्रीभगवत्याएवमुख्यत्वेनसर्वाराध्यत्वंचनारायणमुखाच्छ्रुत्वातदाराधनप्रकारंज्ञातुंपृच्छति ॥ नारदउवाच भगवन्भूतभव्येशेत
शमस्कंधोक्तप्रकारेण ॥ चरित्रमेवचारित्रम् ॥१॥ प्रादुर्भावः महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीभ्रामर्यादिदेवीनाम्॥असुरद्रुहांदेवानां अधिकाराप्तिर्दैत्यैर्हृतस्यतत्तदधिका
यंभ्वादिमनूनांमन्वंतराधिकारस्याप्तिःप्राप्तिः ॥ २ ॥ ३॥४॥५॥सत्कर्मकृदिति ॥ नहिकश्चित्क्षणमपिजातुतिष्ठत्यकर्मकृदितिन्यायेनव्यापाररहितत्वस्यासंभवेनाऽन्यव्याप

गणेशायनमः ॥ नारदउवाच ॥ भगवन्भूतभव्येशनारायणसनातन ॥ आख्यातंपरमाश्चर्यंदेवीचारित्रमुत्तमम् ॥१॥ प्रादुर्भावःपरोम
द्रुहाम् ॥ अधिकाराप्तिरुक्ताऽत्रदेवीपूर्णकृपावशात् ॥२॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामियेनप्रीणातिसर्वदा ॥ स्वभक्तान्परिपु
रायणउवाच ॥ शृणुनारदतत्त्वज्ञसदाचारविधिक्रमम् ॥ यदनुष्ठानमात्रेणदेवीप्रीणातिसर्वदा ॥४॥ प्रातरुत्थाय
मिद्विजानामुपकारकम् ॥५॥ उदयास्तमयंयावद्द्विजःसत्कर्मकृद्भवेत् ॥ नित्यनैमित्तिकैर्युक्तःकाम्यैश्चान्यैर
ष्ठति ॥ नपुत्रदारानज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठतिकेवलम् ॥७॥ तस्[illegible]मैसहायार्थंनित्यंसंचिनुसाधनैः
र्मःश्रुत्युक्तःस्मार्तएवच ॥ तस्मादस्[illegible]स्मायुक्तोनित्यंस्य[illegible] [illegible]ः ॥९॥ आचार
कम् ॥ १० ॥ आचारःपरमोधमो[illegible] [illegible]याणकार[illegible]
रूपोमहादीपोमुक्तिमार्गप्रदर्श[illegible]
थः ॥ ६ ॥ ननुपित्रादिभिर्ल[illegible]
वजायतेइतिआत्मैवस्वस[illegible]

॥ १४ ॥ पराशरस्मृतिमर्थतः पठति ॥ यस्त्वाचारविहीन [illegible] राशरः ॥ आचारः परमोधर्म [illegible] द स [illegible] ३ ॥ ॥ ७ ॥ चत्वारिंशन्महाश्लोकैरुद्राक्षोत्पत्ति [illegible] पूर्वकम् ॥ रुद्राक्षाणां [illegible] पिवच

थाचगौतमः ॥ यद्यपिस्यात्स्वयंब्रह्मेत्यादि ॥ तथापिल [illegible] आरंमनसाऽपिनलंघयेदिति ॥ १७ ॥ सदाचारस्य [illegible] आरिणंश्राद्धेभोजयेतविमोदतः ॥ [illegible] पलक्ष कर्णस्थं

[illegible] चारासक्तस्याऽर्थकामसंपादनंसंभवति [illegible] पार्थचतुष्टये [illegible] मोक्षरूपार्थद्वयमेवसंपादितस्य [illegible] थांचपुरुष लोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ हारंवाकट [illegible] प्रस्थस्यो

परित्य [illegible] मवर्जितावर्थकामौपरित्यजेदेवेत्यर्थः [illegible] तुष्टयेधर्माविरुद्धावर्थकामौगृहीतौ [illegible] नतद्विरोधः स्यात् [illegible]

ताविरि [illegible] नुधर्मस्यगवालंभादिरूपस्यापिस [illegible] चेत्तत्राऽऽह धर्ममप्यसुखोदर्कमिति॥ असुखोदर्कम [illegible] समंत्रकंवामंत्रेणरहितं [illegible] वर्जित [illegible] ॥ ३८ ॥ [illegible] ःसूर्यो

नहिनित्या [illegible] दकरणेप्रत्यवायः स्यात्किंत्वभ्युदया [illegible] भिरन्यसाधनैः शास्त्रेष्क्तएवेतिनाभ्युदयार्थप्रा [illegible] माहात्म्य [illegible] नियतं [illegible] द्विजः ॥

सर्वधर्म [illegible] यमाचारः परमंतप ॥ तदेवज्ञानमुक्ति [illegible] प्रसाध्य ॥ १४ ॥ यस्त्वाचारवि [illegible] प्रथमाश्रमी ॥ ८ ॥ अंतर्धायतृणैर्भू

स्तथैवसः ॥ १६ ॥ आचारोद्विविधः प्रोक्तःशास्त्रीयोलौकिकस्तथा ॥ उभावपिप्रकर्तव्यौनत्य [illegible] लयेकुर्यान्नवल्मीकेनशाद्वले ॥ १० ॥

लोद्भवाः ॥ परिग्राह्यानृभिःसर्वैर्नैवतांल्लंघयेन्मुने ॥ १७ ॥ दुराचारोहिपुरुषोलोकेभवतिनिंदितः ॥ दु [illegible] ॥ उत्सारेमैथु [illegible] रुसान्नि

त्यजेदर्थकामौयौस्यातांधर्मवर्जितौ ॥ धर्ममप्यसुखोदर्कंलोकविद्विष्टमेवच ॥ १९ ॥ नारदउवाच ॥ बहुत्वादिहशास्त्र [illegible] स्यात्कथंमु ॥ इतिसं

त्प्रमाणंतद्ब्रूहिधर्ममार्गविनिर्णये॥ २० ॥नारायणउवाच॥ श्रुतिस्मृतीउभेनेत्रेपुराणंहृदयंस्मृतम् ॥ एतत्त्रयोक्तएवस्याद्धर्मोनान्यत्रकुत्रचित् ॥ २ [illegible] मुखोदि

यत्रतुभवेत्त्रयाणांचपरस्परम्॥ श्रुतिस्तत्रप्रमाणंस्याद्द्वयोर्द्वैधेस्मृतिर्वरा ॥ २२ ॥ श्रुतिद्वैधंभवेद्यत्रतत्रधर्मावुभौस्मृतौ ॥ स्मृतिद्वैधंतुय [illegible] स्याद्वि [illegible] गच्छेद

तांपृथक् ॥ २३ ॥ पुराणेषुक्वचिच्चैवतंत्रदृष्टंयथातथम् ॥ धर्मंवदंतितंधर्मंगृह्णीयान्नकथंचन ॥ २४ ॥ वालंभोलोकविद्विष्टएवच ॥ सच [illegible] द्विजोत्त

सनियतोनहीति ॥ १९ ॥ तत्रधर्मस्यावश्यकर्तव्यतायांप्रतिपादितायांशास्त्रकारैर्धर्मस्वरूपस्यानेकधाप्रतिपादनात्तन्निश्चयस्यासंभवेनकथंतन्निश्चयंविनाधर्मःकर्तव्यइतिपृच्छति ना [illegible] ॥ २० ॥ ए

दिहेति ॥ अनेकशास्त्रेषुधर्ममार्गविनिर्णयेधर्मनिश्चयेकिंशास्त्रंप्रमाणंतद्ब्रूहीत्यर्थः ॥ २० ॥ उभेनेत्रेपरमेश्वरस्येत्यर्थः ॥ चक्षुर्वैसत्यमितिश्रुतेः ॥ परमेश्वरेणश्रुतिस्मृतिरूपचक्षुर्भ्यां

चक्षुषादृष्टमेवमनसिनिश्चिनोतीतिपुराणरूपहृदयेनिश्चितोधर्मोऽपिसत्यइत्यर्थः ॥ २१ ॥ ननुत्रयाणामपियत्रकुत्रचित्तप्तमुद्रादिविधौविरोधोदृश्यतेतत्रकिंवरमितिचेत्तत्राह

श्रुतिस्तत्रेति ॥ स्मृतिपुराणापेक्षयाश्रुतिःप्रबलेत्यर्थः ॥ द्वयोरिति ॥ पुराणस्मृत्योःपरस्परंविरोधइत्यर्थः ॥ स्मृतिर्वरेति पुराणापेक्षयास्मृतेर्वेदमूलकत्वात्प्रामाण्यमित्यर्थः [illegible] पथिस्थितःलोकगंतव्य

दशीग्रहणाग्रहणादिषुधर्मावुभौनतत्रपरस्परंबाधः ॥ किंतुधर्मद्वयमपिसत्यमित्यर्थः ॥ विषयःकल्प्यतामिति ॥ भिन्नविषयकल्पनयाविरोधःपरिहरणीयइत्यर्थः ॥ २ [illegible] ॥ १४ ॥ १५ ॥ तृणादि

लकत्वात्प्रामाण्यंतथापुराणानामपिवेदमूलकत्वादेवप्रामाण्यंस्मृतिसमानमेवकिंनस्यादतआह पुराणेष्विति ॥ नकेवलंपुराणानिवेदमूलकानि किंतुतंत्रमूलकान्यपिसंति अथवेति ॥ अग्राह्यमृत्तिका

लवेदमूलकत्वात्स्मृतीनांपुराणापेक्षयाप्राबल्यमुक्तमव्याहतमेव ॥ तदुक्तंस्कांदेसूतसंहितायाम् ॥ क्वचित्कदाचित्तत्रार्थकटाक्षेणमुनीश्वराः ॥ संतितानिपुराणानिसोंऽशोग्रा

ननुतंत्राणामपिसाक्षादीश्वरप्रणीतत्वात्प्रामाण्यंतथाचतन्मूलकपुराणानामपिप्रामाण्यंकिंनस्यात्तत्राऽऽह वेदाविरोधीति ॥ देहवताशिवेनप्रणीतस्याऽऽगमस्यनस्वतःप्र
व ॥ तथाचब्राह्मणस्यप्रत्यक्षश्रुतिविरुद्धतप्तमुद्राधारणादिप्रतिपादकतंत्रस्यनप्रामाण्यंकिंतुवेदाविरोध्यंशेएवप्रामाण्यमितिभावः ॥ श्रुतिरुद्धंश्रुतिविरुद्धमित्यर्थः ॥ तत
स्येतिशेषः ॥ तथाचतंत्रार्थप्रतिपादकपुराणस्यप्रत्यक्षश्रुतिविरोधान्नप्रामाण्यमितिभावः ॥ तदुक्तंशिवेनैवमहाकालसंहितादिषु ॥ वेदाविरोधीयोंऽशस्तुसैवग्राह्योद्विजोत्तमै
प्यनेकार्थःप्रकथ्यते ॥ अनेकाधिकारिणउद्दिश्यतंत्रंविधीयतेतथाचयस्ययत्राधिकारस्तत्तेनग्राह्यमितितदर्थः ॥ ब्राह्मणविषयकतप्तमुद्राधारणादिप्रतिपादकतंत्राणांवेदानधि
तितुरहस्यम् ॥ अनेनचाधिकारिभेदेनसर्वेषांतंत्राणांप्रामाण्यंसमर्थितम् ॥ तथाचसूतसंहितायाम् ॥ तंत्रंप्रकृत्य अधिकारिविभेदेनप्रमाणंनात्रसंशयः ॥ मृषावादीकथंशिवइत
पिस्मृतिष्वेवांतर्भावाद्धर्मप्रतिपादकचतुर्दशविद्यासुसंग्रहोऽस्तीतिबोध्यम् ॥ २५ ॥ यस्मादेवंतस्मादाह सर्वथावेदएवेति ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ तादृग्वेदविरुद्धाचरण

वेदाविरोधिचेत्तंत्रंतत्प्रमाणंनसंशयः ॥ प्रत्यक्षश्रुतिरुद्धंयत्तत्प्रमाणंभवेन्नच ॥२५॥ सर्वथावेदएवासौधर्ममार्गप्रमाणकः ॥ तेनाविरुद्धंयत्किंचि
नचान्यथा ॥ २६ ॥ योवेदधर्ममुज्झित्यवर्ततेऽन्यप्रमाणतः ॥ कुंडानितस्यशिक्षार्थंयमलोकेवसंतिहि ॥ २७ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनवेदोक्तंधर्म
स्मृतिःपुराणमन्यद्वातंत्रंवाशास्त्रमेवच ॥ २८ ॥ तन्मूलत्वेप्रमाणंस्यान्नान्यथातुकदाचन ॥ येकुशास्त्राभियोगेनवर्तयंतीहमानवान् ॥ २९ ॥
र्ध्वपादास्तेयास्यंतिनरकार्णवम् ॥ कामाचाराःपाशुपतास्तथावैलिंगधारिणः ॥ ३० ॥ तप्तमुद्रांकितायेचवैखानसमतानुगाः ॥ तेसर्वेनिरयंयां
[...]भगवन्मू[...]पवाक्येन
बहिष्कृताः ॥ ३१ ॥ वेदोक्तमेवसद्धर्मंतस्मात्कुर्यान्नरःसदा ॥ उत्[...]त्थायबोद्धव्यंकिमयाऽद्यकृतंकृ[...]नम् ॥ ३[...]धकारात्तिर्दैत्यैर्हतस्यतत्तदा[...]
[...]ातन ॥ [...]ध्यानंसमाचरेत् ॥ ऊरु[...] [...]व्यापाररहितत्वस्यासंभवेनाऽन्यव्याप
पितम् ॥ उपपापेषुसर्वेषुपातकेषुमहत्स्वपि ॥ ३[...]॥२॥ अधुनाश्रोतुमिच्छात् ॥३५॥ तालु[...] [...]रत्रमुत्तमम् ॥१॥ पादभावःपरोम[...]
नंकिंचिदुत्तानंमुखमवष्टभ्यचोरसा ॥ निर्मीलि[...]चक्रमम् ॥ यदनुष्ठानमात्रेणदेवो ध्येयःस्थितोयोऽस[...] ॥ स्वभक्तान्परिप[...]
नातिनिम्नस्थितासनः ॥ ३६ ॥ द्विगु[...]यावद्द्विजःसत्कर्मकृद्भवेत् ॥ नित[...]गनसमतानुगाइतितत[...] ॥ प्रातरुत्थाय[...]

कामाचाराइति[...] यथेष्टाचरणवंतइत्यर्थः ॥ [...]स्तिष्ठतिकेवलम् ॥७॥ तस्[...]मसहायार्थंनित्यंसाचनुसाधनैः [...]कृतमि[...] [...]म्यैश्चान्यैर[...]
शेषः ॥ कृ[...]मं श्रु[...]मयाऽद्यकृतमित्यन्वयः ॥ तस्मादृषि[...]समायुक्तोनित्यंस्व[...]
ध्यानमुद्रा[...] ऊरुस्थोत्तानचरणइति ॥ [...]वीरःपरमोधमो[...] [...]ः ॥९॥ आचारा[...]
स्मिन्सव्येवामोरौइतरंदक्षिणंपादमुत्तानंवि[...] [...]णकार[...]
दित्यर्थः ॥ ३५ ॥ तालुस्थेति ॥ जिह्वांपरावृत्यन्[...]मार्गप्रदर्श[...]
कर्तव्यांतंप्राणायाममाह द्विगुणमिति ॥ मृदेभिर्लो[...]
स्वस[...]

तस्मिन्नात्मनिकिंचिद्धारणामाह धारयेदि ... यस्त्वाचारविहीन ... राशरः ॥ आचारःपरमोधर्म ... ॥ ६७ ॥ चत्वारिंशन्महाश्लोकैरुद्राक्षोत्पत्ति ...

मेप्रथमतोऽभ्यसनीयेझटितिप्राणउपरिआया ... ॥ तथापिल ... रमनसाऽपिनलंघयेदिति ॥ १७ ॥ सदाचारस्य ...

तु ॥ पुनरतिशयाभ्यासेनचित्तेस्थिरीभूते ... पार्थचतुष्टये ... मोक्षरूपार्थद्वये ... हितोऽगर्भस्तु ... धारणंश्राद्धेभोजयेतविमोदतः ॥

मःसउत्... सोऽपिद्विविधः ॥ सलक्ष्य ... तुष्टयेधर्मविरुद्धार्थकामौगृहीतौ ... लोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ हारंवाकटके ...

ध्यमाह ॥ ... मइति ॥ रेचकादि ... चित्तस्य ... धर्ममप्यसुखोदर्कम् ... समंत्रकंवामंत्रेणरहितं ...

त्वात्परमात्मक एवज्ञेयइतिप्राणायामेश्रद्धाविधे ... भिरन्यसाधनैःशास्त्रेषु ... स्थतानाडीपिं ...

पूरयित्वातोदर्शपूरकंकृत्वापश्चाच्चतुःषष्टिवारमुक ... सर्वप्रसाधन ... ॥ १ ... सापुटेनषोडश ... प्रथमाश्रमी ॥ ८ ॥ अंतर्धायतृणैर्भू

र्थः ॥ तदुक्तं द्वात्रिंशताचतुःषष्ट्याक्रमात्षोडशसंख्ययेति ... लौकिकस्तथा ॥ उभाव ... एवमिति ॥ एवमेवाभि ... लयेकुर्यान्नवल्मीकेनशाद्वले ॥ १० ॥

धारयेत्तत्रचाऽऽत्मानंधारणांधारयेद्बुधः ॥ सधूम ... रोहिण ... कः ॥ ३८ ॥ सलक्ष्यश्च ... उत्सर्गे मैथुने ... प्रोक्तः ... गुरुसंनि

योगःप्राणायामइतीरितः ॥ ३९ ॥ प्राणायामइतिप्रोक्तोरेचपूरककुंभकैः ॥ वर्णत्रयात्मकाह्येतेरेचपूरककुंभकाः ... ॥ इतिसं

तन्मयः ॥ इडयावायुमारोप्यपूरयित्वोदरेस्थितम् ॥४१॥ शनैःषोडशमात्राभिरन्ययातंविरेचयेत् ॥ एवंसधूमःप्राणानामायामःकथितोमुने ॥ ... सुखोदि

धारेलिंगनाभिप्रकटितहृदयेतालुमूलेललाटेद्वैपत्रेषोडशारेद्विदशदशदलद्वादशार्धेचतुष्के ॥ वासांतेबालमध्येडफकठसहितेकंठदेशेस्वराणांहं ... गच्छेद्

युक्तंसकलदलगतंवर्णरूपंनमामि ॥ ४२ ॥ ... द्विजोत्त

यामेकृतेपश्चात्षट्चक्रभेदनक्रमेणकुंडलिनींब्रह्मरंध्रेनीत्वाहृदयेपूर्वोक्तंनिर्वातदीपसमानमात्मानंध्यायेदितियोगमर्यादा तदभिप्रायेणषट्चक्रस्वरूपमाह आधारेइति॥आधारोमूलाधा ... ॥ २० ॥ ए

ललाटंभ्रूमध्यम्॥लिंगंचनाभिश्चप्रकटितहृदयंचेतिसमाहारद्वंद्वेप्राण्यंगत्वादेकवद्भावः॥तथाचस्थानत्रयंविवक्षितम् ॥ इत्थंषट्चक्राणांषट्स्थानान्युक्त्वातेषांपत्रसंख्यांव्युत्क्रमेणाऽ

पत्रेयस्यतद्द्विपत्रंद्विपत्रमेवद्वैपत्रंतथाचयोग्यत्वाल्ललाटेविद्यमानंयत्द्विपत्रंकमलंतस्मिन्विद्यमानंयत्तत्त्वार्थयुक्तंतत्त्वार्थवाचकंहक्षंवर्णरूपंतंनमामीत्यर्थः ॥ एवमेवसर्वत्रान्वयःकर्तव्यः

तथाचतालुमूलेकंठदेशेविद्यमानेषोडशपत्रेकमलेविद्यमानंस्वराणांवर्णरूपंनमामीत्यर्थः ॥ तथाऽऽधारेविद्यमानेचतुष्केचतुष्पत्रयुक्तेकमले ॥ कथंभूतेवासांते ॥ वासांतशब्दो ... पथिस्थितःलोकगंतव्य

रउच्चारणार्थः ॥ वसांतमेववासांतम् ॥ वसांतशब्देवशब्दोवादिपरस्तथाचवकारादिसकारांतवर्णचतुष्कयुक्तेइत्यर्थः॥तस्मिन्विद्यमानंयद्वर्णरूपंतन्नमामीत्यर्थः॥ अथबालम ... ॥ १४ ॥ १५ ॥ तृणादि

मुदायस्यलिंगनाभिप्रकटितहृदयेद्विदशदशदलद्वादशार्धइतिसमुदायेनान्वयः ॥ पश्चात्पार्ष्णिकोययायोग्यमन्वयः ॥ आद्यंतौटकितौजलपृथिव्योःस्नेहगंधावितिवत् ॥ अथवेति ॥ अग्राह्यमृत्तिका

शार्धेषट्दलकमलेबालमध्येआकारउच्चारणार्थः ॥ बकारादिलकारांतयुक्तेविद्यमानंयद्वर्णरूपंतन्नमामीत्यर्थः ॥ तथानाभौविद्यमानेदशदलकमलेडफसहितेडकारादिफ

वर्णरूपंनमामीत्यर्थः ॥ तथाप्रकटितहृदयेविद्यमानेद्विदशदलेद्वादशदलेकठसहितेककरादिठकारांतद्वादशवर्णसहितेविद्यमानंयद्वर्णरूपंतन्नमामीत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ मू

भ्रूमध्येषुचतुर्दलषट्दलदशदलद्वादशदलषोडशदलद्विदलानिकमलानिभावयित्वातेषुकमलपत्रेषुप्रादक्षिण्येनपूर्वोक्तान् वर्णान् भावयित्वानमेदिति॥इदंसर्वतंत्रविदांस्पष्टम्॥प्र
वर्णाश्चसप्तमस्कंधेदेवीगीतायांस्पष्टाः॥४३॥एवंषट्चक्रभावनोत्तरंकुंडलिनींध्यायेदित्याह अरुणकमलेति॥अरुणकमलंमूलाधारस्थंचतुर्दलकमलंतत्रसंस्थितारजःपुंजवर्ण तत
मितचिह्नामायाबीजावयवहकाररेफरूपंनियमितंचिह्नंयस्यांसामायाबीजवाच्येत्यर्थः ॥ पद्मतंतुबिसतंतुस्तत्स्वरूपासूक्ष्मारविश्चमिश्राबदुः हुतवहोरक्तबिंदुः राकानायकमै
स्तनयुग्मंचतेनाढ्यायुक्ता ॥ तत्ररविबिंदुर्मुखमितरद्विंदुद्वयंस्तनयुग्ममितिविवेकः ॥ इदंबिंदुत्रयंरहस्याम्नायेप्रकाशविमर्शसंवादेविस्तरेणनिर्णीतंततएवावधार्यम् ॥ अति-धि
ते ॥ तदुक्तंमिहिरबिंदुमुखींतदधोल्लसच्छशिहुताशनबिंदुयुगस्तनीम् ॥ सहहरार्धकलारसनास्पदांभजतसत्यमिमांपरदेवतामिति ॥ अयमर्थोगुरुमुखादेवावगंतव्यः ॥ एवंज्ञात
तेजीवन्मुक्तएवभवतीत्याह सकृदपीति ॥ ४४ ॥ इत्थंदेवींकुंडलिनींध्यात्वास्वहृदयेतयासहाऽऽत्मरूपिणींश्रीभगवतींध्यात्वाऽग्रेजायमानंसर्वकर्मत्वदर्चनस्थानीयमेवममभवत्वि-त्यर्थः

अरुणकमलसंस्थातद्रजःपुंजवर्णाहरनियमितचिह्नापद्मतंतुस्वरूपा ॥ रविहुतवहराकानायकास्यस्तनाढ्यासकृदपियदिचित्तेसंवसेत्स्यात्सकृ
स्थितिःसैवागतिर्यात्रामतिर्श्चितास्तुतिर्वचः ॥ अहंसर्वात्मकोदेवस्तुतिःसर्वंत्वदर्चनम् ॥ ४५ ॥ अहंदेवीनचान्योऽस्मिब्रह्मैवाहंनशोकभाक् मे
नंदरूपोऽहंस्वात्मानमितिचिंतयेत् ॥ ४६ ॥ प्रकाशमानांप्रथमेप्रयाणेप्रतिप्रयाणेप्यमृतायमानाम् ॥ अंतःपदव्यामनुसंचरंतीमानंदरूपामबल
॥ ४७ ॥ ततोनिजब्रह्मरंध्रेध्यायेत्तंगुरुमीश्वरम् ॥ उपचारैर्मानसैश्चपूजयेत्तंयथाविधि ॥ ४८ ॥ स्तुवीताऽनेनमंत्रेणसाधकोनियतात्मवान् ॥ गुरु
रुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः ॥ गुरुरेवपरंब्रह्मतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥४९॥ ॥ इतिश्रीदेवीभा०म०एकादशस्कंधेप्रातश्चितनं…दउवाच भगवन्… …ध्यायः ॥ १ ॥ येन
॥ श्रीनारायणउवाच ॥ आचारहीनंनपुनन्तिवेदायदप्यधीताःसहषड्भिरंगैः ॥ छंदांस्येनंमृत्युकालेत्यजंतिनीडं… अधिकाराप्तिर्दैत्यैर्हतस्यतत्तदधिका… …बाह्मे
त्थायतत्सर्वंसम्यगाचरेत् ॥ रात्रेरंतिमयामेतुवेदाभ्यासंचरेद्बुधः ॥२॥ किंचित्कालंततःकुर्यादिष्टदेवानु… …दो… …यनेनव्यापाररहितत्वस्यासंभवेनाऽन्यव्याप
स्थितिःसैवेति ॥ ४५ ॥ अनंतरमात्मानंदेवीरूपत्वेनकृतार्थं… …याह अहंदेवीति ॥ ४६ ॥ पुनरपिहर्षगद्गदचेतसादेऽसं… चारित्रमुत्तमम् ॥ १ ॥ प्रादुर्भावःपरोम
ब्रह्मरंध्रस्थानंप्रतिगमनेप्रकाशमानांविद्युदिवद्योतम… …वाधिक… …धारंप्रतिप्रत्यागमनेअमृतायमानाममृतलुलित… ॥ स्वभक्तान्परिपु
संचरंतींगच्छंतींबालांकुंडलिनींशरणंप्रपद्येइत्यर्थः …दयास्तमयंयाव… …ध्यात्वागुरुंध्यायेदित्याह ततोनिजेति ॥ मानसै… ८॥ प्रातरुत्थाय
स्कंधेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥छ॥ ॥ द्व्यधिकै… …स्तिष्ठतिकेवलम् ॥ …परम् ॥ प्रातःकृत्योत्तरंसम्यक्शौचादिविधिरुच्यते ः… …म्यैश्चान्यैर
नीडंगृहम् ॥ तस्मादाचारोवक्ष्यमाणोऽवश्यंकर्त… …स्मादाचि… …काळादारभ्यसदाचारःकर्तव्यस्तदाह ब्राह्ममुहूर्तेइ… …यनैः …
तिमयामइति ॥ चतुर्थयामेउत्थायमुखप्रक्षालन… …वेदाभ्यासमर्यादामाह किंचित्कालमिति॥ …
घटिकाषट्कमेवाहि॥वेदाभ्यासंद्विजःकुर्यात्… …प्रोधमो… …॥तस्यवेदपाठाभावात्पूर्वमार्गेणपूर्वोक्त… …चार…
…॥ सु…
…मात्प्रदर्श…
…दिभिर्लाल…

अपिवच

॥ ४ ॥ अग्रिमश्लोकोक्तप्रातःशब्दार्थकथं ... त्वाचारविहीन ... तथाच ... त्तरमुषःकालः ॥ सप्तपंच ... यसंज्ञकइत्यर्थः ॥ ५ ॥ प्रातःपदार्थमुक्त्वा ... तथापल ... रंमनसा, यःकुर्यात्सनैर्ऋत्यांदिशिभुवःशयने ... ॥ ३ ॥ ॥ छ ... हास्लोकैरुद्राक्षोत्पा ... पूर्वकम् ॥ रुद्राक्षाणां ... कणस्थं णम् ॥ तथाचमनुः दूरादावसथान्मूत्रंदूरात्पादा ... पार्थच ... युपलक्षणंदक्षिणस्याः ॥ तथाचापस्तबः ... प्रस्थस्यो यज्ञसूत्रंकुर्यादित्यर्थः ॥ निवीतमिति ॥ यज्ञोपव ... तिस ... दित्यर्थः ॥ ७ ॥ तदेवस्पष्टयति कृत्वायज्ञोपवी ...

... धारिणंश्राद्धेभोजयेतविमोदतः ॥ ... लोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ हारंवाकट ... सूर्यो

जीवब्रह्म ... येनजायतेतुनिरंतरम ॥ ... तत्क्षणादेवनारद ॥ ४ ॥ पंचपंचउषः ... समंत्रकंवामंत्रेणरहितं ... वर्ज्जयेन ... मेद्विजः ॥ दयःस्मृतः ॥ ६ ॥ प्रातरुत्थाययःकुर्या ... मूत्र ... नैर्ऋत्यामिषुविक्षेपमतीत्याभ्यधिकं ... प्रथमाश्रमी ॥ ८ ॥ अंतर्धायतृणैर्भू निवीतंपृष्ठतःकुर्याद्वानप्रस्थगृहस्थयोः ॥ ७ ॥ ... ज्ञोपवीतंतुपृष्ठतःकंठलंबितम् ॥ विण्मूत्रंतुगृही ॥ ... लयेकुर्यान्नवल्मीकेनशाद्वले॥ १० ॥ मिशिरःप्रावृत्यवाससा ॥ वाचंनियम्ययत्नेनष्ठीवनश्वासवर्जितः ॥९॥ नफालकृष्टेनजलेनचितायांनपर्वते ... ॥ उत्सारेमैथुनेवापितथावैगुरुसन्नि नससत्त्वेषुगर्तेषुनगच्छन्नपथिस्थितः ॥ संध्ययोरुभयोर्जप्येभोजनेदंतधावने॥११॥पितृकार्येचदैवेचतथामूत्रपुरीषयोः॥ उत्सारेमैथुनेवापितथावैगुरुसन्नि धौ ॥ १२ ॥ यागेदानेब्रह्मयज्ञेद्विजोमौनंसमाचरेत् ॥ देवताऋषयःसर्वेपिशाचोरगराक्षसाः ॥ १३ ॥ इतोगच्छंतुभूतानिबहिर्भूमिंकरोम्यहम् ॥ इतिसं प्रार्थ्यपश्चात्तुकुर्याच्छौचंयथाविधि ॥ १४ ॥ वाय्वग्निविप्रमादित्यमापःपश्यंस्तथैवगाः॥ नकदाचनकुर्वीतविण्मूत्रस्यविसर्जनम् ॥ १५ ॥ उदङ्मुखोदि वाकुर्याद्रात्रौचेद्दक्षिणामुखः ॥ ततआच्छाद्यविण्मूत्रंलोष्टपर्णतृणादिभिः ॥ १६ ॥ गृहीतलिंगउत्थायसगच्छेद्वारिसन्निधौ ॥ पात्रेजलंगृहीत्वार्द्रंगच्छेद न्यत्रचैवहि ॥ १७ ॥ गृहीत्वामृत्तिकांकूलाच्छ्वेतांब्राह्मणसत्तमः ॥ रक्तांपीतांतथाकृष्णांगृह्णीयुश्चान्यवर्णकाः ॥१८॥ अथवायायत्रदेशेसैवग्राह्याद्विजोत्त मैः ॥ अंतर्जलाद्देवगृहाद्वल्मीकान्मूषकोत्करात् ॥ १९ ॥ कृतशौचावशिष्टाचनग्राह्याःसप्तमृत्तिकाः ॥ मूत्रात्तुद्विगुणंशौचंमैथुनेत्रिगुणंस्मृतम् ॥ २० ॥ ए कालिंगेकरेतिस्रउभयोर्मृद्द्वयंस्मृतम् ॥ मूत्रशौचंसमाख्यातंशौचेताद्द्विगुणंस्मृतम् ॥ २१ ॥

पलक्षणम् ॥ ८ ॥ श्वासवर्जितोऽधिकश्वासवर्जितोधावन्शौचंनकुर्यादित्यर्थः ॥ ९ ॥ वल्मीकेसर्पस्थाने ॥ नशाद्वलेनहरिततृणे ॥ १० ॥ ससत्त्वेषुजीवसहितेषुगर्तेषु ॥ ... पथिस्थितःलोकगंतव्य मार्गेस्थितोनकुर्यादित्यर्थः ॥ शौचादिसमयेमौनमाह संध्ययोरिति ॥ जप्येजपकर्मणि ॥ ११ ॥ १२ ॥ तत्रशौचसमयेऽयंमंत्रःपठनीयइत्याह देवताऋषयइति ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ तृणादि भिरित्यत्रादिनाखर्परादिना सूर्यकिरणस्पर्शाभावार्थमाच्छादनम् ॥ १६ ॥ अन्यत्र जलदूरदेशे ॥ १७ ॥ अन्यवर्णकाःक्षत्रियवैश्यशूद्राः॥१८॥श्वेतादिमृत्तिकाभावेआह अथवेति ॥ अग्राह्यमृत्तिका आह अंतर्जलादिति ॥ १९ ॥ २० ॥ मूत्रशौचज्ञानार्थमाह एकालिंगइति ॥ एकाएकवारमित्यर्थः ॥ तिस्रःत्रिवारंउभयोर्हस्तयोर्द्विवारम् ॥ २१ ॥

विट्शौचेमृत्तिकाविभागंस्पष्टमेवाऽऽह विट्शौचेइति ॥ एकस्मिन्करेइत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ एकैकवारंग्राह्यमृत्तिकायाःप्रमाणमाह आर्द्रामलकेति ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ गंधलेपनाश पर्यंतंमृत्तिकालेपनमर्यादित्यत्रमनुसंमतिमाह गंधलेपेति ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ प्रायश्चित्तमाह जलाहारइति ॥ जापाद्गायत्र्याः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ क्षीरवृक्षाःअश्वत्थोदुंबरप्ल

विट्शौचेलिंगदेशेतुप्रदद्यान्मृत्तिकाद्वयम् ॥ पंचाऽपानेदशैकस्मिन्नुभयोःसप्तमृत्तिकाः ॥ २२ ॥ वामपादंपुरस्कृत्यपश्चाद्दक्षिणमेवच ॥ प्रत्येकंचचतुर्वारंमृत्तिकांलापयेत्सुधीः ॥ २३ ॥ एवंशौचंगृहस्थस्यद्विगुणंब्रह्मचारिणः ॥ त्रिगुणंवानप्रस्थस्ययतीनांचचतुर्गुणम् ॥ २४ ॥ आर्द्रामलकमानातुमृत्तिकाशौचकर्मणि ॥ प्रत्येकंतुसदाग्राह्यानातोन्यूनाकदाचन ॥ २५ ॥ एतदिवास्याद्विट्शौचंतदर्धंनिशिकीर्तितम् ॥ आतुरस्यतदर्धंतुमार्गस्थस्यतदर्धकम् ॥ २६ ॥ स्त्रीशूद्राणामशक्तानांबालानांशौचकर्मणि ॥ यथागंधक्षयःस्यात्तुतथाकुर्यादसंख्यकम् ॥ २७ ॥ गंधलेपक्षयोयावत्तावच्छौचंविधीयते ॥ सर्वेषामेववर्णानामित्याहभगवान्मनुः ॥ २८ ॥ वामहस्तेनशौचंतुकुर्याद्वैदक्षिणेनन ॥ नाभेरधोवामहस्तोनाभेरूर्ध्वंतुदक्षिणः ॥ २९ ॥ शौचकर्मणिविज्ञेयोनान्यथाद्विजपुंगवैः ॥ जलपात्रंनगृह्णीयाद्विण्मूत्रोत्सर्जनेबुधः ॥ ३० ॥ गृह्णीयाद्यदिमोहेनप्रायश्चित्तंचरेत्ततः ॥ मोहाद्वाप्यथवाऽऽलस्यान्नकुर्याच्छौचमात्मनः ॥ ३१ ॥ जलाहारस्त्रिरात्रःस्यात्ततोजापाच्चशुध्यति ॥ देशकालद्रव्यशक्तिस्वोपपत्तीश्चसर्वशः ॥ ३२ ॥ ज्ञात्वाशौचंप्रकर्तव्यमालस्यंनात्रधारयेत् ॥ पुरीषोत्सर्जनेकुर्याद्दंतधावनमादरात् ॥ कंटकिक्षीरवृक्षोत्थंद्वादशांगुलमव्रणम् ॥ ३५ ॥ कनिष्ठिकाग्रवत्स्थूलंपूर्वार्धेकृतकूर्चकम् [illegible] ॥ ३६ ॥ बदरीतिद्रुमाश्चेतिप्रोक्तादंतप्रधावने ॥ अन्नाद्याय [illegible] सोमोराजायमागमत् ॥ ३७ ॥ समेमुखंप्रक्ष [illegible] भगेनच ॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजापशुवसूनिच ॥ ३८ ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वन्नोदेहि [illegible] ॥ अभावेदंतकाष्ठस्यप्रतिषिद्धदिनेषु [illegible] ॥ स्वभक्तान्पा [illegible] वनम् ॥ सविताभक्षितस्तेनस्वकुलंतेनघातितम् ॥ ४० ॥ [illegible] षष्ठीषुनवम्येकादशीरवौ ॥ दंतानांका [illegible] ॥ प्रातरुत्थाय [illegible]

॥ २९ ॥ चतुरोमूत्रविक्षेपेनातोन्यूनान्कदाचन ॥ अधोमुखंनरःकृत्वात्यजेत्तंवामतःशनैः [illegible] ॥ ३४ ॥ आचम्यचततःकुर्याद्दंतधाव

क्षन्यग्रोधाः ॥ ३५ ॥ पूर्वार्धेअग्रभागेपाषाणेनकुंचितंकूर्च [illegible] मित्यश्वविंशत ३६ ॥ दंतधावने [illegible] अन्नाद्यायेति ॥ ३७ [illegible] ॥ सवि ताभक्षितइत्यस्ययोदंतानांकाष्ठसंयोगंकरोतितेनेत्युत्तरेणान्द [illegible] ॥ ४१ ॥ एवमन्येऽपिकालाग्रंथांतरादवसेयाः ॥ ४१ ॥

[Pasted fragments from another page, partly legible:] नरपिहर्षगद्गदचेत ... भूतायमानाममृतलु ... न्याह ततोनिजेति ॥ मानसै ... त्तरंसम्यक्शौचादिविधिरुच्यते ४ ॥ ... ःकर्तव्यस्तदा ... ब्राह्मेमुहूर्तेइ ... कर्म्यैश्चान्यैः ... माह किंचित्काल ... ॥ २६ ... न्याह प्रतिपद्द ... तथाच ... पाठाभावात्पूर्वमार्गेणपूर्वोक्त ... साधनै ... आचार ... ॥ २१ ... कुलमि

दंतधावनोत्तरमाचमनमाह कृत्वालमिति ॥ त्रिःपिबेत्केश दित्रिना दिवीभा मृज्यवचनांतरानु आस्युै ध्मनः ॥ ३ ॥ ॥ ६९ ॥ चत्वारिंशन्महाश्लोकैरुद्राक्षोत्पा पूर्वकम् ॥ रुद्राक्ष ... अनंतरमं
नांतरप्राप्तत्वेनतस्मिन्कृतेमुखस्याद्भिरुन्मार्जनंजातभवेत्याभिप्रायेणेयमु अनंतरमंगुष्ठवर न्यांगुष्ठयु ... रस्याभिमृ
गुष्ठानामिकाभ्यांनयनयुगयुतंकर्णयुग्मंनयनयुगंकर्णयुगंचा मृशेत् पाविनि अनंतरंकनिष्ठां नाभिदेशेस्पृशे १ ॥ रुद्राक्षधारिणंश्राद्धेभोजयेतविमोदतः ॥ ... देवीभागव
शेदिति ॥ तथाचयाज्ञवल्क्यः ॥ अंतर्जानुःशुचौदेशेउप प्रक्षा ग्वाब्राह्मेणतीर्थे नत्यमुपस्पृशेत् ॥ त्रिःप्रा वलोकमहीयते ॥ ३३ ॥ हारंवाकटके ... ओंकारयु
तिलकेएकादशस्कंधेद्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥ ॥ स त्रिंशन्महा त् ॥ दिविधिपूर्वकम् ॥ रुद्राक्षधारणस्यापिमहिमाऽतीव ॥ समंत्रकंवामंत्रेणरहितं वर्जित यानयनं ... ३ कर्णयुग्मंक

कृत्वाऽलपादशौचंद्यमलमथजलंत्रिःपिबेद्विर्विमृज्य निर्मुक्तः गुष्ठवत्यासजलमभिमृशेन्नासिकारंध्रयुग्मं क्षम ... ॥ "शुद्धंस्मार्तंचाचमनं
निष्ठांगुष्ठाभ्यांनाभिदेशेहृदयमथतलेनांगुलीभिः सहेनु ॥ ४२ ॥ इतिश्रीदे०म०पु० द्वितीयोध्यायः ॥ ... णउवाच ॥ "शुद्धंस्मार्तंचाचमनं
पौराणंवैदिकंतथा ॥ तांत्रिकंश्रौतमित्याहुःषड्विधंश्रुति दितम् ॥ विण्मूत्रादिकशौचंचशुद्धंचपरिकीर्तितं ... लक्षणिकंकर्मआचांतिविधिपूर्वकम् ॥
वैदिकंश्रौतमित्यादिब्रह्मयज्ञादिपूर्वकम् ॥ अस्त्रविद्यादिकंकर्मतांत्रिकोविधिरुच्यते ॥" स्मृत्वाचोंकारगायत्रीं नेत्थाच्छिखांतथा ॥ पुनराचम्यहृदयं
बाहूस्कंधौचसंस्पृशेत् ॥ १ ॥ क्षुतेनिष्ठीवनेचैवदंतोच्छिष्टेतथाऽनृते ॥ पतितानांचसंभाषेदक्षिणंश्रवणंस्पृशेत् ॥ २ ॥ अग्निरापश्चवेदाश्चसोमःसूर्योऽनि
लस्तथा ॥ सर्वेनारदविप्रस्यकर्णेतिष्ठंतिदक्षिणे ॥ ३ ॥ ततस्तुगत्वानद्यादौप्रातःस्नानंविशोधनम् ॥ समाचरेन्मुनिश्रेष्ठदेहसंशुद्धिहेतवे ॥ ४ ॥ अत्यंत
मलिनोदेहोनवद्वारैर्मलंवहन् ॥ सदाऽस्तेतच्छोधनायप्रातःस्नानंविधीयते ॥ ५ ॥ अगम्यागमनात्पापंयच्चपापंप्रतिग्रहात् ॥ रहस्याचरितंपापंमुच्यते
स्नानकर्मणा ॥ ६ ॥ अस्नातस्याक्रियाःसर्वाभवंतिविफलायतः ॥ तस्मात्प्रातश्चरेत्स्नानंनित्यमेवदिनेदिने ॥ ७ ॥ दर्भयुक्तश्चरेत्स्नानंतथासंध्याभिवंदनम् ॥ सता
हंप्रातरस्नायीसंध्याहीनस्त्रिभिर्दिनैः ॥ ८ ॥ द्वादशाहमनग्निःसन्द्विजःशूद्रत्वमाप्नुयात् ॥ अल्पत्वाद्धोमकालस्यबहुत्वात्स्नानकर्मणः ॥ ९ ॥ प्रातर्नतुतथास्ना
याद्धोमकालेविगर्हितः ॥ गायत्र्यास्तुपरंनास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ १० ॥ गायंतंत्रायतेयस्माद्गायत्रीत्यभिधीयते ॥ प्रणवेनतुसंयुक्तांव्याहृतित्रयसंयुताम् ॥ ११ ॥

शिखाबंधनोत्तरंपुनराचमनमाह पुनराचम्येति ॥ १ ॥ प्रसंगाच्छ्रो
त्राचमनमाह क्षुतेनिष्ठीवनइति ॥ २ ॥ दक्षिणकर्णस्पर्शेहेतुमाह अग्निरापइति ॥ ३ ॥ अनंतरंस्नानमाह ततस्त्विति ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ स्नानादिविधेर्बाहुल्याद्धोमकालस्याल्पत्वा
त्तादृशस्नानविधिंकृत्वासंध्यादिविधिंकुर्वतोहोमकालोनैवमिलतितस्मात्प्रातःकालेतादृशविधिनास्नानंनैवकर्तव्यम् किंतुसंक्षेपेण ॥ स्नानविधिस्तुमध्याह्नस्नानेचरितार्थइत्याह ॥ अल्पत्वादिति ॥ ९ ॥
किंतुसामान्यस्नानोत्तरमेतादृशप्राणायामैनैवस्नानविधिफलमायातीत्याह गायत्र्यास्त्विति ॥ १० ॥ संयुतांपठन्निति शेषः ॥ ११ ॥
ओंकारयुक्तगायत्रींसमुच्चार्यततोद्विजः ॥ शिखाबंधंप्रकुर्वीतयेनस्याद्विघ्नबंधनमिति ॥
गायत्रीमित्यर्थः ॥ तदुक्तंवायुपुराणे ॥

वायुंप्राणवायुं वायावपानेवायौ जयेद्वशीकुर्यात्प्राणापानौसमौकुर्यादित्यर्थः ॥ प्राणायामादिसमयेब्राह्मणोवैदिकमंत्रमेवज[illegible]पेदित्याह ॥ ब्राह्मणइति ॥ १२ ॥ प्राणा[illegible]यामेनवायोरस्थिरीकरणे
दोषमाह गोशृंगइति गोशृंगेयावत्सर्षपस्तिष्ठति तावदपियेषांप्राणायामेनवायुःस्थिरोनेत्यर्थः ॥ तेनतारयंतीत्यन्वयः ॥ १३ ॥ तस्यैवद्वैविध्यमाह सगर्भेति ॥ १४ ॥ [illegible]स्नानांगतर्पणमिति ॥ त
याचकार्ष्णाजिनिः ॥ देवर्षिपितॄणांचैवएकाद्वित्रिक्रमेणच ॥ जलेदद्याज्जलंचात्रासंस्कृतानांतटेतथेति ॥ असंस्कृतानांमृतानामित्यर्थः ॥ असंस्कृतप्रमीतानामेकमेवतटेक्षिपेदि[illegible]तिबोधायनोक्तेः ॥ अ
त्रपितृशब्देनस्वापितरश्च ॥ तदुक्तंहेमाद्रौब्रह्मवैवर्ते ॥ नाभिमात्रेजलेस्थित्वाकुर्यात्स्नानांगतर्पणम् ॥ देवानृषीन्पितृगणान्स्वपितॄंश्चापितर्पयेत् ॥ स्नानांगतर्पणंकृत्वायक्ष्मणेज[illegible]लमाहरेदिति ॥ १५॥

वायुंवायौजयेद्विप्रः प्राणसंयमनत्रयात् ॥ ब्राह्मणःश्रुतिसंपन्नःस्वधर्मनिरतःसदा ॥ १२ ॥ सवैदिकंजपेन्मंत्रंलौकिकंनकदाचन ॥ गोशृंगेसर्षपोयावत्ताव
द्येषांनसंस्थिरः ॥ १३ ॥ नतारयंतुभौपक्षौपितॄनेकोत्तरंशतम् ॥ सगर्भोजपसंयुक्तअगर्भोध्यानमात्रकः ॥ १४ ॥ स्नानांगतर्पणंकृत्वादेवर्षिपितृतोष
कम् ॥ शुद्धेवस्त्रेपरीधायजलाद्बहिरुपागतः ॥ १५ ॥ विभूतिधारणंकार्यंरुद्राक्षाणांचधारणम् ॥ क्रमयोगेनकर्तव्यंसर्वदाजपसाधकैः ॥ १६ ॥ रुद्राक्षान्कं
ठदेशेदशनपरिमितान्मस्तकेविंशतींद्वेषट्षट्कर्णप्रदेशेकरयुगलकृतेद्वादशद्वादशैव॥बाह्वोरिंदोःकलाभिर्नयनयुगकृतेत्वेकमेकंशिखायांवक्षस्यष्टाधिकंयः
कलयतिशतकंसस्वयंनीलकंठः ॥ १७ ॥ बद्धास्वर्णेनरुद्राक्षंरजतेनाऽथवामुने॥शिखायांधारयेन्नित्यंकर्णयोर्वासमाहितः ॥१८॥ यज्ञोपवीतेहस्तेवाकंठे
तुंदेऽथवानरः ॥ श्रीमत्पंचाक्षरेणैवप्रणवेनतथापिवा ॥ १९ ॥ निर्व्याजभक्त्यामेधावीरुद्राक्षंधारयेन्मुदा ॥ रुद्राक्षधारणंसाक्षाच्छिवज्ञानस्यसाधनम् ॥
॥ २० ॥ रुद्राक्षंयच्छिखायांतत्तारतत्त्वमितिस्मरेत् ॥ कर्णयोरुभयोर्ब्रह्मन्देवंदेवींचभावयेत् ॥ २१ ॥ यज्ञोपवी[illegible]वेदांश्चतथाहस्तेदिशःस्मरेत्॥कंठेसर
स्वतींदेवींपावकंचापिभावयेत् ॥ २२ ॥ सर्वाश्रमाणांवर्णानांरुद्राक्षाणांचधारणम् ॥ कर्तव्यंमंत्रतःप्रोक्तंद्विजानांनान्यवर्णिनाम् ॥२३॥ रुद्राक्षधारणाद्रुद्रो
भवत्येवनसंशयः ॥ पश्यन्नपिनिषिद्धांश्चतथाशृण्वन्नपिस्मरन् ॥२४॥ जिघ्रन्नपितथाचाश्नन्प्रलपन्नपिसंततम् ॥ कुर्वन्नपिसदागच्छन्विसृजन्नपिमानवः ॥
॥ २[illegible] रुद्राक्षधारणादेवसर्वपापैर्नलिप्यते ॥ अतोराजन्देवेनभुक्तंयत्तुतथाभवेत् ॥२६॥ पीतंरु[illegible]नतत् ॥ रुद्राक्षधारणेलज्जाये
पामास्तिमहा[illegible]ने ॥२७॥ तेषांनास्तिविनिर्मोक्षः[illegible] २९ ॥ [illegible]कोटिभिः ॥ रुद्राक्षधारणंदृष्ट्वापरिवादं[illegible]:कर्तव्यस्तदा[illegible] ब्राह्मेमुहूर्तइ[illegible]क[illegible]म्यैश्चान्यैर[illegible]वेतिवि
निश्चयः [illegible]द्राक्षधारणादेवरुद्रोरुद्रत्वमाप्नुयात् ॥ [illegible]मुनयःसत्यसंकल्पाब्रह्माब्रह्मत्वमागतः ॥[illegible] किंचित्काल[illegible]पेति॥[illegible]साधनैः[illegible] ॥

॥१६॥दशनपरिमितान्द्वात्रिंशत्संख्याकान् विंशतींद्वेविंशतिश्चविंशतिः ॥ १७ ॥ इत्येकशेषः ॥ द्वेविंशतीचत्वारिंशदित्यर्थः[illegible] पूर्वमार्गेणपूर्वोक्त[illegible]आचारा[illegible] ॥ इंदोः
कलाभिःषोडशसंख्यैरित्यर्थः ॥ एकमेकंनयनेशिखायामेकमित्यर्थः ॥ २६ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ [illegible]रणम् ॥
शूद्रादीनांतुमंत्रतोनधारणंकिंत्वमंत्रकमेवेत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेतृतीयो[illegible]ध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ चत्वारिंशन्महाश्लोकैरुद्राक्षोत्पत्तिपूर्वकम् ॥ रुद्राक्षाणांबहुविधंव

रुद्राक्षधारिणेभक्त्यावस्त्रंधान्यंददातियः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकंसगच्छति ॥ ३१ ॥ रुद्राक्षधारिणंश्राद्धेभोजयेतविमोदतः ॥ पितृलोकमवाप्नोति
नात्रकार्याविचारणा ॥ ३२ ॥ रुद्राक्षधारिणःपादौप्रक्षाल्याद्भिःपिबेन्नरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकमहीयते ॥ ३३ ॥ हारंवाकटकंवापिसुवर्णंवाद्वि
जोत्तमः ॥ रुद्राक्षसहितंभक्त्याधारयन्रुद्रतामियात् ॥ ३४ ॥ रुद्राक्षंकेवलंवापियत्रकुत्रमहामते ॥ समंत्रकंवामंत्रेणरहितं[illegible] ॥ ३५ ॥ योवाको
वानरोभक्त्याधारयेल्लज्जयाऽपिवा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसम्यग्ज्ञानमवाप्नुयात् ॥ ३६ ॥ अहोरुद्राक्षमाहा[illegible]ख्यते ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकु
र्याद्रुद्राक्षधारणम् ॥ ३७ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेसदाचारवर्णनेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ [illegible]रदउवाच ॥ एवंभूतानुभा
वोऽयंरुद्राक्षोभवतानघ ॥ वर्णितोमहतांपूज्यःकारणंतत्रकिंवद ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ एवमेवपुरापृष्टोभगवान्गिरिशःप्रभुः ॥ षण्मुखेनचरुद्रस्तंयदुवा
चशृणुष्वतत् ॥ २ ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुषण्मुखतत्त्वेनकथयामिसमासतः ॥ त्रिपुरोनामदैत्यस्तुपुराऽऽसीत्सर्वदुर्जयः ॥ ३ ॥ हतास्तेनसुराःसर्वेब्रह्मविष्ण्वा
दिदेवताः ॥ सर्वैस्तुकथितेतस्मिंस्तदाऽहंत्रिपुरंप्रति ॥ ४ ॥ अचिंतयंमहाशस्त्रमघोराख्यंमनोहरम् ॥ सर्वदेवमयंदिव्यंज्वलंतंघोररूपिणम् ॥ ५ ॥ त्रिपुर
स्यवधार्थायदेवानांतारणायच ॥ सर्वविघ्नोपशमनमघोरास्त्रमचिंतयम् ॥ ६ ॥ दिव्यवर्षसहस्रंतुचक्षुरुन्मीलितंमया ॥ पश्चान्ममाकुलाक्षिभ्यःपतिताजल
बिंदवः ॥ ७ ॥ तत्राश्रुबिंदुतोजातामहारुद्राक्षवृक्षकाः ॥ ममाऽऽज्ञयामहासेनसर्वेषांहितकाम्यया ॥ ८ ॥ बभूवुस्तेचरुद्राक्षाअष्टत्रिंशत्प्रभेदतः ॥ सूर्यने
त्रसमुद्भूताःकपिलाद्वादशस्मृताः ॥ ९ ॥ सोमनेत्रोत्थिताःश्वेतास्तेषोडशविधाःक्रमात् ॥ वह्निनेत्रोद्भवाःकृष्णादशभेदाभवंतिहि ॥ १० ॥ श्वेतवर्णश्चरुद्राक्षो
जातितोब्राह्मउच्यते ॥ क्षात्रोरक्तस्तथामिश्रोवैश्यःकृष्णस्तुशूद्रकः ॥ ११ ॥ एकवक्त्रःशिवःसाक्षाद्ब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ द्विवक्त्रोदेवदेव्यौस्याद्विविधंनाशये
द्घम् ॥ १२ ॥ त्रिवक्त्रस्त्वनलःसाक्षात्स्त्रीहत्यांदहतिक्षणात् ॥ चतुर्वक्त्रःस्वयंब्रह्मानरहत्यांव्यपोहति ॥ १३ ॥ पंचवक्त्रःस्वयंरुद्रःकालाग्निर्नामनामतः ॥ अभ
क्ष्यभक्षणोद्भूतैरगम्यागमनोद्भवैः ॥ १४ ॥ मुच्यतेसर्वपापैस्तुपंचवक्त्रस्यधारणात् ॥ षड्वक्त्रःकार्तिकेयस्तुसधार्योदक्षिणेकरे ॥ १५ ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुच्य
तेनात्रसंशयः ॥ सप्तवक्त्रोमहाभागोह्यनंगोनामनामतः ॥ १६ ॥ तद्धारणान्मुच्यतेहिस्वर्णस्तेयादिपातकैः ॥ अष्टवक्त्रोमहासेनसाक्षाद्देवोविनायकः ॥ १७ ॥

र्णनंसमुदीर्यते ॥ १ ॥ रुद्राक्षमहिमानंश्रुत्वानारदःपृच्छति नारदउवाच एवंभूतेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ कपिलाअनेकवर्णवंतः ॥ अतएवाग्रेरक्तोमिश्रश्चेतिवक्ष्यति ॥ ९ ॥
॥ १० ॥ ब्राह्मउच्यते ॥ तथाचसब्राह्मणैर्धार्यइत्यर्थः ॥ एवमुत्तरत्र ॥ ११ ॥ एकवक्त्रादिरुद्राक्षाणांतत्तद्देवतारूपत्वमाह एकवक्त्रइति ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ रुद्राक्षधारणेपूर्वपिक्षयापक्षांतरमाह रुद्राक्षएकःशिर

अन्नकूटंतूलकूटंस्वर्णकूटंतथैवच ॥ दुष्टान्वयांस्त्रियंवाऽथसंस्पृशंश्चगुरुस्त्रियम् ॥ १८ ॥ एवमादीनिपापानिहंतिसर्वाणिधारणात् ॥ विघ्नास्तस्यप्रणश्यंति
यातिचांतिपरंपदम् ॥१९॥ भवंत्येतेगुणाःसर्वेह्यष्टवक्रस्यधारणात् ॥ नववक्रोभैरवस्तुधारयेद्वामवाहुके ॥ २० ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदःप्रोक्तोममतुल्यवलोभ
वेत् ॥ भ्रूणहत्यासहस्राणिब्रह्महत्याशतानिच ॥ २१ ॥ सद्यःप्रलयमायांतिनववक्रस्यधारणात् ॥ दशवक्रस्तुदेवेशःसाक्षाद्देवोजनार्दनः ॥ २२ ॥ ग्रहा
श्चैवपिशाचाश्चवेतालाब्रह्मराक्षसाः ॥ पन्नगाश्चोपशाम्यंतिदशवक्रस्यधारणात् ॥ २३ ॥ वक्रैकादशरुद्राक्षोरुद्रैकादशकंस्मृतम् ॥ शिखायांधारयेद्योवैत
स्यपुण्यफलंशृणु ॥ २४ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यवाजपेयशतस्यच ॥ गवांशतसहस्रस्यसम्यग्दत्तस्ययत्फलम् ॥ २५ ॥ तत्फलंलभतेशीघ्रंवक्रैकादशधार
णात् ॥ द्वादशास्यस्यरुद्राक्षस्यैवकर्णेतुधारणात्॥२६॥ आदित्यास्तोषितानित्यंद्वादशास्येव्यवस्थिताः॥गोमेधेचाऽश्वमेधेचयत्फलंतदवाप्नुयात्॥२७॥
शृंगिणांशस्त्रिणांचैवव्याघ्रादीनांभयंनहि ॥ नचव्याधिभयंतस्यनैवचाधिःप्रकीर्तितः ॥२८॥ नचकिंचिद्भयंतस्यनचव्याधिःप्रवर्तते ॥ नकुतश्चिद्भयंतस्य
सुखीचैवेश्वरोभवेत् ॥ २९ ॥ हस्त्यश्वमृगमार्जारसर्पमूषकदर्दुरान् ॥ खरांश्चश्वशृगालांश्चहत्वावहुविधानपि ॥ ३० ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहोवक्रद्वादशधार
णात् ॥ वक्रत्रयोदशोवत्सरुद्राक्षोयदिलभ्यते ॥ ३१ ॥ कार्तिकेयसमोज्ञेयःसर्वकामार्थसिद्धिदः ॥ रसोरसायनंचैवतस्यसर्वंप्रसिध्यति ॥ ३२ ॥तस्यैवस
र्वभोग्यानि[illegible]कार्याविचारणा ॥ मातरंपितरंचैवभ्रातरंवानिहंतियः ॥ ३३ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योधारणात्तस्यषण्मुख ॥ चतुर्दशास्योरुद्राक्षोयदिलभ्ये
तपुत्रक ॥ ३४ ॥ धारयेत्सततंमूर्ध्नितस्यपिंडःशिवस्यतु ॥ किंमुनेवहुनोक्तेनवर्णनेनपुनःपुनः ॥ ३५ ॥ पूज्यतेसंततंदेवैःप्राप्यतेचपरागतिः ॥ रुद्राक्षएकः
शिरसाधा[illegible]त्याद्विजोत्तमैः ॥ ३६ ॥ षड्विंशद्भिःशिरोमालापंचाशद्धृदयेनतु ॥ कलाक्षैर्वाहुवलये अर्कांक्षैर्मणिवंधनम् ॥ ३७ ॥ अ[illegible]शतेनापिपंचा
शद्भिःषडानन ॥ अथवासप्तविंशत्याकृत्वारुद्राक्षमालिकाम् ॥३८॥ धारणाद्वाजपाद्वापिह्यनंतंफलमश्नुते ॥ अ[illegible]मालारुद्राक्षैर्यतेयदि ॥ ३९ ॥
क्षणे क्षणेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिषण्मुख ॥ त्रिसप्तकुलमुद्धृत्यशिवलोकेमहीयते ॥ ४० ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहा[illegible]कादश[illegible]चतुर्थो[illegible]
॥ ४ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ लक्षणंजपमालायाःशृणुवक्ष्यामिषण्मुख ॥ रुद्राक्षस्यमुखंब्रह्माविंदूरुद्रइतीरितः ॥ १ ॥

सीति ॥ ३६ ॥ एतेचपक्षाःशिवपुराणेप्रसिद्धाः ॥ प्रयोजनाभावात्तद्वचनानिनोदाहियंते ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥
षट्त्रिंशद्भिरथश्लोकैर्जपमालाविधानकम् ॥ सम्यगुक्त्वापुनारुद्राक्षाणांतुमहिमोच्यते ॥ १ ॥ जपमालालक्षणमाह लक्षणमिति ॥ रुद्राक्षेभावनीयदेवानाह रुद्राक्षस्येति ॥ १ ॥

पंचविंशतिमणिमालापक्षमाह पंचविंशतिभिरिति ॥ २ ॥ विदर्भितैः ग्रथितैः ॥ ३ ॥ गोपुच्छलक्षणमाह वक्रंवक्रेणेति ॥ नागपाशकंग्रंथिरूपम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ शिवांभसाशुद्धजलेन ॥ आक्षाल्येतिच्छेदः ॥

विष्णुःपुच्छंभवेच्चैवभोगमोक्षफलप्रदम् ॥ पंचविंशतिभिश्चाक्षैःपंचवक्त्रैःसकंटकैः ॥ २ ॥ रक्तवर्णैःसितैर्मिश्रैःकृतरंध्रविदर्भितैः ॥ अक्षसूत्रंप्रकर्तव्यंगोपुच्छवलयाकृति ॥ ३ ॥ वक्रंवक्रेणसंयोज्यपुच्छंपुच्छेनयोजयेत् ॥ मेरुमूर्ध्वमुखंकुर्यात्तदूर्ध्वंनागपाशकम् ॥ ४ ॥ एवंसंग्रथितांमालांमंत्रसिद्धिप्रदायिनीम् ॥ प्रक्षाल्यगंधतोयेनपंचगव्येनचोपरि ॥ ५ ॥ ततःशिवांभसाऽऽक्षाल्यततोमंत्रगणान्न्यसेत् ॥ स्पृष्टाशिवास्त्रमंत्रेणक[illegible]नावगुंठयेत् ॥ ६ ॥ मूलमंत्रंन्यसेत्पश्चात्पूर्ववत्कारयेत्तथा ॥ सद्योजातादिभिःप्रोक्ष्ययावदष्टोत्तरंशतम् ॥ ७ ॥ मूलमंत्रंसमुच्चार्यशुद्धभूमौ[illegible] ॥ तस्योपरिन्यसेत्सांबंशिवंपरमकारणम् ॥ ८ ॥ प्रतिष्ठिताभवेन्मालासर्वकामफलप्रदा ॥ यस्यदेवस्ययोमंत्रस्तांतेनैवाभिपूजयेत् ॥ ९ ॥ मूर्ध्निकंठेऽथवाकर्णेन्यसेद्वाजपमालिकाम् ॥ रुद्राक्षमालयाचैवंजतव्यंनियतात्मना ॥ १० ॥ कंठेमूर्ध्निहृदिप्रांतेकर्णेबाहुयुगेऽथवा ॥ रुद्राक्षधारणंनित्यंभक्त्यापरमयायुतः ॥ ११ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनवर्णनेनपुनःपुनः ॥ रुद्राक्षधारणंनित्यंतस्मादेतत्प्रशस्यते ॥ १२ ॥ स्नानेदानेजपेहोमेवैश्वदेवेसुरार्चने ॥ प्रायश्चित्तेतथाश्राद्धेदीक्षाकालेविशेषतः ॥ १३ ॥ अरुद्राक्षधरोभूत्वायत्किंचित्कर्मवैदिकम् ॥ कुर्वन्विप्रस्तुमोहेननरकेपततिध्रुवम् ॥ १४ ॥ रुद्राक्षंधारयेन्मूर्ध्निकंठेसूत्रेकरेऽथवा ॥ सुवर्णमणिसंभिन्नंशुद्धंनान्यैर्धृतंशिवम् ॥ १५ ॥ नाशुचिर्धारयेदक्षंसदाभक्त्यैवधारयेत् ॥ रुद्राक्षतरुसंभूतवातोद्धूततृणान्यपि ॥ १६ ॥ पुण्यलोकंगमिष्यंतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ रुद्राक्षंधारयन्पापंकुर्वन्नपिचमानवः ॥ १७ ॥ सर्वंतरतिपाप्मानंजाबालश्रुतिराहहि ॥ पश[illegible]हिचरुद्राक्षधारणाद्यांतिरुद्रताम् ॥ १८ ॥ किमुयेधारयंतिस्मनरारुद्राक्षमालिकाम् ॥ रुद्राक्षःशिरसाह्येकोधार्योरुद्रपरैःसदा ॥ १९ ॥ ध्वंसनंसर्वदुःखानांसर्वपापविमोचनम् ॥ व्याहरंतिचनामानियेशंभोःपरमात्मनः ॥ २० ॥ रुद्राक्षालंकृतायेचतेवैभागवतोत्तमाः ॥ रुद्राक्षधारणंकार्यंसर्वश्रेयोर्थिभिर्नृभिः ॥ २१ ॥ कर्णपाशेशिखायांचकंठेहस्तेतथोदरे ॥ महादेवश्चविष्णुश्चब्रह्माचतेषांविभूतयः ॥ २२ ॥ देवाश्चान्येतथाभक्त्याखलुरुद्राक्षधारिणः ॥ गोत्रर्षयश्चसर्वेषांकूटस्थामूलरूपिणः ॥ २३ ॥ तेषांवंशप्रसूताश्चमुनयःसकलाअपि ॥ श्रौतधर्मपराःशुद्धाःखलुरुद्राक्षधारिणः ॥ २४ ॥ श्रद्धानजायतेसाक्षाद्वेदसिद्धेविमुक्तिदे ॥ बहूनांजन्मनामंतेमहादेवप्रसादतः ॥ २५ ॥ रुद्राक्षधारणेवांछास्वभावादेवजायते ॥ रुद्राक्षस्यतुमाहात्म्यंजाबालैरादरेणतु ॥ २६ ॥

कवचमंत्रेणहुमिति ॥ अवगुंठयेदेकत्रकुर्यात् ॥ ६ ॥ मूलमंत्रंजप्यमंत्रम् ॥ इदमनुष्ठानंस्वयंकुर्यात्पूर्ववदथवाकारयेद्वागुरुदस्तेनेत्यर्थात् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ भागवतोत्तमाः भगवतःशिवस्यभक्तेषूत्तमाः ॥ २१ ॥ २२ ॥ मूलरूपिणोमूलपुरुषाः ॥ २३ ॥ २४ ॥ विमुक्तिदे रुद्राक्षधारणेइतिशेषः ॥ २५ ॥ जाबालैर्जाबालशाखिभिः ॥ २६ ॥ शिवास्त्रेति ॥ शिवमंत्रषडंगेयोस्त्रमंत्रस्तेनेत्यर्थः ॥ कवचेनेति ॥

॥२७॥ फलस्येति ॥ रुद्राक्षफलस्येत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१॥ ३२ ॥ ३३ ॥३४ ॥३५ ॥ ३६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ चतुर्भिराधिकैः

पठ्यतेमुनिभिःसर्वैर्मयापुत्रतथैवच ॥ रुद्राक्षस्यफलंचैवत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ २७ ॥ फलस्यदर्शनेपुण्यंस्पर्शात्कोटिगुणंभवेत्॥ शतकोटिगुणंपुण्यंधारणाल्लभतेनरः ॥ २८ ॥ लक्षकोटिसहस्राणिलक्षकोटिशतानिच ॥ जपाच्चलभतेनित्यंनात्रकार्याविचारणा ॥ २९ ॥ हस्तेचोरसिकंठेचकर्णयोर्मस्तकेतथा ॥ रुद्राक्षंधारयेद्यस्तुसरुद्रोनात्रसंशयः ॥ ३० ॥ अवध्यःसर्वभूतानांरुद्रवद्विचरेद्भुवि ॥ सुराणामसुराणांचवंदनीयोयथाशिवः ॥ ३१ ॥ रुद्राक्षधारीसततंवंदनीयस्तथानरैः ॥ उच्छिष्टोवाविकर्मस्थोयुक्तोवासर्वपातकैः ॥ ३२ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योरुद्राक्षस्यतुधारणात् ॥ कंठेरुद्राक्षमाबध्यश्वापिवाम्रियतेयदि ॥ ३३ ॥ सोपिमुक्तिमवाप्नोतिकिंपुनर्मानुषोऽपिसः ॥ जपध्यानविहीनोपिरुद्राक्षंयदिधारयेत् ॥३४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसयातिपरमांगतिम् ॥ एकंवापिहिरुद्राक्षंकृत्वायत्नेनधारयेत् ॥ ३५ ॥ कुलैकविंशतिमुद्धृत्यरुद्रलोकेमहीयते ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिरुद्राक्षस्यपुनर्विधिम् ॥ ३६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेपंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ ॥छ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ महासेनकुशग्रंथिपुत्राजीवादयःपरे॥ रुद्राक्षस्यतुनैकोऽपिकलामर्हतिषोडशीम् ॥ १ ॥ पुरुषाणांयथाविष्णुर्ग्रहाणांचयथारविः ॥ नदीनांतुयथागंगामुनीनांकश्यपोयथा ॥ २ ॥ उच्चैःश्रवायथाश्वानांदेवानामीश्वरोयथा ॥ देवीनांतुयथागौरीतद्वच्छ्रेष्ठमिदंभवेत् ॥३॥ नातःपरतरंस्तोत्रंनातःपरतरंव्रतम् ॥अक्षय्येषुचदानेषुरुद्राक्षस्तुविशिष्यते ॥४॥ शिवभक्तायशांतायदद्याद्रुद्राक्षमुत्तमम् ॥ तस्यपुण्यफलस्यांतंनचाहंवक्तुमुत्सहे ॥ ५ ॥ धृतरुद्राक्षकंठाययस्त्वन्नंसंप्रयच्छति ॥ त्रिःसप्तकुलमुद्धृत्यरुद्रलोकंसगच्छति ॥ ६ ॥ यस्यभालेविभूतिर्नंनांगेरुद्राक्षधारणम् ॥ नशंभोर्भवनेपूजासविप्रःश्वपचाधमः ॥७॥ खादन्मांसंपिबन्मद्यंसंगच्छन्नंत्यजानपि ॥ पातकेभ्योविमुच्येतरुद्राक्षेशिरसिस्थिते ॥८॥ सर्वयज्ञतपोदानवेदाभ्यासैश्चयत्फलम् ॥ तत्फलंलभतेसद्योरुद्राक्षस्यतुधारणात् ॥९॥ वेदैश्चतुर्भिर्यत्पुण्यंपुराणपठनेनच॥यत्तीर्थसेवनेनैवसर्वविद्यादिभिस्तथा॥१०॥तत्पुण्यंलभतेसद्योरुद्राक्षस्यतुधारणात् ॥ प्रयाणकालेरुद्राक्षंबंधयित्वाम्रियेद्यदि॥११॥सरुद्रत्वमवाप्नोतिपुनर्जन्मनविद्यते ॥ रुद्राक्षंधारयेत्कंठेबाह्वोर्वाम्रियतेयदि ॥ १२ ॥ कुलैकविंशमुत्तार्यरुद्रलोकेवसेन्नरः ॥ ब्राह्मणोवापिचांडालोनिर्गुणःसगुणोपिच ॥ १३ ॥ भस्मरुद्राक्षधारीयःसदेवत्वांशिवंव्रजेत् ॥ शुचिर्वाप्यशुचिर्वापितथाभक्ष्यस्यभः ॥ १४ ॥ म्लेच्छोवाप्यथचांडालोयुतोवासर्वपातकैः ॥ रुद्राक्षधारणादेवसरुद्रोनात्रसंशयः ॥ १५ ॥ शिरसाधारितेकोटिःकर्णयोर्दशकोटयः ॥ [illegible] गलेबद्धोमूर्ध्निकोटिसहस्रकम् ॥ १६ ॥

पंचाशद्भिःपद्यैरनंतरम् ॥ रुद्राक्षमहिमाऽतीवप्रोच्यतेभक्तिवृद्धये ॥१॥ अन्यमालानांनिंदामाः ॥ ३० [illegible] लक्षण [illegible] २॥३ ॥४॥५ ॥६॥७ ॥८॥ ९॥१० ॥११ ॥१२ ॥१३ ॥१४ ॥१५ ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ भक्तिवर्जितःसोऽपीत्यर्थः ॥१९॥२०॥२१॥२२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५णमाह व [illegible] २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

अयुतंचोपवीतेतुलक्षकोटिर्भुजेस्थिते ॥ मणिबंधेतुरुद्राक्षोमोक्षसाधनक [illegible] ७॥ रुद्राक्षधारकोभूत्वायत्किंचित्कर्मवैदिकम् ॥ कुर्वन्विप्रःसदाभक्त्या
महदाप्नोतितत्फलम् ॥ १८ ॥ रुद्राक्षमालिकांकंठेधारयेद्भक्तिवर्जितः ॥ [illegible] र्मातुयोनित्यंसमुक्तःसर्वबंधनात् ॥१९॥ रुद्राक्षार्पितचेतायोरुद्राक्षस्तेन
वैधृतः ॥ असौमाहेश्वरोलोकेनमस्यःसतुलिंगवत् ॥ २० ॥ अविद्योवासविद्योवारुद्राक्षस्यतुधारणात् ॥ शिवलोकंप्रपद्येतकीकटेगर्दभोयथा ॥ २१ ॥
॥ स्कंदउवाच ॥ रुद्राक्षान्संदधेदेवगर्दभःकेनहेतुना॥ कीकटेकेनवादत्तस्तद्ब्रूहिपरमेश्वर ॥२२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुपुत्रपुरावृत्तंगर्दभोविंध्यपर्वते॥
धत्तेरुद्राक्षभारंतुवाहितःपथिकेनतु ॥ २३ ॥ श्रांतोऽसमर्थस्तद्भारंवोढुंपतितवान्भुवि ॥ प्राणैस्त्यक्तस्त्रिनेत्रस्तुशूलपाणिर्महेश्वरः ॥ २४ ॥ मत्प्रसादान्म
हासेनमदंतिकमुपागतः ॥ यावद्वक्रस्यसंख्यानंरुद्राक्षाणांसुदुर्लभम् ॥ २५ ॥ तावद्युगसहस्राणिशिवलोकेमहीयते ॥ स्वशिष्येभ्यस्तुवक्तव्यंनाशिष्ये
भ्यःकदाचन॥२६॥अभक्तेभ्योपिमूर्खेभ्यःकदाचिन्नप्रकाशयेत्॥अभक्तोवास्तुभक्तोवानीचोनीचतरोऽपिवा॥२७॥रुद्राक्षान्धारयेद्यस्तुमुच्यतेसर्वपातकैः।
रुद्राक्षधारणंपुण्यंकेनवासदृशंभवेत् ॥ २८ ॥ महाव्रतमिदंप्राहुर्मुनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ सहस्रंधारयेद्यस्तुरुद्राक्षाणांधृतव्रतः ॥ २९ ॥ तंनमंतिसुराःसर्वेय
थारुद्रस्तथैवसः ॥ अभावेतुसहस्रस्यबाह्वोःषोड़शषोडश ॥३०॥ एकंशिखायांकरयोर्द्वादशद्वादशैवतु ॥ द्वात्रिंशत्कंठदेशेतुचत्वारिंशच्चमस्तके ॥३१॥
एकैकंकर्णयोःषट्षट्वक्षस्यष्टोत्तरंशतम् ॥ योधारयतिरुद्राक्षान्रुद्रवत्सतुपूज्यते ॥ ३२ ॥ मुक्ताप्रवालस्फटिकरौप्यवैडूर्यकांचनैः ॥ समेतान्धारयेद्यस्तु
रुद्राक्षान्सशिवोभवेत् ॥ ३३ ॥ केवलानपिरुद्राक्षान्यद्यालस्याद्बिभर्तियः ॥ तंनस्पृशंतिपापानितमांसीवविभावसुम् ॥ ३४ ॥ रुद्राक्षमालयामंत्रोजप्तो
ऽनंतफलप्रदः ॥ यस्यांगेनास्तिरुद्राक्षएकोऽपिबहुपुण्यदः॥३५॥तस्यजन्मनिरर्थंस्यात्त्रिपुंड्ररहितंयथा ॥ रुद्राक्षंमस्तकेधृत्वाशिरःस्नानंकरोतियः॥३६॥
गंगास्नानफलंतस्यजायतेनात्रसंशयः ॥ एकवक्त्रःपंचवक्त्रएकादशमुखाःपरे॥३७॥चतुर्दशमुखाःकेचिद्रुद्राक्षालोकपूजिताः॥भक्त्यासंपूज्यतेनित्यंरुद्राक्षः
शंकरात्मकः ॥ ३८ ॥ दरिद्रंवापिपुरुषंराजानंकुरुतेभुवि ॥ अत्रतेकथयिष्यामिपुराणंमतमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ कोसलेषुद्विजःकश्चिद्धरिनाथइतिश्रुतः ॥
महाधनीचधर्मात्मावेदवेदांगपारगः ॥४०॥ यज्ञकृद्दीक्षितस्तस्यतनयःसुंदराकृतिः ॥ नाम्नागुणनिधिःख्यातस्तरुणःकामसुंदरः॥४१॥गुरोःसुधिषणस्या
थपत्नींमुक्तावलीमथ ॥ मोहयामासरूपेणयौवनेनमदेनच ॥४२॥ संगतस्तुतयासार्धंकंचित्कालंततोभिया ॥ विषंददौचगुरवेयेभेपश्चात्तुनिर्भयः ॥४३॥

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ सुधिषणनाम्नोगुरोःमुक्तावलीनाम्नीपत्नी ॥ ४२ ॥ पश्चाद्गुरौमृतेसतियेभेमैथुनंकृतवान् ॥ ४३ ॥

तद्विषात्तस्माद्विषात् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥५३॥५४॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ अर्धाधिकै

यदामातापिताकर्मकिंचिज्जानातितत्क्षणे ॥ मातरंपितरंचापिमारयामासतद्विषात् ॥ ४४ ॥ नानाविलासभोगैश्चजातेद्रव्यव्ययेततः ॥ ब्राह्मणानांगृहेचौ
र्यंचकारसतदाखलः ॥ ४५ ॥ सुरापानमदोन्मत्तस्तदाज्ञातिवहिष्कृतः ॥ ग्रामान्निष्काशितःसर्वैस्तदासोऽभूद्वनेचरः ॥ ४६ ॥ मुक्तावल्यातयासार्धंजगा
मगहनंवनम् ॥ मार्गेस्थितोद्रव्यलोभाज्जघानब्राह्मणान्वहून् ॥ ४७ ॥ एवंबहुगतेकालेममारसतदाऽधमः ॥ नेतुंतंयमदूताश्चसमाजग्मुःसहस्रशः ॥ ४८ ॥
शिवलोकाच्छिवगणास्तथैवचसमागताः ॥ तयोःपरस्परंवादोवभूवगिरिजासुत ॥ ४९ ॥ यमदूतास्तदाप्रोचुःपुण्यमस्यकिमस्तिहि ॥ ब्रुवंतुसेवकाःशं
भोर्यद्येनंनेतुमिच्छथ ॥ ५० ॥ शिवदूतास्तदाप्रोचुरयंयस्मिन्स्थलेमृतः ॥ दशहस्तादधोभूमेरुद्राक्षस्तत्रचास्तिहि ॥ ५१ ॥ तत्प्रभावेनहेदूतानेष्यामः
शिवसन्निधौ ॥ ततोविमानमारुह्यदिव्यरूपधरोद्विजः ॥ ५२ ॥ गतोगुणनिधिर्दूतैःसहितःशंकरालयम् ॥ इतिरुद्राक्षमाहात्म्यंकथितंतवसुव्रत ॥ ५३ ॥
एवंरुद्राक्षमहिमासमासात्कथितोमया ॥ सर्वपापक्षयकरोमहापुण्यफलप्रदः ॥ ५४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥
॥ श्रीनारायणउवाच ॥ एवंनारदषड्वक्त्रोगिरिशेनविबोधितः ॥ रुद्राक्षमहिमानंचज्ञात्वाऽसीत्सकृतार्थकः ॥ १ ॥ इत्थंभूतानुभावोयंरुद्राक्षोवर्णि
तोमया ॥ सदाचारप्रसंगेनशृणुचान्यत्समाहितः ॥ २ ॥ यथारुद्राक्षमहिमावर्णितोऽनंतपुण्यदः ॥ लक्षणंमंत्रविन्यासंतथाऽहंवर्णयामिते ॥ ३ ॥ लक्षं
तुदर्शनात्पुण्यंकोटिस्तत्स्पर्शनाद्भवेत् ॥ तस्यकोटिगुणंपुण्यंलभतेधारणान्नरः ॥ ४ ॥ लक्षकोटिसहस्राणिलक्षकोटिशतानिच ॥ तज्जपाल्लभतेपुण्यंनरो
रुद्राक्षधारणात् ॥ ५ ॥ रुद्राक्षाणांतुभद्राक्षधारणात्स्यान्महाफलम् ॥ धात्रीफलप्रमाणंयच्छ्रेष्ठमेतदुदाहृतम् ॥६॥ बदरीफलमात्रंतुप्रोच्यतेमध्यमंबुधैः॥
अधमंचणमात्रंस्यात्प्रतिज्ञैषामयोदिता ॥ ७ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चेतिशिवाज्ञया ॥ वृक्षाजाताःपृथिव्यांतुतज्जातीयाःशुभाक्षकाः ॥ ८ ॥
श्वेतास्तुब्राह्मणाज्ञेयाःक्षत्रियारक्तवर्णकाः ॥ पीतावैश्यास्तुविज्ञेयाकृष्णाःशूद्राःप्रकीर्तिताः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणोबिभृयाच्छ्वेतान्रक्तान्राजातुधारयेत् ॥ पीतान्वै
श्यस्तुबिभृयात्कृष्णाञ्छूद्रस्तुधारयेत् ॥ १० ॥ समाःस्निग्धादृढास्तद्वत्कंटकैःसंयुताःशुभाः ॥ कृमिदुष्टांश्छिन्नभिन्नान्कंटकैरहितांस्तथा ॥ ११ ॥ व्रण
युक्तानावृतांश्चषड्रुद्राक्षांस्तुवर्जयेत् ॥ स्वयमेवकृतद्वारोरुद्राक्षःस्यादिहोत्तमः ॥ १२ ॥

कचत्वारिंशत्पद्यैरथवर्णनम् ॥

एकवक्त्रादिकाक्षाणांक्रियतेभक्तिवृद्धये ॥ १ ॥ षड्वक्त्रःस्कंदः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ तज्जपात्तस्यमालयाजपादित्यर्थः ॥ ५ ॥ भद्राक्षधारणादितिल्यब्लोपेपंचमी ॥ भद्राक्षधारणमपेक्ष्य
रुद्राक्षाणांमहाफलंभवतीत्यर्थः ॥ एतेनरुद्राक्षाभावेभद्राक्षधारणेऽनुमतिर्दर्शिता ॥ उत्तमादिभेदेनरुद्राक्षभेदमाह धात्रीति ॥ ६ ॥७॥८ ॥९॥१०॥छिन्नान्खंडितान्भिन्नान्विदीर्णान् ॥११॥१२॥

कृतंद्वारमितिशेषः ॥ १३ ॥ सर्वगात्रेरुद्राक्षाणांसर्वावयवेषु ॥ समानातिविलक्षणाच ॥ निघर्षःसुवर्णपरीक्षापाषाणस्तत्रयाहेमलेखातत्समानासुवर्णलेखायत्रदृश्यतेइत्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥

यत्तुपौरुषयत्नेनकृतंतन्मध्यमंभवेत् ॥ समान्स्निग्धान्दृढान्वृत्तान्क्षौमसूत्रेणधारयेत् ॥ १३ ॥ सर्वगात्रेषुसाम्येनसमानाऽतिविलक्षणा ॥ निघर्षेहेमलेखा
भायत्रलेखाप्रदृश्यते ॥ १४ ॥ तदक्षमुत्तमंविद्यात्सधार्यःशिवपूजकैः ॥ शिखायामेकरुद्राक्षंत्रिंशद्वैशिरसावहेत् ॥ १५ ॥ षट्त्रिंशच्चगलेधार्याबाह्वोःषोड
शषोडश ॥ मणिबंधेद्वादशाक्षान्स्कंधेपंचाशतंभवेत् ॥ १६ ॥ अष्टोत्तरशतैर्मालोपवीतंचप्रकल्पयेत् ॥ द्विसरंत्रिसरंवापिबिभृयात्कंठदेशतः॥१७॥कुंड
लेसुकुटेचैवकर्णिकाहारकेषुच ॥ केयूरेकटकेचैवकुक्षिवंशेतथैवच ॥१८॥ सुप्तेपीतेसर्वकालंरुद्राक्षंधारयेन्नरः॥ त्रिशतंत्वधमंपंचशतंमध्यमसुच्यते॥१९॥
सहस्रमुत्तमंप्रोक्तंचैवंभेदेनधारयेत् ॥ शिरसीशानमंत्रेणकर्णेतत्पुरुषेणच ॥ २० ॥ अघोरेणललाटेतुतेनैवहृदयेऽपिच ॥ अघोरबीजमंत्रेणकरयोर्धारयेत्पु
नः ॥२१॥ पंचाशदक्षग्रथितांवामदेवेनचोदरे ॥ पंचब्रह्मभिरंगैश्चाप्येवंरुद्राक्षधारणम् ॥२२॥ ग्रथितान्मूलमंत्रेणसर्वानक्षांस्तुधारयेत्॥एकवक्रस्तुरुद्राक्षः
परतत्त्वप्रकाशकः ॥२३॥ परतत्त्वधारणाच्चजायतेतत्प्रकाशनम् ॥ द्विवक्रस्तुमुनिश्रेष्ठअर्धनारीश्वरोभवेत्॥२४॥धारणादर्धनारीशःप्रीयतेतस्यनित्यशः॥
त्रिवक्रस्त्वनलःसाक्षात्स्त्रीहत्यांदहतिक्षणात् ॥ २५ ॥ त्रिमुखश्चैवरुद्राक्षोप्यग्नित्रयस्वरूपकः ॥ तद्धारणाच्चहुतभुक्तस्यतुष्यतिनित्यशः ॥२६॥ चतुर्मुख
स्तुरुद्राक्षःपितामहस्वरूपकः ॥ तद्धारणान्महाश्रीमान्महदारोग्यमुत्तमम् ॥ २७ ॥ महतीज्ञानसंपत्तिःशुद्धयेधारयेन्नरः ॥ पंचमुखस्तुरुद्राक्षःपंचब्रह्मस्व
रूपकः ॥ २८ ॥ तस्यधारणमात्रेणसंतुष्यातिमहेश्वरः ॥ षड्वक्रश्चैवरुद्राक्षःकार्तिकेयाधिदैवतः ॥ २९ ॥ विनायकंचापिदैवंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ सप्तवक्र
स्तुरुद्राक्षःसप्तमात्राधिदैवतः ॥ ३० ॥ सप्ताश्वदैवतश्चैवमुनिसप्तकदैवतः ॥ तद्धारणान्महाश्रीःस्यान्महदारोग्यमुत्तमम्॥३१॥ महतीज्ञानसंपत्तिःशुचिर्वै
धारयेन्नरः ॥ अष्टवक्रस्तुरुद्राक्षोप्यष्टमात्राधिदैवतः ॥३२॥ वस्वष्टकप्रीतिकरोगंगाप्रीतिकरःशुभः ॥ तद्धारणादिमेप्रीताभवेयुःसत्यवादिनः ॥ ३३ ॥ नव
वक्रस्तुरुद्राक्षोयमदेवउदाहृतः ॥ तद्धारणाद्यमभयंनभवत्येवसर्वथा॥३४॥ दशवक्रस्तुरुद्राक्षोदशाशादैवतःस्मृतः ॥ दशाशाप्रीतिजनकोधारणेनात्रसंश
यः ३५ ॥ एकादशमुखस्त्वक्षोरुद्रैकादशदैवतः ॥ तमिंद्रदैवतंचाहुःसदासौख्याविवर्धनम् ॥ ३६ ॥ रुद्राक्षोद्वादशमुखोमहाविष्णुस्वरूपकः ॥ द्वादशादि
त्यदैवश्चबिभर्त्येवहितत्परः ॥ ३७ ॥ त्रयोदशमुखश्चाक्षःकामदःसिद्धिदःशुभः ॥ तस्यधारणमात्रेणकामदेवःप्रसीदाति ॥ ३८ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ अघोरबीजमंत्रेण ॥ सच ॥ हकारसकारौकारात्मकः ॥ वामदेवेनेति ॥ तेचमंत्राःसद्योजातादयःपंचब्रह्ममंत्राश्चतएव ॥ अंगैरंगमंत्रैः ॥ तेचमंत्राः
शिवषडंगेषुप्रसिद्धाः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ [illegible] ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

॥ ३९ ॥ रुद्राक्षधारणकर्तामद्यादिपदार्थान्नभक्षयेदित्याह मद्यंमांसमिति ॥ शिग्रुशब्देनसौभांजनःभाषायांमुगवाइतिप्रसिद्धः ॥ तथाचकोशःसौभांजनेशिग्रुतीक्ष्णगंधकाक्षीवमोचकाइति ॥ विड्वरा
होग्रामसूकरइतिमिताक्षरा ॥ ४० ॥ नित्यंरुद्राक्षधारणाभावेऽपिएतेषुदिनेषुनियतंधारयेदित्याह ग्रहणेविषुवेचैवेति ॥ ४१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥
एकविंशतिपद्यैस्तुभूतशुद्धिःसमुच्यते ॥ ययाविनानाधिकारोजपपूजादिकर्मणि ॥ १ ॥ प्रथमतोवस्त्रपरिधानानंतरमासनेउपविश्यभस्मधारणंकार्यंततोरुद्राक्षधारणंकार्यंततोभूतशुद्धिःकर्तव्येत्याह
भूतशुद्धिप्रकारामिति ॥ मूलाधारादितिकुंभकप्राणायामेनेत्यर्थः ॥१॥२॥ जीवब्रह्मसंयोजनानंतरंकृत्यमाह पादादिमिति ॥ सवज्रकामिति ॥ कोणचतुष्टयेऽपित्रिषष्टचंकयुक्तामित्यर्थः ॥ वज्रस्यत्रिष

चतुर्दशमुखश्चाक्षोरुद्रनेत्रसमुद्भवः ॥ सर्वव्याधिहरश्चैवसर्वारोग्यप्रदायकः ॥ ३९ ॥ मद्यंमांसंचलशुनंपलांडुंशिग्रुमेवच ॥ श्लेष्मातकंविड्वराहंभक्षणेवर्ज
येत्ततः ॥ ४० ॥ ग्रहणेविषुवेचैवसंक्रमेअयनेतथा ॥ दर्शेचपौर्णमासेचपुण्येचदिवसेष्वपि ॥ ४१ ॥ रुद्राक्षधारणात्सद्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ॥ इतिश्री
देवीभागवतेमहापुराणेएकदशस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ भूतशुद्धिप्रकारंचकथयामिमहामुने ॥ मूलाधारात्समुत्था
यकुंडलींपरदेवताम् ॥ १ ॥ सुषुम्नामार्गमाश्रित्यब्रह्मरंध्रगतांस्मरेत् ॥ जीवंब्रह्मणिसंयोज्यहंसमंत्रेणसाधकः ॥ २ ॥ पादादिजानुपर्यंतंचतुष्कोणंसवज्र
कम् ॥ लंबीजाढ्यंस्वर्णवर्णंस्मरेदवनिमंडलम् ॥ ३ ॥ जान्वाद्यानाभिचंद्रार्धनिभंपद्मद्वयांकितम् ॥ वंबीजयुक्तंश्वेताभमंभसोमंडलंस्मरेत् ॥४॥ नाभेर्हृ
दयपर्यंतंत्रिकोणंस्वस्तिकान्वितम् ॥ रंबीजेनयुतंरक्तंस्मरेत्पावकमंडलम् ॥ ५ ॥ हृदोभ्रूमध्यपर्यंतंवृत्तंषड्बिंदुलांछितम् ॥ यंबीजयुक्तंधूम्राभंनभस्वन्मं
डलंस्मरेत् ॥ ६ ॥ आब्रह्मरंध्रंभ्रूमध्याद्वृत्तंस्वच्छंमनोहरम् ॥ हंबीजयुक्तमाकाशमंडलंचविचिंतयेत् ॥ ७ ॥ एवंभूतानिसंचिंत्यप्रत्येकंसंविलापयेत् ॥
भुवंजलेजलंवह्नौवह्निंवायौनभस्यमुम् ॥ ८ ॥ विलाप्यखमहंकारेमहत्तत्त्वेप्यहंकृतिम् ॥ महांतंप्रकृतौमायामात्मनिप्रविलापयेत् ॥ ९ ॥ शुद्धसंविन्म
योभूत्वाचिंतयेत्पापपूरुषम् ॥ वामकुक्षिस्थितंकृष्णमंगुष्ठपरिमाणकम् ॥ १० ॥ ब्रह्महत्याशिरोयुक्तंकनकस्तेयबाहुकम् ॥ मदिरापानहृदयंगुरुतल्पक
टीयुतम् ॥ ११ ॥ तत्संसर्गिपदद्वंद्वमुपपातकमस्तकम् ॥ खड्गचर्मधरंदुष्टमधोवक्त्रंसुदुःसहम् ॥ १२ ॥ वायुबीजंस्मरन्वायुंसंपूर्यैनंविशोषयेत् ॥
स्वशरीरयुतंमंत्रीवह्निबीजेननिर्दहेत् ॥ १३ ॥

षट्चंकाकारत्वात् ॥ तस्यमध्येलंबीजंध्यायेदे
वमवनिमंडलंपृथ्वीमंडलंध्यायेदित्यर्थः॥ ३॥ आनाभिनाभिपर्यंतंअर्धचंद्रस्याग्रद्वयेपद्मद्वयंध्यायेदित्यर्थः ॥ वंबीजंमध्ये ॥ ४॥ कोणत्रयाग्रेप्रसिद्धस्वास्तिकान्वितम् ॥५ ॥ षडबिंदुलांछितमिति॥ सम
भागेवृत्तस्पार्शिनःषडबिंदवोध्येयाइत्यर्थः ॥ नभस्वन्मंडलंवायुमंडलंमध्येयंबीजयुक्तम् ॥ ६ ॥ ७ ॥ भुवंजलेइति ॥ पृथ्वीमंडलंजलमंडलेविलापयेदित्यर्थः॥ विलापनंनामकार्यस्यकारणरूपतापाद
नम् ॥ एवंपूर्वपूर्वकार्यस्योत्तरोत्तरकारणेविलापोब्रह्मपर्यंतंकार्यः ॥ अमुंवायुंनभसिविलापयेदित्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ भूतलयानंतरंस्वशरीरेपापपुरुषध्यानमाह चिंतयेदिति ॥१०॥११॥१२॥ वायु
बीजंयमितिस्मरंस्तद्बीजोद्भूतवायुनापूरकप्राणायामेनदेहंसंपूर्यैनंपापपुरुषंशोषयेत्शुष्कंकुर्यादित्यर्थः ॥ पश्चात्स्वशरीरयुतंपापपुरुषंवह्निबीजेनरमितिबीजोच्चारणेनतदुत्थाग्निनादहेदित्यर्थः ॥ १३ ॥

कुंभकेपरिजप्तेनवह्निबीजेनेतिपूर्वेणान्वयः ॥ ततोवायुबीजमुच्चार्यपापनरोद्भवंपापपुरुषोद्भवंकेवलंभस्मबहिःस्वशरीराद्बहिःसमुत्सार्यरेचयेत्त्यजेदित्यर्थः ॥ इयंक्रियारेचकप्राणायामेनकर्तव्येत्यर्थः ॥ १४ ॥ अनंतरंस्वशरीरोद्भवंयद्भस्मतत्सुधाबीजेनामृतबीजेन वमित्युच्चारणेन तदुत्थामृतेनसंप्लावयेद्यथापिंडोभवति ॥ पश्चाद्भूबीजेनलमितिमंत्रेणतद्भस्मद्रवीभूतंघनीभूतंकुर्यादित्यर्थः ॥ तच्चकनकांडवद्भावयेत् ॥ १५ ॥ पुनर्विहायसआकाशस्यबीजंहमित्युच्चार्यतंपिंडंमुकुराकारंभावयेत् ॥ ततःकठिनपिंडस्यमूर्धादिनखांताअवयवामनसारचनीयाइत्यर्थः ॥१६॥ पुनर्येनक्रमेणपंचभूतानांसंहारोब्रह्मणिकृतस्तेनैवक्रमेणसृष्टिमार्गेणचितोब्रह्मणःसकाशादुत्पाद्ययथापूर्वस्थानंतानिभूतानिस्थापयेत् ॥ ततःसोहमितिमंत्रेणब्रह्मण्येकीभूतंजीवंस्वहृदयांबुजेआनयेदित्यर्थः ॥ १७ ॥ तत्रप्रकारमाह कुंडलीति ॥ पूर्वंयथाकुंडलिन्याजीवोब्रह्मणिसंयोजितः सैवकुंडलीतांपरसंगात्परमात्मनःसंगात्सुधामयंजीवंहृदयांभोजेसंस्थाप्यमूलाधारगतांस्मरेदितिजीवानयनप्रकारइत्यर्थः ॥ तत्रप्राण

कुंभकेपरिजप्तेनततःपापनरोद्भवम् ॥ बहिर्भस्मसमुत्सार्यवायुबीजेनरेचयेत् ॥ १४ ॥ सुधाबीजेनदेहोत्थंभस्मसंप्लावयेत्सुधीः ॥ भूबीजेनघनीकृत्यभस्मतत्कनकांडवत् ॥१५॥ विशुद्धमुकुराकारंजपन्बीजंविहायसः ॥ मूर्धादिपादपर्यंतान्यंगानिरचयेत्सुधीः ॥ १६ ॥ आकाशादीनिभूतानिपुनरुत्पादयेच्चितः ॥ सोऽहंमंत्रेणचात्मानमानयेद्धृदयांबुजे ॥ १७ ॥ कुंडलीजीवमादायपरसंगात्सुधामयम् ॥ संस्थाप्यहृदयांभोजेमूलाधारगतांस्मरेत् ॥१८॥ रक्तांभोधिस्थपोतोल्लसदरुणसरोजाधिरूढाकराब्जैःशूलंकोदंडमिक्षूद्भवमथगुणमप्यंकुशंपंचबाणान् ॥ बिभ्राणासृक्कपालंत्रिनयनलसितापीनवक्षोरुहाढ्यादेवीबालार्कवर्णाभवतुसुखकरीप्राणशक्तिःपरानः ॥ १९ ॥ एवंध्यात्वाप्राणशक्तिंपरमात्मस्वरूपिणीम् ॥ विभूतिधारणंकार्यंसर्वाधिकृतिसिद्धये ॥ २० ॥ विभूतेर्विस्तरंवक्ष्येधारणेचमहाफलम् ॥ श्रुतिस्मृतिप्रमाणोक्तंभस्मधारणमुत्तमम् ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥छ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इदंशिरोव्रतंचीर्णंविधिवद्यैर्द्विजातिभिः ॥ तेषामेवपरांविद्यांवदेद्ज्ञानबाधिकाम् ॥१॥ विधिवच्छ्रद्धयासाधनचीर्णंयैःशिरोव्रतम् ॥ श्रौतस्मार्तसमाचारस्तेषामनुपकारकः ॥ २ ॥ शिरोव्रतसमाचारादेवब्रह्मादिदेवताः ॥ देवताअभवन्विद्वन्खलुनान्येनहेतुना ॥ ३ ॥ शिरोव्रतस्यमाहात्म्यंपूर्वैःपूर्वतरंकृतम् ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चदेवताःसकलाअपि ॥ ४ ॥

स्थापनंपश्चात्कर्तव्यमित्यनुक्तमपिप्राणशक्तिध्यानकथनादर्थाद्बोध्यम् ॥ तदुक्तम् ॥ भूतशुद्धिंविधायेत्थंप्राणस्थापनमाचरेदिति ॥ तत्रप्राणप्रतिष्ठामंत्रःस्पष्टएवास्तीतिनात्रलिख्यते ॥ १८ ॥ प्राणशक्तिध्यानमाह रक्तांभोधिस्थेति ॥ रक्तांभोधिःशोणसमुद्रस्तत्रस्थितःपोतोनौकातस्मिन्नुल्लसितंयदरुणसरोजंतस्मिन्नारूढाम् ॥ असृक्कपालंरक्तपूर्णकपालम् ॥ इक्षूद्भवंकोदंडमिक्षुधनुः ॥ गुणंपाशम् ॥ षड्हस्ताध्येया ॥ १९ ॥ ध्यात्वाप्राणस्थापनमाचरेदितिशेषः ॥ सर्वाधिकृतिसिद्धयेयद्विभूतिधारणंकर्तव्यमित्युक्तंतस्यविधिःसिंहावलोकनन्यायेनाऽधुनाकथ्यतइतिशेषः ॥ २० ॥ ॥२१॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ त्र्यधिकैश्चैवचत्वारिंशत्पद्यैरथसादरम् ॥ शिरोव्रतविधानंचयथावदभिधीयते ॥ १ ॥ इदंवक्ष्यमाणम् ॥ विद्यांब्रह्मविद्याम् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ सकलाअपिदेवताःशिरोव्रतंकुर्वंतीतिशेषः ॥ तदुक्तंसूतसंहितायाम् ॥ शिवेनविष्णुनाचैवब्रह्मणावज्रिणातथा ॥ देवताभिर्धृतंभस्मात्रिपुंड्रोद्धूलनात्मनेति ॥ उमादेव्याचलक्ष्म्याचवाचान्याभिरास्तिकाः सर्वस्त्रीभिर्धृतंभस्मत्रिपुंड्रोद्धूलनात्मनेति ॥ बृहज्जाबालेऽपिस्पष्टमेवतत् ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ अथर्वणश्रुतेःशिरसिप्रोक्तत्वाच्छिरोव्रतमेतस्यनामेत्यर्थः ॥ ६ ॥ शाखाभेदेष्विति ॥ क्वचिच्छिरोव्रतमितिक्वचित्पाशुपतव्रतमितिक्वचिच्छिवव्रतमितिशाखाभेदेसंज्ञाभेदेप्येकमेवव्रतमिदंस
र्वशाखास्वस्तीत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८॥ सर्वासुविद्यासुयद्यप्यधिकारीतथाऽपिधर्मवर्जितएवसञ्ज्ञेयइतिभावः ॥९॥१०॥११ ॥ अग्निरित्यादिभिरिति ॥ अग्निरितिभस्म ॥ जलमितिभस्म ॥ स्थलमितिभ
स्म ॥ वायुरितिभस्म ॥ व्योमेतिभस्म ॥ सर्वंहवाइदंभस्मेतिषड्भिराथर्वणप्रोक्तैर्मंत्रैर्भस्मनासर्वांगोद्धूलनंकुर्यादिदंशिरोव्रतमित्यर्थः ॥१२॥ विद्योदयोब्रह्मविद्योदयः ॥१३॥१४॥१५॥ ब्रह्मविद्या

सर्वपातकयुक्तोऽपिमुच्यतेसर्वपातकैः ॥ शिरोव्रतमिदंयेनचरितंविधिवद्बुध ॥५॥ शिरोव्रतमिदंनामशिरस्याथर्वणश्रुतेः॥यदुक्तंतद्विनैवान्यत्तत्तुपुण्येनल
भ्यते ॥६॥ शाखाभेदेषुनामानिव्रतस्यास्यविभेदतः ॥ पश्यंतेमुनिशार्दूलशाखास्वेकंव्रतंहितत् ॥७॥ सर्वशाखासुवस्त्वेकंशिवाख्यंसत्यचिद्घनम् ॥ त
थातद्विषयंज्ञानंतथैवचशिरोव्रतम् ॥ ८ ॥ शिरोव्रतविहीनस्तुसर्वधर्मविवर्जितः ॥ अपिसर्वासुविद्यासुसोऽधिकारीनसंशयः ॥९॥ शिरोव्रतमिदंकार्यंपाप
कांतारदाहकम् ॥ साधनंसर्वविद्यानांयतस्तत्सम्यगाचरेत् ॥१०॥ श्रुतिराथर्वणीसूक्ष्मासूक्ष्मार्थस्यप्रकाशिनी ॥ यदुवाचव्रतंप्रीत्यातन्नित्यंसम्यगाचरेत्
॥ ११॥ अग्निरित्यादिभिर्मंत्रैःषड्भिःशुद्धेनभस्मना ॥ सर्वांगोद्धूलनंकुर्याच्छिरोव्रतसमाह्वयम् ॥१२॥ एतच्छिरोव्रतंकुर्यात्संध्याकालेषुसादरम् ॥ यावद्वि
द्योदयस्तावत्तस्यविद्याखलूत्तमा ॥१३॥ द्वादशाब्दमथाब्दंवातदर्धंचतदर्धकम् ॥ प्रकुर्याद्द्वादशाहंवासंकल्पेनाशिरोव्रतम् ॥१४॥ शिरोव्रतेनयःस्नातस्तं
तुनोपदिशेत्तुयः ॥ तस्यविद्याविनष्टास्यान्निर्घृणःसगुरुःखलु ॥१५॥ ब्रह्मविद्यागुरुःसाक्षान्मुनिःकारुणिकःखलु ॥ यथासर्वेश्वरःश्रीमान्मृदुःकारुणिकःख
लु ॥ १६ ॥ जन्मांतरसहस्रेषुनरायेधर्मचारिणः ॥ तेषामेवखलुश्रद्धाजायतेनकदाचन॥१७॥प्रत्युताज्ञानबाहुल्याद्द्वेषएवविजायते ॥ अतःप्रद्वेषयुक्तस्य
नभवेदात्मवेदनम् ॥१८॥ब्रह्मविद्योपदेशस्यसाक्षादेवाधिकारिणः ॥ तएवनेतरेविद्वन्येतुस्नाताःशिरोव्रतैः ॥ १९ ॥ व्रतंपाशुपतंचीर्णंयैर्द्विजैरादरेणतु ॥
तेषामेवोपदेष्टव्यमितिवेदानुशासनम् ॥२०॥ यःपशुस्तत्पशुत्वंचव्रतेनानेनसंत्यजेत् ॥ तान्हत्वानसपापीयान्भवेद्वेदांतनिश्चयः॥२१॥त्रिपुंड्रधारणंप्रोक्तं
जाबालैरादरेणतु ॥ त्रियंबकेनमंत्रेणसतारेणशिवेनच ॥ २२ ॥ त्रिपुंड्रंधारयेन्नित्यंगृहस्थाश्रममाश्रितः ॥ ओंकारेणत्रिरुक्तेनसहंसेनत्रिपुंड्रकम् ॥ २३ ॥

गुरुरिति ॥ ब्रह्मविद्याप्रदाताहिपरमकारुणिकोऽपेक्षितस्तथाचैतादृशशिरोव्रतकर्त्रेऽपियदितांनोपदिशेत्तर्हितस्यविद्याविनष्टास्यान्नप्रचरेदेवेत्यर्थः ॥ एतेनसकृज्जाताऽपिब्रह्मविद्यामोक्षदायिनीभवती
तिश्रुतिप्राबल्याद्विनष्टायामपिकोदोषइतिशंकापरास्ता ॥ ब्रह्मविद्याप्रचारस्याभिलषितत्वात्तस्यचनाशप्रसंगइतिदोषस्यसत्त्वात् ॥ १६ ॥ नकदाचनेति ॥ अन्यथाकदाचनकदापिनेत्यर्थः ॥ १७ ॥
॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ तान्पशून्हत्वेत्यर्थः ॥ अतिशयोक्तिपरमिदंवाक्यम् ॥२१॥ जाबालैरादरेणत्विति ॥ ब्राह्मणानामयमेवधर्मोऽयमेवधर्मइत्यादिवाक्यैरित्यर्थः ॥ जाबालश्रुतौस्पष्टमेतत् ॥
गृहस्थस्यभस्मलापनमंत्रानाह त्रियंबकेनेति ॥ शिवेनपंचाक्षरमंत्रेणवा ॥ तथाजाबालश्रुतिः ॥ स्मरन्नमःशिवायेतिललाटेतुत्रिपुंड्रकमिति ॥ सूतसंहितायांतु ॥ त्रियंबकेनमंत्रेणसतारेणशिवेनवा॥
गृहस्थश्चवनस्थश्चधारयेच्चत्रिपुंड्रकमिति ॥ २२ ॥ सहंसेनहंसइतिमंत्रसहितेन ॥ इदमपिजाबालश्रुतौस्पष्टम् ॥ सूतसंहितायांच ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ मेधावीत्यादिनेति ॥ इदमपिबृहज्जाबालेसूतसंहितायांचस्पष्टम् ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ आदिब्राह्मणभूतेनब्रह्मणेत्यर्थः ॥ ३८ ॥ देहगुंठनंदेहोद्धूलनम् ॥ २९ ॥ पंचाक्षरमंत्रेणेत्येताव
त्पर्यंतंगृहस्थविषयम् ॥ प्रणवेनेतितुसंन्यासविषयम् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ त्रियायुषंजमदग्नेरितिमंत्रेणेत्यर्थः ॥ गौणेनभस्मनेति अग्निहोत्रजंभस्ममुख्यंतदतिरिक्तंगौणमित्यर्थः ॥ अतएवाग्रेवक्ष्यति गौ
णनानाविधंप्रोक्तमिति ॥ तथाचब्रह्मचारिणास्वाग्निजन्येनभस्मनागौणेनात्रिपुंड्रादिकंधार्यमित्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ तत्त्वात्सर्वधर्मवरेण्यत्वादित्यर्थः ॥ ३५ ॥ शिरोव्रतविधिमाह भस्माग्नि
होत्रजमिति ॥ विरजाग्निसमुद्भवमग्रेवक्ष्यमाणम् ॥ ३६ ॥ पंचब्रह्ममंत्रैःसद्योजातंप्रपद्यामीत्यादिभिः ॥ ३७ ॥ अग्निरित्यादिमंत्रितम् अग्निरितिभस्म ॥ जलमितिभस्म ॥ स्थलमितिभस्म ॥ वायुरि

धारयेद्भिक्षुकोनित्यमितिजाबालिकीश्रुतिः ॥ त्रियंबकेनमंत्रेणप्रणवेनशिवेनच ॥ २४ ॥ गृहस्थश्चवनस्थश्चधारयेच्चत्रिपुंड्रकम् ॥ मेधावीत्यादिनावाऽपि
ब्रह्मचारीदिनेदिने ॥ २५ ॥ भस्मनासजलेनाऽपिधारयेच्चत्रिपुंड्रकम् ॥ ब्राह्मणोविधिनोत्पन्नस्त्रिपुंड्रंभस्मनैवतु ॥ २६ ॥ ललाटेधारयेन्नित्यंतिर्यग्भस्मा
वगुंठनम् ॥ "महादेवस्यसंबंधात्तद्धर्मेप्यस्तिसंगतिः ॥" सम्यक्त्रिपुंड्रधर्मंचब्राह्मणोनित्यमाचरेत् ॥ २७ ॥ आदिब्राह्मणभूतेनत्रिपुंड्रंभस्मनाधृतम् ॥
यतोऽतएवविप्रस्तुत्रिपुंड्रंधारयेत्सदा ॥ २८ ॥ भस्मनावेदसिद्धेनत्रिपुंड्रंदेहगुंठनम् ॥ रुद्रलिंगार्चनंवाऽपिमोहतोऽपिचनत्यजेत् ॥ २९ ॥ त्रियंबकेनमंत्रे
णसतारेणतथैवच ॥ पंचाक्षरेणमंत्रेणप्रणवेनतथैवच ॥ ३० ॥ ललाटेहृदयेचैवदोर्द्वंद्वेचमहामुने ॥ त्रिपुंड्रंधारयेन्नित्यंसंन्यासाश्रममाश्रितः ॥ ३१ ॥ त्रि
यायुषेणमंत्रेणमेधावीत्यादिनाऽथवा ॥ गौणेनभस्मनाधार्यंत्रिपुंड्रंब्रह्मचारिणा ॥ ३२ ॥ नमोंतेनशिवेनैवशूद्रःशुश्रूषणेरतः ॥ उद्धूलनंत्रिपुंड्रंचनित्यंभ
क्त्यासमाचरेत् ॥ ३३ ॥ अन्येषामपिसर्वेषांविनामंत्रेणसुव्रत ॥ उद्धूलनंत्रिपुंड्रंचकर्तव्यंभक्तितोमुने ॥ ३४ ॥ भूत्यैवोद्धूलनंतिर्यक्त्रिपुंड्रस्यचधारणम् ॥
वरेण्यंसर्वधर्मेभ्यस्तत्त्वान्नित्यंसमाचरेत् ॥ ३५ ॥ भस्माग्निहोत्रजंवाऽथविरजाग्निसमुद्भवम् ॥ आदरेणसमादायशुद्धेपात्रेनिधायतत् ॥ ३६ ॥ प्रक्षाल्यपा
दौहस्तौचद्विराचम्यसमाहितः ॥ गृहीत्वाभस्मतत्पंचब्रह्ममंत्रैःशनैःशनैः ॥ ३७ ॥ प्राणायामत्रयंकृत्वाअग्निरित्यादिमंत्रितम् ॥ तैरेवसप्तभिर्मंत्रैस्त्रिवारम
भिमंत्रयेत् ॥ ३८ ॥ ओमापोज्योतिरित्युक्त्वाध्यात्वामंत्रानुदीरयेत ॥ सितेनभस्मनापूर्वंसमुद्धूल्यशरीरकम् ॥ ३९ ॥ विपापोविरजोमर्त्योजायतेनात्रसं
शयः ॥ ततोध्यात्वामहाविष्णुंजगन्नाथंजलाधिपम् ॥ ४० ॥ संयोज्यभस्मनातोयमग्निरित्यादिभिःपुनः ॥ विमृज्यसांबंध्यात्वासमुद्धूल्यादूर्ध्वमस्तकम्
॥ ४१ ॥ तेनभावनयाब्रह्मभूतेनासितभस्मना ॥ ललाटवक्षःस्कंधेषुस्वाश्रमोचितमंत्रतः ॥ ४२ ॥

तिभस्म ॥ व्योमेतिभस्म ॥ सर्वंहवाइदंभस्मेतिषड्भिराथर्वणप्रोक्तमंत्रैरभिमंत्रितामित्यर्थः ॥ एतैर्मंत्रैस्त्रिवारमभिमंत्रयेदित्यर्थः ॥ तैरेवसप्तभिरिति ॥ बृहज्जाबालेतेषामेवषण्मंत्राणांमध्येवायुरितिभस्मे
त्यस्याग्रेतेजोभस्मेतिसप्तमोमंत्रःपठ्यतेतेनसहितैस्तैरेवसप्तभिर्मंत्रैरित्यर्थः ॥ ३८ ॥ ध्यात्वेति ॥ महादेवंध्यात्वेत्यर्थः ॥ मंत्रानग्निरितिभस्मेत्यादिकान् ॥ ३९ ॥ इत्थंशुष्कभस्मनोद्धूलनंकृत्वापश्चा
जलमिश्रितेनकर्तव्यमित्याह ॥ ततोध्यात्वेति ॥ ४० ॥ ४१ ॥ स्वाश्रमोचितमंत्रतः ॥ तेचमंत्रास्त्रियंबकमित्यादयःपूर्वमुक्ताः ॥ ४२ ॥

अनुलोमविलोमतःसव्यापसव्येन ॥ अंगुलिद्वयेनवामभागमारभ्यदक्षभागपर्यंतंरेखाद्वयंकृत्वांगुष्ठेनदक्षभागमारभ्यवामभागपर्यंतमेकांरेखांकुर्यादित्यर्थः ॥४३॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकाद
शस्कंधेनवमोऽध्यायः ॥९॥ ॥ छ ॥ ॥त्रयोस्त्रिंशत्पद्यवर्यैर्गौणभस्मानुवर्णनम्॥ कीर्तयित्वाकथ्यतेतद्विरजानलसंभवम् ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेगौणेनभस्मनेत्युक्तंगौणंभस्मदर्शयति आग्नेयमिति ॥ गौ
णमप्याग्नेयंभस्माज्ञानध्वंसकमित्यर्थः ॥ तत्रानेकविधमित्याह गौणंनानेति ॥ १ ॥ यथाग्निहोत्राग्निजंभस्मतद्वद्देवसमानमाहात्म्यंविरजानलजमेकंगौणंभस्मास्तीत्यर्थः ॥ औपासनसमुत्पन्नंस्मार्तंवि
वाहाग्निजन्यंगृहस्थानांसमिदग्निसमुद्भवंब्रह्मचारिणाम् ॥२॥ दावानलजन्यमेतानिगौणभस्मानीत्यर्थः ॥ तत्रतत्तद्भस्मनामाधिकारिभेदेनविभागमाह त्रैवर्णिकानामिति ॥३॥ उभयभस्माधिकारिणस्त्रैवै

मध्यमानामिकांगुष्ठैरनुलोमविलोमतः ॥ त्रिपुंड्रंधारयेन्नित्यंत्रिकालेष्वपिभक्तितः ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेनवमो
ऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ आग्नेयंगौणमज्ञानध्वंसकंज्ञानसाधकम् ॥ गौणंनानाविधंविद्धिब्रह्मन्ब्रह्मविदांवर ॥१॥ अग्निहोत्राग्निजं
तद्वद्विरजानलजंमुने ॥ औपासनसमुत्पन्नंसमिदग्निसमुद्भवम् ॥ २ ॥ पचनाग्निसमुत्पन्नंदावानलसमुद्भवम् ॥ त्रैवर्णिकानांसर्वेषामग्निहोत्रसमुद्भवम्॥३॥
विरजानलजंचैवधार्यंभस्ममहामुने ॥ औपासनसमुत्पन्नंगृहस्थानांविशेषतः ॥ ४ ॥ समिदग्निसमुत्पन्नंधार्यंवैब्रह्मचारिणा ॥ शूद्राणांश्रोत्रियागार
पचनाग्निसमुद्भवम् ॥ ५ ॥ अन्येषामपिसर्वेषांधार्यंदावानलोद्भवम् ॥ कालश्चित्रापौर्णमासीदेशःस्वीयःपरिग्रहः ॥ ६ ॥ क्षेत्रारामाद्यरण्यंवाप्रशस्तःशुभल
क्षणः ॥ तत्रपूर्वत्रयोदश्यांसुस्नातःसुकृताह्निकः ॥ ७ ॥ अनुज्ञाप्यस्वमाचार्यंसंपूज्यप्रणिपत्यच ॥ पूजांवैशेषिकींकृत्वाशुक्लांबरधरःस्वयम् ॥ ८ ॥ शुद्ध
यज्ञोपवीतीचशुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ दर्भासनेसमासीनोदर्भमुष्टिंप्रगृह्यच ॥ ९ ॥ प्राणायामत्रयंकृत्वाप्राङ्मुखोवाप्युदङ्मुखः ॥ ध्यात्वादेवंचदेवींचतद्वि
ज्ञापनवर्त्मना ॥ १० ॥ व्रतमेतत्करोमीतिभवेत्संकल्पदीक्षितः ॥ यावच्छरीरपातंवाद्वादशाब्दमथोऽपिवा ॥११॥ तदर्धंवातदर्धंवामासद्वादशकंतुवा॥
तदर्धंवातदर्धंवामासमेकमथापिवा ॥ १२ ॥ दिनद्वादशकंवाऽपिदिनषट्कमथापिवा ॥ तदर्धंदिनमेकंवाव्रतसंकल्पनावधि ॥ १३ ॥ अग्निमाधायविधि
वद्विरजाहोमकारणात् ॥ हुत्वाऽऽज्येनसमिद्भिश्चचरुणाचयथाविधि ॥ १४ ॥

र्णिकाइत्यर्थः गृहस्थानांविधुररहितानामि
त्यर्थः औपासनसमुत्पन्नंविवाहाग्निजंस्मार्तंभस्माप्यस्तीत्यर्थः ॥ तेनपूर्वोक्ताग्निहोत्रभस्मनोऽपिसंग्रहः ॥४॥ ५ ॥ विरजानलभस्मनउत्पत्तिमाह कालश्चित्रेति॥चित्रायुक्तापौर्णमासीमुख्यःकालस्तद
लाभेऽन्योपिकालोबृहज्जाबालेउक्तः ॥ उपोष्यचचतुर्दश्यांशुक्लेकृष्णेऽथवाव्रती ॥ परेद्युःप्रातरुत्थायशुचिर्भूत्वासमाहितइति ॥ स्वीयःपरिग्रहः यस्मिन्देशेस्वयंतिष्ठतिसएवदेशइत्यर्थः ॥ ६ ॥पूर्वत्रयो
दश्यांपौर्णमासीतःपूर्वत्रयोदश्यामित्यर्थः ॥ ७ ॥वैशेषिकींविशिष्टामित्यर्थः॥८॥९॥ तद्विज्ञापनवर्त्मनातयोरनुज्ञाजातेतिमनसातदनुज्ञांगृहीत्वेत्यर्थः ॥ १० ॥ तत्रव्रतकालमनेकविधमाह यावच्छरी
रपातमित्यादि ॥११॥१२॥ १३ ॥इत्थंसंकल्पंकृत्वापश्चात्स्वगृह्योक्तप्रकारेणाग्निस्थापनंकुर्यादित्याह अग्निमाधायविधिवदिति॥स्वगृह्योक्तप्रकारेणेत्यर्थः ॥ तथाचबृहज्जाबालश्रुतिः ॥ स्वगृह्योक्तप्र
कारेणप्रतिष्ठाप्याग्निमीजयेदिति ॥ वस्तुतस्तुतांत्रिकप्रकारस्याग्रेवक्ष्यमाणत्वात्तांत्रिकविधिरेवात्रग्राह्यइति॥हुत्वाज्येनेति ॥ ततोग्निस्थापनानंतरमाज्येनवाचरुणावासमिद्भिर्वाजुहुयादित्यर्थः ॥ १४ ॥

॥ ११ ॥

पूताहात्पुरतइति॥अयंचहोमःपूताहात्पौर्णमासीदिनात्पूर्वमेवममतत्त्वशुद्धिर्भवत्वित्युद्देशेनकार्यइत्यर्थः॥होमःकेनमंत्रेणकर्तव्यस्तदाह जुहुयादिति ॥ मूलमंत्रेण ॥ संख्यानुक्तौगजांतकसहस्रकमिति
नियमादष्टोत्तरसहस्रंहोमः॥१५॥तद्धोमानंतरंकृत्यमाह पश्चादिति॥पृथ्वीतत्त्वंमेशुध्यतांज्योतिरहंविरजाविपाप्माभूयासंस्वाहेत्याद्यैर्मंत्रैर्वक्ष्यमाणैकैकतत्त्वनामोच्चारसहितैर्होमःकार्यइत्यर्थः ॥ तेषांपृ
थिव्यादितत्वानांनामान्याह भूतादीति॥पंचमहाभूतानि तथापंचतन्मात्राः तथापंचकर्मेंद्रियाणि॥१६॥ज्ञानकर्मेति॥पंचज्ञानेंद्रियाण्यपिग्राह्याणीत्यर्थः॥ १७॥बुद्धिशब्देनचित्तस्यापिसंग्रहःकर्तव्यः ॥
गुणाःसत्त्वादयः ॥१८॥१९॥अथेति ॥अभिमंत्र्यपंचाक्षरमंत्रेण॥२०॥न्यस्याग्नावित्यत्रतूष्णींकेवलंन्यासएवोक्तः ॥ बृहज्जाबालेतु पंचानांत्वेतिमंत्रेणपिंडानांतुचतुर्दश ॥ कुर्यादित्युक्त्वा ॥ षडक्षर
स्यमंत्रस्यव्यावृतस्यतथाक्षरैः॥स्वाहांतैर्जुहुयात्तत्रवर्णदेवायपिंडकाः ॥ होतव्याःपंचब्रह्मणिनमोहिरण्यबाहवे ॥ इतिसर्वाहुतीर्हुत्वेत्यनेनहोमएवोक्तः॥इत्थंपिंडमग्नौन्यस्यतंचाग्निसंस्कृतंतस्मिन्दिनेसंर

पूताहात्पुरतोभूयस्तत्त्वानांशुद्धिमुद्दिशन् ॥ जुहुयान्मूलमंत्रेणतैरेवसमिदादिभिः ॥ १५ ॥ तत्त्वान्येतानिमेदेहेशुध्यंतामित्यनुस्मरन् ॥ पश्चाद्भूतादित
न्मात्राःपंचकर्मेंद्रियाणिच ॥ १६ ॥ ज्ञानकर्मविभेदेनपंचपंचविभागशः ॥ त्वगादिधातवःसप्तपंचप्राणादिवायवः ॥ १७ ॥ मनोबुद्धिरहंकारोगुणाःप्रकृति
पूरुषौ ॥ रागोविद्याकलाचैवनियतिःकालएवच ॥ १८ ॥ मायाचशुद्धविद्याचमहेश्वरसदाशिवौ ॥ शक्तिश्चशिवतत्त्वंचतत्त्वानिक्रमशोविदुः ॥ १९ ॥
मंत्रैस्तुविरजैर्हुत्वाहोताऽसौविरजोभवेत् ॥ अथगोमयमादायपिंडीकृत्याभिमंत्र्यच ॥२०॥ न्यस्याग्नौतंचसंरक्ष्यदिनेतस्मिन्हविष्यभुक् ॥ प्रभातेचचतुर्द
श्यांकृत्वासर्वंपुरोदितम् ॥२१॥ तस्मिन्दिनेनिराहारःकालशेषंसमापयेत् ॥ प्रातःपर्वणिचाप्येवंकृत्वाहोमावसानतः ॥२२॥ उपसंहृत्यरुद्राग्निंगृहीत्वाभ
स्मयत्नतः ॥ ततश्चजटिलोमुंडःशिखैकजटएवच॥२३॥ भूत्वास्नात्वापुनर्वीतलज्जश्चेत्स्याद्दिगंबरः ॥ अन्यःकाषायवसनश्चर्मचीरांबरोऽथवा॥२४॥एकांब
रोवल्कलवान्भवेद्दंडीचमेखली ॥ प्रक्षाल्यचरणौपश्चाद्द्विराचम्याऽऽत्मनस्तनुम् ॥२५ ॥ संकलीकृत्यतद्भस्मविरजानलसंभवम् ॥ अग्निरित्यादिभिर्मंत्रैः
षड्भिराथर्वणैःक्रमात् ॥ २६ ॥ विमृज्यांगानिमूर्धादिचरणांतंचतैःस्पृशेत् ॥ ततस्तेनक्रमेणैवसमुद्धूल्यचभस्मना ॥ २७ ॥ सर्वांगोद्धूलनंकुर्यात्प्रणवेन
शिवेनवा ॥ ततश्चपुंड्रंरचयेत्त्रियायुषसमाह्वयम् ॥ २८ ॥ शिवभावंसमागम्यशिवभावमथाचरेत् ॥ कुर्यात्त्रिसंध्यमप्येवमेतत्पाशुपतंव्रतम् ॥ २९ ॥

क्ष्यहविष्यभुग्भूयादित्याह न्यस्येति ॥कृत्वासर्वमिति ॥ चतुर्दश्यांनित्यकर्मसमाप्त्यनंतरंपूर्वोक्तरीत्यापंचाक्षरमंत्रेणहोमंतस्मिन्नेवाग्नौतद्दिनेऽपिकृत्वानिराहारःसन्कालशेषंसमापयेदित्यर्थः ॥२१॥ प्रा
तःपर्वणीति॥तदनंतरंपर्वणिपूर्णिमायांप्रातर्नित्यकर्मसमाप्यपुनस्तथैवपंचाक्षरमंत्रेणहोमंकृत्वाहोमांगंसमाप्याग्निंविसर्जयेदित्यर्थः ॥ २२ ॥ तदाह उपसंहृत्यरुद्राग्निमिति ॥ रुद्राग्निमित्यनेनशैवमतो
क्तोऽयंप्रकारोस्तीतिबोधितम्॥तेनबृहज्जाबालोक्तप्रकारस्यैतत्प्रकारस्यचभेदेऽपिनविरोधइति ॥ इत्थंभस्मसंपाद्यजटावान्वामुंडशिखोवाएकजटोवाभूयादित्याह ततश्चेति ॥ २३ ॥इत्थंभूत्वापुनःस्ना
त्वावीतलज्जस्त्यक्तलज्जश्चेद्दिगंबरोभवेदन्यश्चेत्काषायवसनोभवेदित्याह भूत्वेति ॥२४॥ दंडधारीमेखलाधारीचभवेदित्याह भवेद्दंडीति॥२५॥संकलीकृत्यैकीकृत्य षड्भिःपूर्वोक्तैर्मंत्रैः ॥२६॥२७॥
त्रियायुषसमाह्वयं यस्यत्रियायुषमितिसंज्ञाऽस्तिशास्त्रेतत्त्रिपुंड्रंवक्ष्यमाणप्रकारेणकुर्यादित्यर्थः ॥ २८ ॥एतत्पाशुपतमिति॥इदंपाशुपतंव्रतंभवतीत्यर्थः ॥ २९ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ सप्तविंशतिपद्यैस्तुश्लोकार्धेनसमायुतैः ॥ त्रिविधत्वंकथ्यतेऽत्रमाहात्म्यंचविशेषतः ॥ १ ॥
पूर्वाध्यायांते शांतिकंपौष्टिकंभस्मकामदंचत्रिधाभवेदितित्रिविधंभस्मश्रुत्वापृच्छति त्रिविधत्वमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ब्राह्मैर्मंत्रैः ॥ सद्योजातादिपंचब्रह्ममंत्रैः ॥ ३ ॥ षडंगेनषडक्षरमंत्रषडंगेन ॥ उभयत्रा

भुक्तिमुक्तिप्रदंचैवपशुत्वंविनिवर्तयेत् ॥ तत्पशुत्वंपरित्यज्यकृत्वापाशुपतंव्रतम् ॥ ३० ॥ पूजनीयोमहादेवोलिंगमूर्तिःसदाशिवः ॥ भस्मस्नानंमहापुण्यं सर्वसौख्यकरंपरम् ॥ ३१ ॥ आयुष्यंबलमारोग्यंश्रीपुष्टिवर्धनंयतः ॥ रक्षार्थमंगलार्थंचसर्वसंपत्समृद्धये ॥ ३२ ॥ भस्मस्निग्धमनुष्याणांमहामारीभयं नच ॥ शांतिकंपौष्टिकंभस्मकामदंचत्रिधाभवेत् ॥ ३३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ नारदउवाच ॥ त्रिविधत्वं कथंचास्यभस्मनःपरिकीर्तितम् ॥ एतत्कथयमेदेवमहत्कौतूहलंमम ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ त्रिविधत्वंप्रवक्ष्यामिदेवर्षेभस्मनःशृणु ॥ महापापक्षय करंमहाकीर्तिकरंपरम् ॥ २ ॥ गोमयंयोनिसंबद्धंतद्धस्तेनैवगृह्यते ॥ ब्राह्मैर्मंत्रैस्तुसंदग्धंतच्छांतिकृदिहोच्यते ॥ ३ ॥ सावधानस्तुगृह्णीयान्नरोवैगोमयंतु यत् ॥ अंतरिक्षेगृहीत्वातत्षडंगेनदहेदतः ॥ ४ ॥ पौष्टिकंतत्समाख्यातंकामदंचततःशृणु ॥ प्रासादेनदहेदेतत्कामदंभस्मकीर्तितम् ॥ ५ ॥ प्रातरुत्थायदे वर्षेभस्मव्रतपरःशुचिः ॥ गवांगोष्टेषुगत्वातुनमस्कृत्वातुगोकुलम् ॥ ६ ॥ गवांवर्णानुरूपाणांगृह्णीयाद्गोमयंशुभम् ॥ ब्राह्मणस्यचगौःश्वेतारक्तागौःक्षत्रिय स्यच ॥ ७ ॥ पीतवर्णातुवैश्यस्यकृष्णाशूद्रस्यकथ्यते ॥ पौर्णमास्याममावास्यामष्टम्यांवाविशुद्धधीः ॥ ८ ॥ प्रासादेनतुमंत्रेणगृहीत्वागोमयंशुभम् ॥ हृदयेनतुमंत्रेणपिंडीकृत्यतुगोमयम् ॥ ९ ॥ रविरश्मिसुसंतप्तंशुचौदेशेमनोहरे ॥ तुषेणवाबुसैर्वापिप्रासादेनतुनिक्षिपेत् ॥ १० ॥ अरण्युद्भवमग्निंवाश्रो त्रियागारजंतुवा ॥ तदग्नौविन्यसेत्तंचशिववीजेनमंत्रतः ॥ ११ ॥ गृह्णीयादथतत्राग्निकुंडाद्भस्मविचक्षणः ॥ नवपात्रंसमादायप्रासादेनतुनिक्षिपेत् ॥ १२ ॥ केतकीपाटलीतद्वदुशीरंचंदनंतथा ॥ नानासुगंधिद्रव्याणिकाश्मीरप्रभृतीनिच ॥ १३ ॥ निक्षिपेत्तत्रपात्रेतुसद्योमंत्रेणशुद्धधीः ॥ जलस्नानंपुराकृत्वाभ स्मस्नानमतःपरम् ॥ १४ ॥ जलस्नानेत्वशक्तश्चभस्मस्नानंसमाचरेत् ॥ प्रक्षाल्यपादौहस्तौचशिरश्चेशानमंत्रतः ॥ १५ ॥ समुद्धूल्यततःपश्चादाननंतत्पुरुषे णतु ॥ अघोरेणतुहृदयंनाभिंवामेनतत्परम् ॥ १६ ॥

पिभूम्यस्पृष्टमंतरिक्षेएवग्राह्यंगोमयम् ॥ ४ ॥ प्रासादेनहौमितिमंत्रेण ॥ ५ ॥ गोमयग्रहणप्रकारमाह प्रातरुत्थायेति ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ हृदयेननमइतिमंत्रेण ॥ ९ ॥ रविरश्मीति ॥ तंगोमयपिंडंर विरश्मिसुसंततंरविकिरणेनशुष्कंजातंतुषेणवाबुसैर्वापिवेष्टितंप्रासादमंत्रेणशुचौदेशेस्थापयेदित्यर्थः ॥ १० ॥ पश्चादग्निस्थापनंकृत्वातंपिंडंपूर्वोक्तरीत्याजुहुयादित्याह अरण्युद्भवमिति ॥ अरण्युद्भवम ग्निंश्रोत्रियागारजंवाग्निमानीयविधिवत्संस्कृतेतदग्नौशिववीजेनमंत्रतः ॥ शिवमंत्रेणतंपिंडंपूर्वोक्तरीत्यान्यसेज्जुहुयादित्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ ईशानमंत्रतः ॥ ईशानःसर्वविद्याना मितिमंत्रः ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ १७॥ १८ ॥ परतःसंध्यायाम् ॥ १९ ॥ न्यासस्थानंत्रिपुंड्रन्यासस्थानम् ॥ २० ॥ संक्षेपेणोक्तेत्रिपुंड्रविधानेअंगुलिनियममाह पंचांगुलैर्न्यसेन्मूर्ध्नीति ॥ त्र्यंगुलैस्तर्जन्यनामिकामध्यैःपूर्वो
क्तैः ॥ शिरोमंत्रेणस्वाहामंत्रेण ॥ अनेककल्पोक्तप्रकाराअत्रकथ्यंतेइतिपूर्वोक्तमंत्रापेक्षयाऽतिरिक्तमंत्रकथनेऽपिनदोषइतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ २२ ॥ हृदयेनैवनमइतिमंत्रेणैव ॥ शिखामंत्रेणवषण्मंत्रेण
॥२३॥ कवचेनहुमितिमंत्रेण ॥ मध्येनमध्यमांगुल्याइत्यर्थः ॥ इतिमंत्रतइति ॥ अयमप्येकःपक्षइत्यर्थः ॥२४॥ स्थानभेदेनस्थितस्यत्रिपुंड्रस्यदेवताआह ब्रह्मविष्ण्वाति ॥२५॥ एकांगुलेनेति ॥

सद्योमंत्रेणसर्वांगंसमुद्धूल्यविचक्षणः ॥ पूर्ववस्त्रंपरित्यज्यशुद्धवस्त्रंपरिग्रहेत् ॥ १७ ॥ प्रक्षाल्यपादौहस्तौचपश्चादाचमनंचरेत् ॥ भस्मनोद्धूलनाभावेत्रिपुं
ड्रंतुविधीयते ॥ १८ ॥ मध्याह्नात्प्राग्जलैर्युक्तंपरतोजलवर्जितम् ॥ तर्जन्यनामिकामध्यैस्त्रिपुंड्रंचसमाचरेत् ॥ १९ ॥ मूर्ध्निचैवललाटेचकर्णेकंठेतथैवच ॥
हृदयेचैववाहौचन्यासस्थानंहिचोच्यते ॥ २० ॥ पंचांगुलैर्न्यसेन्मूर्ध्निप्रासादेनतुमंत्रतः ॥ त्र्यंगुलैर्विन्यसेद्भालेशिरोमंत्रेणदेशिकः ॥२१॥ सद्येनदक्षिणे
कर्णेवामदेवेनवामतः ॥ अघोरेणतुकंठेचमध्यांगुल्यास्पृशेद्बुधः ॥२२॥ हृदयंहृदयेनैवत्रिभिरंगुलिभिःस्पृशेत् ॥ विन्यसेद्दक्षिणेवाहौशिखामंत्रेणदेशिकः ॥
॥ २३ ॥ वामवाहौन्यसेद्धीमान्कवचेनत्र्यंगुलैः ॥ मध्येनसंस्पृशेन्नाभ्यामीशानइतिमंत्रतः ॥ २४ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानस्तिस्रोरेखाइतिस्मृताः ॥ आ
द्योब्रह्माततोविष्णुस्तदूर्ध्वंतुमहेश्वरः ॥ २५ ॥ एकांगुलेनन्यस्तंयदीश्वरस्तत्रदेवता ॥ शिरोमध्येत्वयंब्रह्माईश्वरस्तुललाटके ॥२६॥ कर्णयोरश्विनौदेवौ
गणेशस्तुगलेतथा ॥ क्षत्रियश्चतथावैश्यःशूद्रश्चेद्धूलनंत्यजेत् ॥२७॥ सर्वेषामंत्यजातीनांमंत्रेणरहितंभवेत् ॥ "उदीक्षितंमनुष्याणामपिमंत्रंविनाभवेत्" ॥
॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेएकादशोऽध्यायः॥ ११ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ देवर्षेशृणुतत्सर्वंभस्मोद्धूलनजंफलम् ॥ सरहस्यवि
धानंचसर्वकामफलप्रदम् ॥१॥ कपिलायाःशकृत्स्वच्छंगृहीत्वागगनेपतत् ॥ नक्लिन्नंनापिकठिनंनदुर्गंधंनचोषितम् ॥२॥ उपर्यधःपरित्यज्यगृह्णीयात्प
तितंयदि ॥ पिंडीकृत्याशिवाम्यादौतत्क्षिपेन्मूलमंत्रितम् ॥ ३ ॥ आदायवाससाच्छाद्यभस्माधानेविनिक्षिपेत् ॥ सुकृतेसुदृढेशुद्धेक्षालितेप्रोक्षितेशुभे ॥
॥ ४ ॥ विन्यस्यमंत्रीमंत्रेणपात्रेभस्मविनिक्षिपेत् ॥ तैजसंदारवंचाथमृन्मयंचैलमेवच ॥५॥ अन्यद्वाशोभनंशुद्धंभस्माधारंप्रकल्पयेत् ॥ क्षौमेचैवातिशुद्धेवा
घनवद्भस्मनिक्षिपेत् ॥ ६ ॥ प्रस्थितोभस्मगृह्णीयात्स्वयंचानुचरोपिवा ॥ नचायुक्तकरेदद्यान्नचाशुचितलेक्षिपेत् ॥ ७ ॥ नसंस्पृशेत्तुनीचांगैर्नक्षिपेन्नचलं
घयेत् ॥ तस्माद्भसितमादायविनियुंजीतमंत्रितम् ॥ ८ ॥ विभूतिधारणविधिःस्मृतिप्रोक्तोमयेरितः ॥ यदीयाचरणेनैवशिवतुल्योनसंशयः ॥ ९ ॥

एकांगुलेनयत्रभस्मलापनंमध्यमेनस्पृशेन्नाभ्यामित्यत्रतत्रेश्वरोदेवइत्यर्थः ॥ २६ ॥ धूलनमुद्धूलनम् ॥ त्यजेन्नकुर्यादित्यर्थः ॥ २७ ॥ किंतुमंत्रेणरहितंत्रिपुंड्रमेवकुर्यादित्यर्थः ॥ ॥ इतिश्रीदेवी
भागवततिलकेएकादशस्कंधेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ अर्धाधिकैकचत्वारिंशत्पद्यैश्चसाविस्तरम् ॥ कल्पांतरोक्तरीत्याऽपिभस्मधारणमुच्यते ॥१॥१॥ गगनेपतदेव नभूमौपतितमित्य
र्थः ॥२॥३॥ आधानेभस्मस्थाने ॥४॥ भस्मधारणपात्राण्याह तैजसमिति ॥ सुवर्णताम्रादिनिर्मितम् ॥ चैलंवस्त्रंवा ॥५॥ क्षुमाअतसीतन्निर्मितेवस्त्रेवा ॥६॥ प्रस्थितोमार्गेगच्छन्नित्यर्थः ॥७॥८॥९॥

वैदिकैः संपादितंभस्मतांत्रिकैर्ग्राह्यं तांत्रिकैः संपादितंतुवैदिकैर्नग्राह्यमित्याह शैवैरिति ॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥ अशिवाश्रयामशिवविषयाम् ॥१८॥ कृशानुरहितोऽग्निहोत्ररहितो

शैवैःसंपादितंभस्मवैदिकैःशिवसन्निधौ ॥ भक्त्यापरमयाग्राह्यंप्रार्थयित्वातुपूजयेत् ॥ १० ॥ तंत्रोक्तवर्त्मनासिद्धंभस्मतांत्रिकपूजकैः ॥ यत्रकुत्रापिदत्तंचे
तद्ग्राह्यंनैववैदिकैः ॥ ११ ॥ शूद्रैःकापालिकैर्वाथपाखंडैरपरैस्तुतत् ॥ त्रिपुंड्रंधारयेद्भक्त्यामनसाऽपिनलंघयेत् ॥ १२॥ श्रुत्याविधीयतेयस्मात्तत्त्यागीप
तितोभवेत् ॥ त्रिपुंड्रधारणंभक्त्यातथादेहावगुंठनम् ॥ १३ ॥ द्विजःकुर्याद्धिमंत्रेणतत्त्यागीपतितोभवेत् ॥ उद्धूलनंत्रिपुंड्रंचभक्त्यानैवाचरंतिये ॥ १४ ॥
तेषांनास्तिविनिर्मोक्षःसंसाराज्जन्मकोटिभिः ॥ येनभस्मोक्तमार्गेणधृतंनमुनिपुंगव ॥ १५ ॥ तस्यविद्धिमुनेजन्मनिष्फलंसौकरंयथा ॥ येषांवपुर्मनुष्या
णांत्रिपुंड्रेणविनास्थितम् ॥ १६ ॥ श्मशानसदृशंतत्स्यान्नप्रेक्ष्यंपुण्यकृज्जनैः ॥ धिग्भस्मरहितंभालंधिग्ग्राममशिवालयम् ॥ १७॥ धिगनीशार्चनंजन्म
धिग्विद्यामशिवाश्रयाम् ॥ त्रिपुंड्रंयेविनिंदंतिनिंदंतिशिवमेवते ॥१८॥ धारयंतिचयेभक्त्याधारयंतितमेवते ॥ यथाकृशानुरहितोभूधरोनविराजते॥१९॥
अशेषसाधनेप्येवंभस्महीनंशिवार्चनम् ॥ उद्धूलनंत्रिपुंड्रंचश्रद्धयानाचरंतिये ॥ २० ॥ तैःपूर्वाचरितंसर्वंविपरीतंभवेदपि ॥ भस्मनावेदमंत्रेणत्रिपुंड्रस्यच
धारणम् ॥ २१ ॥ विनावेदोचिताचारंस्मार्तस्यानर्थकारणम् ॥ कृतंस्यादकृतंतेनश्रुतमप्यश्रुतंभवेत् ॥ २२ ॥ अधीतमनधीतंचत्रिपुंड्रंयोनधारयेत् ॥ वृ
थावेदावृथायज्ञावृथादानंवृथातपः ॥ २३ ॥ वृथाव्रतोपवासेनत्रिपुंड्रंयोनधारयेत् ॥ भस्मधारणकंत्यक्त्वामुक्तिमिच्छतियःपुमान् ॥ २४ ॥ विषपानेननि
त्यत्वंकुरुतेह्यात्मनोहिसः ॥ स्रष्टासृष्टिच्छलेनाहात्रिपुंड्रस्यचधारणम् ॥ २५ ॥ ससर्जसललाटंहितिर्यगूर्ध्वंनवर्तुलम् ॥ तिर्यग्रेखाःप्रदृश्यंतेललाटेसर्वदेहि
नाम् ॥ २६ ॥ तथापिमानवामूर्खानकुर्वंतित्रिपुंड्रकम् ॥ नतद्व्यातंनतन्मोक्षंनतज्ज्ञानंनतत्तपः॥२७॥विनातिर्यक्त्रिपुंड्रंचविप्रेणयदनुष्ठितम् ॥ वेदस्या
ध्ययनेशूद्रोनाधिकारीयथाभवेत् ॥ २८ ॥ त्रिपुंड्रेणविनाविप्रोनाधिकारीशिवार्चने ॥ प्राङ्मुखश्चरणौहस्तौप्रक्षाल्याचम्यपूर्ववत् ॥ २९ ॥ प्राणानाय
म्यसंकल्प्यभस्मस्नानंसमाचरेत् ॥ आदायभसितंशुद्धमग्निहोत्रसमुद्भवम्॥३०॥ईशानेनतुमंत्रेणस्वमूर्धनिविनिक्षिपेत् ॥ ततआदायतद्भस्ममुखेचपुरुषेण
तु ॥ ३१ ॥ अघोराख्येणहृदयेगुह्येवामाह्वयेनच ॥ सद्योजाताभिधानेनभस्मपादद्वयेक्षिपेत् ॥ ३२ ॥ सर्वांगंप्रणवेनैवमंत्रेणोद्धूलनंततः ॥ एतदाग्नेयकं
स्नानमुदितंपरमार्षिभिः ॥ ३३ ॥ सर्वकर्मसमृद्ध्यर्थंकुर्यादादाविदंबुधः ॥ ततःप्रक्षाल्यहस्तादीनुपस्पृश्ययथाविधि ॥ ३४ ॥

भूधरोब्राह्मणः ॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥ २४॥२५॥ सृष्टिच्छलमेवाऽह ससर्जेति ॥ भस्मत्रिपुंड्रलापनयोग्यंतिर्यगेवससर्जनोर्ध्वंनवावर्तुलंससर्जेत्यर्थः ॥ तेनचजगत्स्रष्टुर्मनसिसर्वैर्भस्मधारणंक
र्तव्यमितिवर्ततइतिभावः ॥ तिर्यग्रेखास्त्रिपुंड्राकाराः ॥ २६ मोक्षमितिनपुंसकत्वमार्षम् ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥इदंसर्वंबृहज्जाबालेस्पष्टम्॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेद्वादशोऽध्यायः॥१२॥अर्धाधिकैश्चपंचात्रिंशत्पद्यैरथसादरम्॥भस्मनोमहिमाऽतीवप्रोच्य

तिर्यक्त्रिपुंड्रंविधिनाललाटेहृदयेगले ॥ पंचभिर्ब्रह्मभिर्वापिकृतेनभसितेनच ॥ ३५ ॥ धृतमेतत्त्रिपुंड्रंस्यात्सर्वकर्मसुपावनम् ॥ शूद्रैरंत्यजहस्तस्थंनधार्यं
भस्मचक्कचित् ॥ ३६ ॥ भस्मनासाग्निहोत्रेणलिप्तःकर्मसमाचरेत् ॥ अन्यथासर्वकर्माणिनफलंतिकदाचन ॥ ३७॥ सत्यंशौचंजपोहोमस्तीर्थंदेवादिपूज
नम् ॥ तस्यव्यर्थमिदंसर्वंयस्त्रिपुंड्रंनधारयेत् ॥ ३८ ॥ त्रिपुंड्रधृग्विप्रवरोयोरुद्राक्षधरःशुचिः ॥ सहंतिरोगदुरितव्याधिदुर्भिक्षतस्करान् ॥३९॥ समाप्नोति
परंब्रह्मयतोनावर्ततेपुनः ॥ सपंक्तिपावनःश्राद्धेपूज्योविप्रैःसुरैरपि ॥४०॥ श्राद्धेयज्ञेजपेहोमेवैश्वदेवेसुरार्चने ॥ धृतत्रिपुंड्रःपूतात्मामृत्युंजयतिमानवः ॥
॥ ४१ ॥ भस्मधारणमाहात्म्यंभूयोपिकथयामिते ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेद्वादशोऽध्यायः॥१२॥ ॥श्रीनारायणउवाच॥
महापातकसंघाश्चपातकान्यपराण्यपि ॥ नश्यंतिमुनिशार्दूलसत्यंसत्यंनचान्यथा ॥ १ ॥ एकंभस्मधृतंयेनतस्यपुण्यबलंशृणु ॥ यतीनांज्ञानदंप्रोक्तंवन
स्थानांविरक्तिदम् ॥२॥ गृहस्थानांमुनेतद्वद्धर्मवृद्धिकरंतथा ॥ ब्रह्मचर्याश्रमस्थानांस्वाध्यायप्रदमेवच ॥३॥ शूद्राणांपुण्यदंनित्यमन्येषांपापनाशनम्॥
भस्मनोद्धूलनंचैवतथातिर्यक्त्रिपुंड्रकम् ॥ ४ ॥ रक्षार्थंसर्वभूतानांविधत्तेवैदिकीश्रुतिः ॥ भस्मनोद्धूलनंचैवतथातिर्यक्त्रिपुंड्रकम् ॥ ५ ॥ यज्ञत्वेनैवसर्वे
षांविधत्तेवैदिकीश्रुतिः ॥ भस्मनोद्धूलनंचैवतथातिर्यक्त्रिपुंड्रकम् ॥ ६ ॥ सर्वधर्मतयातेषांविधत्तेवैदिकीश्रुतिः ॥ भस्मनोद्धूलनंचैवतथातिर्यक्त्रिपुंड्रक
म् ॥ ७ ॥ माहेश्वराणांलिंगार्थंविधत्तेवैदिकीश्रुतिः ॥ भस्मनोद्धूलनंचैवतथातिर्यक्त्रिपुंड्रकम् ॥ ८ ॥ विज्ञानार्थंचसर्वेषांविधत्तेवैदिकीश्रुतिः ॥ शिवे
नविष्णुनाचैवब्रह्मणावज्रिणातथा ॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भेणतदवतारैर्वरुणादिभिः ॥ देवताभिर्धृतंभस्मात्रिपुंड्रोद्धूलनात्मकम् ॥ १० ॥ उमादेव्याचलक्ष्म्या
चवाचाचान्याभिरास्तिकैः ॥ सर्वस्त्रीभिर्धृतंभस्मात्रिपुंड्रोद्धूलनात्मना ॥११॥ यक्षराक्षसगंधर्वसिद्धविद्याधरादिभिः ॥ मुनिभिश्चधृतंभस्मात्रिपुंड्रोद्धूलना
त्मना ॥ १२ ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैरपिचसंकरैः ॥ अपभ्रंशैर्धृतंभस्मात्रिपुंड्रोद्धूलनात्मना ॥ १३ ॥ उद्धूलनंत्रिपुंड्रंचयैःसमाचरितंमुदा ॥ तएवशि
ष्टाविद्वांसोनेतरेमुनिपुंगव ॥१४॥ शिवलिंगंमणिःसख्यंमंत्रःपंचाक्षरस्तथा ॥ विभूतिरौषधंपुंसांमुक्तिस्त्रीवश्यकर्मणि ॥१५॥ भुनक्तियत्रभस्मांगोमूर्खोवा
पंडितोऽपिवा ॥ तत्रभुंक्तेमहादेवःसपत्नीकोवृषध्वजः ॥१६॥ भस्मसंछन्नसर्वांगमनुगच्छातियःपुमान् ॥ सर्वपातकयुक्तोऽपिपूजितोमानवोचिरात् ॥१७॥

तेविस्तरेणतु॥१॥भस्मनोनानाफलप्रदत्वमाहमहापातकेति॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥शिवलिंगमणिरितियथापरस्त्रीवश्यकर्मणिकंठेऽनर्घ्यमणिरेकंसाधनम्॥द्वितीयं
साधनंसख्यम्॥तृतीयंसाधनंवाजीकरणात्मकमौषधंवशीकरणगुटिकावा॥तथापुंसांमुक्तिरूपस्त्रीवश्यकर्मणिशिवलिंग[illegible]मणिः॥पंचाक्षरमंत्रएवसख्यम्॥विभूतिरेवौषधमित्यर्थः॥१५।१६।१७॥

॥१८॥१९॥२०॥२१ ॥ममपुत्रोब्रह्मातद्वदितिनारायणवाक्यमेतत् ॥ २२ ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥पंचशिवमंत्राःसद्योजातादयः ॥ ३५॥इतिश्रीदेवी

भस्मसंछन्नसर्वांगंयःस्तौतिश्रद्धयासह ॥ सर्वपातकमुक्तोऽपिपूज्यतेमानवोचिरात् ॥ १८ ॥ त्रिपुंड्रधारिणेभिक्षाप्रदानेनाहिकेवलम् ॥ तेनाऽधीतंश्रुतंते
नतेनसर्वमनुष्ठितम् ॥ १९ ॥ येनविप्रेणशिरसित्रिपुंड्रंभस्मनाकृतम् ॥ कीकटेष्वपिदेशेषुयत्रभूतिविभूषणः ॥२०॥ मानवस्तुवसेन्नित्यंकाशीक्षेत्रसमंहि
तत् ॥ दुःशीलःशीलयुक्तोवायोगयुक्तोप्यलक्षणः ॥ २१ ॥ भूतिशासनयुक्तोवासपूज्योममपुत्रवत् ॥ छद्मनापिचरेद्योहिभूतिशासनमैश्वरम् ॥ २२ ॥ सो
ऽपियांगतिमाप्नोतिनतांयज्ञशतैरपि ॥ संपर्काल्लीलयावापिभयाद्वाधारयेत्तुयः ॥ २३ ॥ विधियुक्तोविभूतिंतुसचपूज्योयथाह्यहम् ॥ शिवस्यविष्णोर्देवानां
ब्रह्मणस्तृप्तिकारणम् ॥ २४ ॥ पार्वत्याश्चमहालक्ष्म्याभारत्यास्तृप्तिकारणम् ॥ नदानेननयज्ञेननतपोभिःसुदुर्लभैः ॥२५॥ नतीर्थयात्रयापुण्यंत्रिपुंड्रेणच
लभ्यते ॥ दानंयज्ञाश्चधर्माश्चतीर्थयात्राश्चनारद ॥ २६ ध्यानंतपस्त्रिपुंड्रस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ यथाराजास्वचिह्नांकंस्वजनंमन्यतेसदा ॥ २७ ॥
तथाशिवस्त्रिपुंड्रांकंस्वकीयमिवमन्यते॥द्विजातिर्वाऽन्यजातिर्वाशुद्धचित्तेनभस्मना ॥२८॥ धारयेद्यस्त्रिपुंड्रांकंरुद्रस्तेनवशीकृतः॥त्यक्तसर्वाश्रमाचारोलु
प्तसर्वक्रियोऽपिसः ॥ २९ ॥ सकृत्तिर्यक्त्रिपुंड्रांकंधारयेत्सोऽपिमुच्यते ॥ नास्यज्ञानंपरीक्षेतनकुलंनव्रतंतथा॥३०॥त्रिपुंड्रांकितभालेनपूज्यएवहिनारद॥
शिवमंत्रात्परोमंत्रोनास्तितुल्यंशिवात्परम् ॥ ३१ ॥ शिवार्चनात्परंपुण्यंनहितीर्थंचभस्मना ॥ रुद्राग्नेर्यत्परंवीर्यंतद्भस्मपरिकीर्तितम् ॥ ३२ ॥ ध्वंसनंस
र्वदुःखानांसर्वपापविशोधनम् ॥ अंत्यजोवाऽधमोवापिमूर्खोवापंडितोऽपिवा ॥ ३३ ॥ यस्मिन्देशेवसेन्नित्यंभूतिशासनसंयुतः ॥ तस्मिन्सदाशिवःसोमः
सर्वभूतगणैर्वृतः ॥ सर्वतीर्थैश्चसंयुक्तःसान्निध्यंकुरुतेसदा ॥ ३४ ॥ एतानिपंचशिवमंत्रपवित्रितानिभस्मानिकामदहनांगविभूषितानि ॥ त्रैपुंड्रकाणिरचि
तानिललाटपट्टेलुंपंतिदैवलिखितानिदुरक्षराणि॥३५॥इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥
भस्मदिग्धशरीराययोददातिधनंमुदा ॥ तस्यसर्वाणिपापानिविनश्यंतिनसंशयः ॥ १ ॥ श्रुतयःस्मृतयःसर्वाःपुराणान्यखिलान्यपि ॥ वदंतिभूतिमाहा
त्म्यंतत्तस्माद्धारयेद्द्विजः ॥ २ ॥ सितेनभस्मनाकुर्यात्त्रिसंध्यंयस्त्रिपुंड्रकम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ योगीसर्वांगकंस्नानमापादतल
मस्तकम् ॥ त्रिसंध्यमाचरेन्नित्यमाशुयोगमवाप्नुयात् ॥४॥ भस्मस्नानेनपुरुषःकुलस्योद्धारकोभवेत् ॥ भस्मस्नानंजलस्नानादसंख्येयगुणान्वितम् ॥५॥
सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंलभतेसर्वंभस्मस्नानान्नसंशयः ॥ ६ ॥

भागवतातिलकेएकादशस्कंधेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ सप्ताधिकैश्चपंचाशत्पद्यैरथसविस्तरम्॥विभूतिधारणस्यैवमाहात्म्यमनुवर्ण्यते ॥१॥भस्मदिग्धेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ७॥८ ॥९॥१० ॥११ ॥१२ ॥१३॥ १४॥१५॥ आर्द्रस्नानादिति ॥ आर्द्रजलस्नानाद्भस्मस्नानंवरंश्रेष्ठमित्यर्थः ॥ यतोभस्मस्नानादार्द्रस्यप्रकृतिरूपबंधनस्यवधोनाशोभवतिततइत्यर्थः ॥ त

महापातकयुक्तोवायुक्तोवाप्युपपातकैः ॥ भस्मस्नानेनतत्सर्वंदहत्यग्निरिवेंधनम् ॥ ७॥ भस्मस्नानात्परंस्नानंपवित्रंनैवविद्यते ॥ एवमुक्तंशिवेनादौतदास्ना
तःस्वयंशिवः ॥ ८ ॥ तदाप्रभृतिब्रह्माद्यामुनयश्चशिवार्थिनः ॥ सर्वकर्मसुयत्नेनभस्मस्नानंप्रचक्रिरे ॥ ९ ॥ तस्मादेतच्छिरस्नानमाग्नेयंयःसमाचरेत् ॥
अनेनैवशरीरेणसहिरुद्रोनसंशयः॥१०॥येभस्मधारिणंदृष्ट्वापरितृप्ताभवंतिते ॥ देवासुरमुनींद्रैश्चपूज्यानित्यंनसंशयः॥११॥ भस्मसंच्छन्नसर्वांगंदृष्ट्वोत्तिष्ठ
तियःपुमान् ॥ तंदृष्ट्वादेवराजोऽपिदंडवत्प्रणमिष्यति॥१२॥अभक्ष्यभक्षणंयेषांभस्मधारणपूर्वकम्॥ तेषांतद्भक्ष्यमेवस्यान्मुनेनात्रविचारणा॥१३॥यःस्ना
तिभस्मनानित्यंजलेस्नात्वाततःपरम् ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थोवावानप्रस्थोऽथवादरात् ॥१४॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसयातिपरमांगतिम् ॥ आग्नेयंभस्मनास्नानं
यतीनांचविशिष्यते ॥१५॥ आर्द्रस्नानाद्वरंभस्मस्नानमार्द्रवधोध्रुवः ॥ आर्द्रंतुप्रकृतिंविद्यात्प्रकृतिंबंधनंविदुः ॥ १६ ॥ प्रकृतेस्तुप्रहाणायभस्मनास्नानमि
ष्यते॥ भस्मनासदृशंब्रह्मन्नास्तिलोकत्रयेष्वपि ॥१७॥ रक्षार्थंमंगलार्थंचपवित्रार्थंपुरासुरैः ॥ भस्मदृष्ट्वामुनेपूर्वंदत्तंदेव्यैप्रियेणतु॥१८॥ तस्मादेतच्छिरस्ना
नमाग्नेयंयःसमाचरेत् ॥ भवपाशैर्विनिर्मुक्तःशिवलोकेमहीयते ॥ १९ ॥ ज्वररक्षःपिशाचाश्चपूतनाकुष्ठगुल्मकाः ॥ भगंदराणिसर्वाणिचाऽशीतिर्वातरोग
काः ॥२०॥ चतुःषष्टिःपित्तरोगाःश्लेष्माःसप्तत्रिपंचकाः ॥ व्याघ्रचौरभयंचैवाप्यन्येदुष्टग्रहाअपि ॥ २१ ॥ भस्मस्नानेननश्यंतिसिंहेनेवयथागजाः ॥ शुद्ध
शीतजलेनैवभस्मनाचत्रिपुंड्रकम् ॥ २२ ॥ योधारयेत्परंब्रह्मसप्राप्नोतिनसंशयः ॥ "भस्मनाचत्रिपुंड्रंचयःकोपिधारयेत्परम् ॥ सब्रह्मलोकमाप्नोतिमुक्तपा
पोनसंशयः ॥" यथाविधिललाटेवैवह्निवीर्यप्रधारणात् ॥ २३ ॥ नाशयेल्लिखितांयामींललाटस्थांलिपिंध्रुवम् ॥ कंठोपरिकृतंपापंनाशयेत्तत्प्रधारणात् ॥
॥ २४ ॥ कंठेचधारणात्कंठभोगादिकृतपातकम् ॥ बाह्वोर्बाहुकृतंपापंवक्षसामनसाकृतम् ॥ २५ ॥ नाभ्यांशिश्नकृतंपापंगुदेगुदकृतंहरेत् ॥ पार्श्वयोर्धार
णाद्ब्रह्मन्परस्त्र्यालिंगनादिकम् ॥ २६ ॥ तद्भस्मधारणंशस्तंसर्वत्रैवत्रिलिंगकम् ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानांत्र्यग्नीनांचधारणम् ॥ २७ ॥ गुणलोकत्रयाणांच
धारणंतेनवैकृतम् ॥ भस्मछन्नोद्विजोविद्वान्महापातकसंभवैः ॥ २८ ॥ दोषैर्वियुज्यतेसद्योमुच्यतेचनसंशयः ॥ भस्मनिष्ठस्यदह्यंतेदोषाभस्माग्निसं
गमात् ॥ २९ ॥ भस्मस्नानविशुद्धात्माआत्मनिष्ठइतिस्मृतः ॥ भस्मनादिग्धसर्वांगोभस्मदीप्तत्रिपुंड्रकः ॥ ३० ॥

देवाहआर्द्रंत्विति ॥ अशुष्कधान्यवदशुष्ककर्मयुक्तत्वात्प्रकृतेरार्द्रत्वम् ॥ तांचप्रकृतिंबंधनंविदुरित्यन्वयः ॥ १६ ॥ १७ ॥ पुरासुरैःस्वीकृतमितिशेषः ॥ प्रियेणशिवेनदेव्यैदत्तमित्यन्वयः ॥ १८॥
॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ यामींलिपिम् ॥ २४ ॥ वक्षसा धारणादितिशेषः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥३५॥ ३६॥३७॥ वनस्पतिगतेसोमइति ॥ चंद्रेवनस्पतिगतेसतीत्यर्थः ॥ सचामावास्यायांगच्छतीतिप्रसिद्धंबृहदारण्यके ॥ तस्यरात्रयएवपंचदशकलाःध्रुवैवास्य

भस्मशायीचपुरुषोभस्मनिष्ठइतिस्मृतः ॥ भूतप्रेतपिशाचाद्यारोगाश्चातीवदुःसहाः ॥३१॥ भस्मनिष्ठस्यसान्निध्याद्विद्रवंतिनसंशयः ॥ भासनाद्भसितंप्रो
क्तंभस्मकल्मषभक्षणात् ॥ ३२ ॥ भूतिर्भूतिकरीपुंसांरक्षारक्षाकरीपुरा ॥ त्रिपुंड्रधारणंदृष्ट्वाभूतप्रेतपुरःसराः ॥३३॥ भीताःप्रकंपिताःशीघ्रंनश्यंत्येवनसं
शयः ॥ स्मरणादेवरुद्रस्ययथापापंप्रणश्यति ॥ ३४ ॥ अप्यकार्यसहस्राणिकृत्वायःस्नातिभस्मना ॥ तत्सर्वंदहतेभस्मयथाग्निस्तेजसावनम् ॥ ३५ ॥
कृत्वापिचातुलंपापंमृत्युकालेऽपियोद्विजः ॥ भस्मस्नायीभवेत्काश्चित्क्षिप्रंपापैःप्रमुच्यते ॥३६॥ भस्मस्नानाद्विशुद्धात्माजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ मत्समी
पंसमागम्यनसभूयोऽभिवर्तते ॥ ३७ ॥ वनस्पतिगतेसोमेभस्मोद्धूलितविग्रहः ॥ अर्चितंशंकरंदृष्ट्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३८ ॥ आयुष्कामोऽथवाविद्वा
न्भूतिकामोऽथवानरः ॥ नित्यंवैधारयेद्भस्ममोक्षकामीचवैद्विजः ॥ ३९ ॥ त्रिपुंड्रंपरमंपुण्यंब्रह्मविष्णुशिवात्मकम् ॥ येघोराराक्षसाःप्रेतायेचान्येक्षुद्रजंतवः
॥४०॥ त्रिपुंड्रधारणंदृष्ट्वापलायंतेनसंशयः ॥ कृत्वाशौचादिकंकर्मस्नात्वातुविमलेजले ॥४१॥ भस्मनोद्धूलनंकार्यमापादतलमस्तकम् ॥ केवलंवारुणंस्ना
नंदेहेबाह्यमलापहम् ॥ ४२ ॥ विभूतिस्नानमनघंबाह्यांतरमलापहम् ॥ त्यक्त्वापिवारुणंस्नानंतत्परःस्यान्नसंशयः ॥ ४३ ॥ कृतमप्यकृतंसत्यंभस्मस्नानं
विनामुने ॥ भस्मस्नानंश्रुतिप्रोक्तमाग्नेयंस्नानमुच्यते ॥४४॥ अंतर्बहिश्चसंशुद्धंशिवपूजाफलंलभेत् ॥ यद्बाह्यमलमात्रस्यनाशकंस्नानमस्तितत् ॥ ४५ ॥
तन्नाशयतितीव्रेणप्राणिबाह्यांतरंमलम् ॥ कृत्वाऽपिकोटिशोनित्यंवारुणंस्नानमादरात् ॥ ४६ ॥ नभवत्येवपूतात्माभस्मस्नानंविनामुने ॥ यद्भस्मस्नानमा
हात्म्यंतद्वेदोवेदतत्त्वतः ॥४७॥ यद्वावेदमहादेवःसर्वदेवशिखामणिः ॥ भस्मस्नानमकृत्वैवयःकुर्यात्कर्मवैदिकम् ॥४८॥ सतत्कर्मकलार्धार्धमपिनाप्नोति
वस्तुतः ॥ यःकरिष्यतियत्नेनभस्मस्नानंयथाविधि ॥ ४९ ॥ सएवैकःसर्वकर्मस्वधिकारीश्रुतिश्रुतः ॥ पावनंपावनानांचभस्मस्नानंश्रुतिश्रुतम् ॥ ५० ॥
नकरिष्यतियोमोहात्समहापातकीभवेत् ॥ अनंतैर्वारुणैःस्नानैर्यत्पुण्यंप्राप्यतेद्विजैः ॥५१॥ ततोऽनंतगुणंपुण्यंभस्मस्नानादवाप्यते ॥ कालत्रयेपिकर्तव्यं
भस्मस्नानंप्रयत्नतः ॥५२॥ भस्मस्नानंस्मृतंश्रौतंतत्त्यागीपतितोभवेत् ॥ मूत्राद्युत्सर्जनांतेतुभस्मस्नानंप्रयत्नतः ॥५३॥ कर्तव्यमन्यथापूतानभविष्यंति
मानवाः ॥ विधिवत्कृतशौचोऽपिभस्मस्नानंविनाद्विजः ॥५४॥ नभविष्यतिपूतात्मानाधिकार्यपिकर्मणि ॥ अपानवायुभिर्यातेजृंभणेस्कंदनेक्षुते ॥५५॥

षोडशीकलासरात्रिभिरेवापूर्यतेऽपक्षीयतेसोमावस्यांरात्रिमेतयाषोडश्याकलयासर्वमिदंप्राणभृदनुप्रविश्यततः प्रातर्जायतइत्यादिना ॥ तथाचसोमवारस्यामावास्यायामित्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥
॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

॥५६॥५७॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥छ॥ ॥अष्टादशाधिकैःश्लोकैःशतसंख्यैरतःपरम्॥ अर्धाधिकैस्त्रिपुंड्रोर्ध्वपुंड्रयोर्महिमोच्यते ॥१॥ अग्निरित्यादि

श्लेष्मोद्गारेऽपिकर्तव्यंभस्मस्नानंप्रयत्नतः ॥ श्रीभस्मस्नानमाहात्म्यस्यैकदेशोऽत्रवर्णितः ॥५६॥ पुनश्चसंप्रवक्ष्यामिभस्मस्नानोत्थितंफलम् ॥ सावधानेन
मनसाश्रोतव्यंमुनिपुंगव ॥ ५७ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ अग्निरि
त्यादिभिर्मंत्रैर्भस्मसंशोध्यसादरम् ॥ धारणीयंललाटादौत्रिपुंड्रंकेवलंद्विजैः ॥१॥ ब्रह्मक्षत्रियवैश्याश्चएतेसर्वेद्विजाःस्मृताः ॥ तस्माद्द्विजैःप्रयत्नेनत्रिपुंड्रंधा
र्यमन्वहम् ॥ २ ॥ यस्योपनयनंब्रह्मन्सएवद्विजउच्यते ॥ तस्माच्छ्रौतंद्विजैःकार्यंत्रिपुंड्रस्यचधारणम् ॥३॥ विभूतिधारणंत्यक्त्वायःसत्कर्मसमाचरेत् ॥
तत्कृतंचाऽकृतप्रायंभवत्येवनसंशयः ॥ ४ ॥ नगायत्र्युपदेशोपिभस्मनोधारणंविना ॥ ततोधृत्वैवभस्मांगेगायत्रीजपमाचरेत् ॥ ५ ॥ गायत्रींमूलमे
वाहुर्ब्राह्मण्येमुनिपुंगव ॥ साभस्मधारणाभावेनकेनाप्युपदिश्यते ॥ ६ ॥ नतावदधिकारोऽस्तिगायत्रीग्रहणेमुने ॥ यावन्नभस्मभालादौधृतमाग्निसमुद्भ
वम् ॥ ७ ॥ भस्महीनललाटत्वंनब्राह्मण्यानुमापकम् ॥ एवमेवमयाब्रह्मन्हेतुरुक्तःसुपुण्यदः ॥ ८ ॥ मंत्रपूतंसितंभस्मललाटेपरिवर्तते ॥ सएवब्राह्मणोवि
द्वान्सत्यंसत्यंमयोच्यते ॥ ९ ॥ यस्यास्तिसहजाप्रीतिर्मणिवद्भस्मसंग्रहे ॥ सएवब्राह्मणोब्रह्मन्सत्यंसत्यंमयोच्यते ॥१०॥ नयस्यसहजाप्रीतिर्मणिवद्भस्म
संग्रहे ॥ सचांडालइतिज्ञेयोजन्मजन्मांतरेध्रुवम् ॥ ११ ॥ नयस्यसहजाप्रीतिस्त्रिपुंड्रोद्धूलनादिषु ॥ सचांडालइतिज्ञेयःसत्यंसत्यंमयोच्यते ॥ १२॥ येभ
स्मधारणंत्यक्त्वाभुंजंतेचफलादिकम् ॥ तेसर्वेनरकंघोरंप्राप्नुवंतिनसंशयः ॥ १३ ॥ "विभूतिधारणंत्यक्त्वायःशिवंपूजयिष्यति सदुर्भगःशिवद्वेष्टासद्वे
षोनरकप्रदः ॥ सर्वकर्मबहिर्भूतोभस्मधारणवर्जितः ॥ "विभूतिधारणंत्यक्त्वाकुर्वन्हेमतुलामपि ॥ नतत्फलमवाप्नोतिपतितोहिभवेद्द्विजः ॥ १४ ॥
यथोपवीतरहितैःसंध्यानक्रियतेद्विजैः ॥ तथासंध्यानकर्तव्याविभूतिरहितैरपि ॥१५॥ गतोपवीतैःसंध्यायांकार्यःप्रतिनिधिःक्वचित् ॥ जपादिकंतुसावि
त्र्यास्तथैवोपोषणादिकम् ॥ १६ ॥ विभूतिधारणेत्वन्योनास्तिप्रतिनिधिःक्वचित् ॥ विभूतिधारणंत्यक्त्वायदिसंध्यांकरोतियः ॥ १७ ॥ प्रत्यवैत्ये
वयेनासौनाधिकारीतदाद्विजः ॥ यथाश्रुत्वांत्यजोवेदान्प्रत्यवैतितथाद्विजः ॥ १८ ॥ प्रत्यवैतिनसंदेहःसंध्याकृद्भस्मवर्जितः ॥ संपादनीयंयत्नेनश्रौतं
भस्मसदाद्विजैः ॥ १९ ॥ स्मार्तंवातदभावेतुलौकिकंवासमाहितैः ॥ यादृशंतादृशंवास्तुपवित्रंभस्मसंततम् ॥ २० ॥ धारणीयःप्रयत्नेनाद्विजैःसंध्यादिक
र्मसु ॥ नसंविशंतिपापानिभस्मनिष्ठेततःसदा ॥ २१ ॥ कर्तव्यमपियत्नेनब्राह्मणैर्भस्मधारणम् ॥ मध्यांगुलित्रयेणैवस्वदक्षिणकरस्यतु ॥ २२ ॥

भिरिति ॥ तेचमंत्राःपूर्वमुक्ताः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥२०॥ २१ ॥ २२ ॥

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ अत्रेतिहासमाह अत्रतेकथयामीति ॥ २६॥२७ ॥ कव्यवालादयइति ॥ तेच कव्यवालोनलःसोमोयमश्चैव।र्यमातथा ॥ अग्निष्वात्तावर्हिषदःसोमपाःपितृदेवताइतिवच

षडंगुलायतंमानमपिचाधिकमानकम् ॥ नेत्रयुग्मप्रमाणेनभालेदीप्तंत्रिपुंड्रकम् ॥ २३ ॥ कदाचिद्भस्मनाकुर्यात्सरुद्रोनात्रसंशयः ॥ अकारोनामिकाप्रो
क्तोउकारोमध्यमांगुलिः ॥ २४ ॥ मकारस्तर्जनीतस्मात्त्रिपुंड्रंत्रिगुणात्मकम् ॥ त्रिपुंड्रंमध्यमातर्जन्यनामाभिरनुलोमतः ॥२५॥ अत्रतेकथयाम्येनमिति
हासंपुरातनम् ॥ कदाचिदथदुर्वासाःपितृलोकंगतोऽभवत् ॥ २६ ॥ भस्मसंदिग्धसर्वांगोरुद्राक्षाभरणान्वितः ॥ शिवशंकरसर्वात्मन्श्रीमातर्जगदंबिके ॥
॥ २७ ॥ नामानीतिगृणन्नुच्चैस्तापसानांशिखामणिः ॥ कव्यवालादयस्तेतुप्रत्युत्थानाभिवादनैः ॥ २८ ॥ आसनाद्युपचारैश्चसंमानंबहुचक्रिरे ॥ नाना
कथाभिरन्योन्यसंभाषांचक्रिरेतदा ॥२९॥ तस्मिंस्तुसमयेकुंभीपाकस्थानांतुपापिनाम् ॥ घोरःसमभवच्छब्दोहाहताःस्मेतिवादिनाम् ॥ ३० ॥ मृताः
स्मेतिवदंत्येकेदग्धाःस्मेतिपरेजगुः ॥ छिन्नाःस्मेतिविभिन्नाःस्मेत्येवंरोदनकारिणः ॥३१॥ श्रुत्वातंकरुणंशब्दंदुःखितोमुनिराड्हृदि ॥ पप्रच्छपितृनाथां
स्तान्केषांशब्दोऽयमित्यपि ॥ ३२ ॥ तेसमूचुर्मुनेऽत्रैवपुरीसंयमनीपरा ॥ वर्ततेयमराडत्रपापिनांभोगदायकः ॥ ३३ ॥ नानादूतैःकालरूपैःकृष्णवर्णैर्भ
यंकरैः ॥ सहितोऽत्रैवतत्पुर्यांनायकोविद्यतेऽनघ ॥ ३४ ॥ तत्रकुंडान्यनेकानिपापिनांभोगदानिच ॥ षडशीतिर्घोररूपैर्दूतैःपरिवृतानिच ॥३५॥ तत्रमु
ख्यतमंकुंडंकुंभीपाकाभिधंमहत् ॥ वर्ततेतद्व्रतानांचयातनानांतुवर्णनम् ॥ ३६ ॥ कर्तुंनशक्यतेकैश्चिदपिवर्षशतैरपि ॥ येशिवद्रोहिणःसंतितथादेवीवि
निंदकाः ॥ ३७ ॥ येविष्णुद्रोहिणःसंतिपतंत्यत्रैवतेमुने ॥ येवेदनिंदकाःसंतिसूर्यस्यचगणेशितुः ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणानांद्रोहिणोयेपतंत्यत्रैवतेमुने ॥ कामा
चाराश्चयेसंतितप्तमुद्रांकिताश्चये ॥३९॥ त्रिशूलधारिणोयेचपतंत्यत्रैवतेमुने ॥ मातृपितृगुरुज्येष्ठपुराणस्मृतिनिंदकाः ॥४०॥ येधर्मदूषकाःसंतिपतंत्य
त्रैवतेमुने ॥ तेषामयंमहाघोरःशब्दःश्रवणदारुणः ॥ ४१ ॥ श्रूयतेऽस्माभिरनिशंवैराग्यंयच्छ्रुतेर्भवेत् ॥इतितेषांवचःश्रुत्वामुनिराट्तद्दिदृक्षया ॥ ४२॥
उत्थायचलितस्तूर्णंययौकुंडसमीपतः ॥ अवाङ्मुखोददर्शाऽधस्तस्मिन्नेवक्षणेमुने ॥ ४३ ॥ तत्रत्यानांपापिनांतुस्वर्गाधिकमभूत्सुखम् ॥ हसंतिकेचिद्गा
यंतिनृत्यंतिचतथापरे ॥ ४४ ॥ परस्परंरमंतेतेऽप्युन्मत्ताःसुखवर्धनात् ॥ मृदंगमुरजावीणाढक्कादुंदुभिनिस्वनाः ॥ ४५ ॥ समुद्भूतास्तुमधुराःपंचमस्वर
भूषिताः ॥ वसंतवल्लीपुष्पाणांसुगंधमरुतोववुः ॥ ४६ ॥

नोक्ताःपितृगणस्वामिनः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥
॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ षडशीतिरिति ॥ तानिकुंडानिनामतोरूपतश्चनवमस्कंधेसावित्र्युपाख्यानेकथितानि ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ केकेतस्मिन्कुंडेपतंतीतिनाह येशिवद्रोहिणइति ॥ ३७ ॥ ३८ ॥
कामाचाराश्चेति ॥ यथेष्टाचरणवंतइत्यर्थः ॥ त्रिशूलधारिणइति ॥ तप्तत्रिशूलधारिणःशैवाइत्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ तत्रत्यानांकुंडस्थानाम् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

वेदिनेज्ञानवते ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ अमरावतीमिंद्रंप्रति ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥५५॥ स्वस्यसंकल्पंकुंभीपाकस्थानांदुःखंभवत्वित्येवंरूपंसंकल्पमित्यर्थः ॥ वितथंमिथ्या॥

मुनिस्तुचकितोदृष्ट्वायमदूताश्चविस्मिताः ॥ शीघ्रंतेकथयामासुर्धर्मराजायवेदिने ॥४७॥ महाराजमहाश्चर्यमधुनैवाभवद्विभो ॥ स्वर्गादप्यधिकंसौख्यंकुं
भीपाकस्थपापिनाम् ॥ ४८ ॥ निमित्तंनैवजानीमःकस्मादिदमभूद्विभो ॥ चकिताःस्मवयंसर्वेप्राप्तादेवत्वदंतिकम् ॥ ४९ ॥ निशम्यदूतवाणींतांधर्मराट्
शीघ्रमुत्थितः ॥ महामहिषमारूढोययौतेयत्रपापिनः ॥ ५० ॥ तांवार्तांप्रेषयामासदूतद्वाराऽमरावतीम् ॥ श्रुत्वातांदेवराजोपिप्राप्तोदेवगणैःसह ॥५१॥
ब्रह्मलोकात्पद्मजोपिवैकुंठाद्विष्टरश्रवाः ॥ तत्तल्लोकाच्चदिक्पालाःसमाजग्मुर्गणैःसह ॥५२॥ परिवार्यस्थिताःसर्वेकुंभीपाकमितस्ततः ॥ अपश्यंस्तद्गता
जीवान्स्वर्गाधिकसुखान्वितान् ॥ ५३ ॥ चकिताएवतेसर्वेनविदुस्तस्यकारणम् ॥ अहोपापस्यभोगार्थंकुंडमेतद्विनिर्मितम् ॥५४॥ तत्रसौख्यंयदाजातंत
दापापात्तुकिंभयम् ॥ उच्छिन्नावेदमर्यादापरमेशकृताकथम् ॥ ५५ ॥ भगवान्स्वस्यसंकल्पंवितथंकृतवान्कथम् ॥ आश्चर्यमेतदाश्चर्यमेतदित्येवभाषि
णः ॥ ५६ ॥ तटस्थाअभवन्सर्वेनविदुस्तत्रकारणम् ॥ एतस्मिन्नंतरेशौरिःसंमंत्र्यविबुधादिभिः ॥ ५७ ॥ ययौकैश्चित्सुरगणैःसहितःशंकरालयम् ॥ पा
र्वत्यासहितंदेवंकोटिकंदर्पसुंदरम् ॥ ५८ ॥ रमणीयतमांगंतंलावण्यखनिमद्भुतम् ॥ सदाषोडशवर्षीयंनानालंकारभूषितम् ॥ ५९ ॥ नानागणैःपरिवृतं
लालयंतंपरांशिवाम् ॥ ददर्शचंद्रमौलिंसचतुर्वेदंननामह ॥ ६० ॥ वृत्तांतंकथयामासचमत्कृतमतिस्फुटम् ॥ एतस्यकारणंदेवनजानीमःकथंचन॥६१॥
वदतत्कारणंदेवसर्वज्ञोसियतःप्रभो ॥ विष्णुवाक्यंतदाश्रुत्वाप्रसन्नमुखपंकजः ॥६२॥ उवाचमधुरंवाक्यंमेघगंभीरयागिरा ॥ शृणुविष्णोतन्निमित्तंनाश्चर्यं
त्वत्रविद्यते ॥ ६३ ॥ भस्मनोमहिमैवायंभस्मनाकिंभवेन्नहि ॥ कुंभीपाकंगतोद्रष्टुंदुर्वासाःशैवसंमतः ॥ ६४ ॥ अवाङ्मुखोददर्शाऽधस्तदावायुवशाद्द्रे॥
भालभस्मकणास्तत्रपतितादैवयोगतः ॥ ६५ ॥ तेनजातमिदंसर्वंभस्मनोमहिमात्वयम् ॥ इतःपरंतुतत्तीर्थंपितृलोकनिवासिनाम् ॥ ६६ ॥ भविष्यतिन
संदेहोयत्रस्नात्वासुखीभवेत् ॥ पितृतीर्थंतुतन्नाम्नाऽप्यतऊर्ध्वंभविष्यति ॥ ६७ ॥ मल्लिंगस्थापनंतत्रकार्यंदेव्याश्चसत्तम ॥ पूजयिष्यंतितेतत्रापितृलोकनि
वासिनः ॥ ६८ ॥ त्रैलोक्येयानितीर्थानितत्रश्रेष्ठमिदंभवेत् ॥ पित्रीश्वरीपूजयातुत्रैलोक्यंपूजितंभवेत् ॥ ६९ ॥ नारायणउवाच ॥ इतिदेववचःश्रुत्वादे
वंमूर्ध्नाप्रणम्यच ॥ तदनुज्ञांसमादायययौदेवांतिकंहरिः ॥७०॥ तत्सर्वंकथयामासकारणंशंकरोदितम् ॥ साधुसाध्वितितेप्रोचुरमरामौलिचालनैः ॥७१॥
शशंसुभस्ममाहात्म्यंहरिब्रह्मादयःसुराः ॥ पितरश्चैवसंतुष्टास्तीर्थलाभात्परंतप ॥ ७२ ॥

सहितंशिवमित्यर्थः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ निमित्तमाह कुंभीपाकमिति ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७॥ ६८॥पित्रीश्वरीति ॥ तस्मिंस्तीर्थेस्थापितादेवी ॥ ६९ ॥७०॥७१॥ ७२ ॥

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ सचतुर्वेदंचतुर्वेदैः

॥ ७३ ॥ ७४ ॥ तत्रकैलासे ॥७५॥निरुद्धमिति ॥ यदितत्रापिशैवगमनंस्यात्तदापुनश्चकुंभीपाकोच्छेदएवस्यादितिभियाकुंभीपाकमार्गेशैवैर्नैवगंतव्यमितिनिरोधःकृतइत्यर्थः ॥७६॥ अथोर्ध्वपुंड्रवि
धिमाह ऊर्ध्वपुंड्रविधिमिति॥७७॥७८॥७९॥८०॥श्याममूर्ध्वपुंड्रमित्यर्थः ॥ एवमुत्तरत्र ॥ ८१ ॥अंगुलिनियममाह अंगुष्ठइति ॥ ८२ ॥ ऊर्ध्वपुंड्राकारमाह वर्तिदीपेति ॥ वर्तिवृत्तिर्योदीपस्त
स्ययावलिः पंक्तिरूर्ध्वरेखारूपाअधःस्थूलांतेसूक्ष्मरूपातद्वत्कृतिराकृतिर्यस्येत्यर्थः॥८३॥एतेषांविनियोगोब्रह्मांडपुराणे ॥ ललाटेबाहुवच्चैवदंडवत्कर्णपल्लवे ॥ हृदयेकमलाकारमुदरेदीपवल्लिखे

तत्तीर्थतीरेलिंगंचदेव्यामूर्तिंयथाविधि ॥ स्थापयामासुरमराःपूजयामासुरन्वहम् ॥ ७३ ॥ तत्रयेप्राणिनोभूवन्पापभोगार्थमास्थिताः ॥ तेविमानंसमा
रुह्यगताःकैलासमंडलम् ॥७४॥ नाम्नाभद्रगणास्तेतुवसंत्यद्यापितत्रहि ॥ पुनश्चदूरदेशेतुकुंभीपाकोविनिर्मितः॥७५॥ निरुद्धंशैवगमनंदेवैस्तत्रतुतदि
नात् ॥ इतितेसर्वमाख्यातंभस्ममाहात्म्यमुत्तमम् ॥७६॥ नातःपरतरंकिंचिदधिकंविद्यतेमुने॥ ऊर्ध्वपुंड्रविधिंचैवाऽप्यधिकारिविभेदतः ॥७७॥ प्रवक्ष्ये
मुनिशार्दूलवैष्णवागमलोकनात् ॥ ऊर्ध्वपुंड्रप्रमाणानिदिव्यान्यंगुलिभेदतः ॥ ७८ ॥ वर्णाभिमंत्रदेवांश्चप्रवक्ष्यामिफलानिच ॥ पर्वताग्रेनदीतीरेशि
वक्षेत्रेविशेषतः ॥७९॥ सिंधुतीरेचवल्मीकेतुलसीमूलमाश्रिते॥ मृदएतास्तुसंग्राह्यावर्जयेदन्यमृत्तिकाः॥८०॥श्यामंशांतिकरंप्रोक्तंरक्तंवश्यकरंभवेत्॥
श्रीकरंपीतमित्याहुर्धर्मदंश्वेतमुच्यते ॥८१॥ अंगुष्ठःपुष्टिदःप्रोक्तोमध्यमायुष्करीभवेत् ॥ अनामिकान्नदानित्यंमुक्तिदाचप्रदेशिनी ॥८२॥ एतैरंगुलिभेदै
स्तुकारयेन्ननखैःस्पृशेत् ॥ वर्तिदीपावलिकृतिंवेणुपत्राकृतिंतथा ॥८३॥ पद्मस्यमुकुलाकारंतथाकुर्यात्प्रयत्नतः॥मत्स्यकूर्माकृतिंवापिशंखाकारंततःपर
म् ॥ ८४ ॥ दशांगुलिप्रमाणंतुउत्तमोत्तममुच्यते ॥ नवांगुलंमध्यमंस्यादष्टांगुलमतःपरम् ॥ ८५ ॥ सप्तषट्पंचभिःपुंड्रंमध्यमंत्रिविधंस्मृतम् ॥ चतुस्त्रि
द्व्यंगुलैःपुंड्रंकनिष्ठंत्रिविधंभवेत् ॥८६॥ ललाटेकेशवंविद्यान्नारायणमथोदरे ॥ माधवंहृदिविन्यस्यगोविंदंकंठकूपके॥८७॥उदरेदक्षिणेपार्श्वेविष्णुरित्यभि
धीयते ॥ तत्पार्श्वेबाहुमध्येचमधुसूदनमेवच ॥ ८८ ॥ त्रिविक्रमंकर्णदेशेवामकुक्षौतुवामनम् ॥ श्रीधरंबाहुकेवामेहृषीकेशंतुकर्णके॥८९॥ पृष्ठेचपद्मना
भंतुककुद्दामोदरंस्मरेत् ॥ द्वादशैतानिनामानिवासुदेवेतिमूर्धनि ॥ ९० ॥ पूजाकालेचहोमेचसायंप्रातःसमाहितः ॥ नामान्युच्चार्यविधिनाधारयेदूर्ध्वपुंड्र
कम् ॥ ९१ ॥ अशुचिर्वाप्यनाचारोमनसापापमाचरेत् ॥ शुचिरेवभवेन्नित्यंमूर्ध्निपुंड्रांकितोनरः ॥ ९२ ॥

त् ॥ वेणुपत्रसमाकारंबाह्वोर्मध्येलिखेत्सुधीः॥अधःपृष्ठ
स्कंधदेशेन्यसेज्जंबूपलाशवदिति॥८४॥तत्रोत्तमंत्रिपुंड्रमंगुलिप्रमाणभेदेनात्रिविधमाह दशांगुलीति॥दशांगुलप्रमाणमुत्तमोत्तमम् ॥उत्तमेत्रिपुंड्रेउत्तममित्यर्थः॥मध्यममुत्तमेत्रिपुंड्रेमध्यममित्यर्थः ॥
अधःपरमिति॥उत्तमेऊर्ध्वपुंड्रेऽधःकनिष्ठमित्यर्थः॥८५॥मध्यमोर्ध्वपुंड्रमपित्रिविधमाह सप्तषट्पंचभिरिति ॥ ८६ ॥ ऊर्ध्वपुंड्रेदेवताध्यानमाह ललाटेकेशवमिति ॥८७॥तत्पार्श्वेउदरस्यवामपार्श्वेइत्य
र्थः॥८८॥कर्णकेदक्षिणकर्णे।८९।ककुदितिलुप्तसप्तम्यंतम्॥ककुदीत्यर्थः।९०।नामानीति॥तत्रशुक्लकृष्णपक्षभेदेननामभेदोब्रह्मांडपुराणेउक्तः॥संकर्षणादिभिःशुक्लेकृष्णेचेत्केशवादिभिरिति।९१।९२॥

॥ ९३ ॥ सांतरालान्रेखाद्वयमध्येऽवकाशसहितान् ॥ ९४ ॥ ऊर्ध्वपुंड्रभेदमाह हरिद्राचूर्णसंयुक्तानिति ॥ रामानुजसंप्रदायेस्पष्टमेतत् ॥ ९५ ॥ पद्मशब्देनपद्ममुकुलंगृह्यते ॥ पूर्वंतदुक्तत्वात् ॥
॥ ९६ ॥ केवलवैष्णवाभागवता इत्यर्थः ॥९७॥ एकांतिनामेकांतभक्तानांवीरवैष्णवानांपरमैकांतिनामपि ॥ वीरवैष्णवेभ्योपिमहावीरवैष्णवानामित्यर्थः ॥ तेचसांप्रतंमाध्वरामानुजाश्चक्रमेणभवंति

ऊर्ध्वपुंड्रधरोमर्त्योम्रियतेयत्रकुत्रचित् ॥ श्वपाकोपिविमानस्थोममलोकेमहीयते ॥ ९३ ॥ एकांतिनोमहाभागामत्स्वरूपविदोऽमलाः ॥ सांतरालान्प्रकुर्वं
तिपुंड्रान्विष्णुपदाकृतीन् ॥ ९४ ॥ परमैकांतिनोप्येवंमत्पादैकपरायणाः ॥ हरिद्राचूर्णसंयुक्ताञ्छूलाकारांस्तुवाऽमलान् ॥ ९५ ॥ अन्येतुवैष्णवापुंड्रा
नच्छिद्रानपिभक्तितः ॥ प्रकुर्वीरन्दीपपद्मवेणुपत्रोपमाकृतीन् ॥ ९६ ॥ अच्छिद्रानपिसच्छिद्रान्कुर्युःकेवलवैष्णवाः ॥ अच्छिद्रकरणेतेषांप्रत्यवायोनवि
द्यते ॥९७॥ एकांतिनांप्रपन्नानांपरमैकांतिनामपि ॥ अच्छिद्रपुंड्राकरणेप्रत्यवायोमहान्भवेत् ॥९८॥ ऊर्ध्वपुंड्रंतुयःकुर्याद्दंडाकारंतुशोभनम्॥ मध्येच्छि
द्रंवैष्णवश्चनमोंतैःकेशवादिभिः ॥ ९९ ॥ विमलान्यूर्ध्वपुंड्राणिसांतरालानियोनरः ॥ करोतिविपुलंतत्रमंदिरंमेकरोतिसः ॥ १०० ॥ ऊर्ध्वपुंड्रस्यमध्येतु
विशालेसुमनोहरे ॥ लक्ष्म्यासार्कंसहासीनोरमतेविष्णुरव्ययः ॥ १ ॥ निरंतरालंयःकुर्यादूर्ध्वपुंड्रंद्विजाधमः ॥ सहितत्रस्थितंविष्णुंश्रियंचैवव्यपोहति ॥
॥२॥अच्छिद्रमूर्ध्वपुंड्रंतुयःकरोतिविमूढधीः ॥ सपर्यायेणतानेतिनरकानेकविंशतिम् ॥३॥ ऋजूनिस्फुटपार्श्वानिसांतरालानिविन्यसेत् ॥ ऊर्ध्वपुंड्राणि
दंडाब्जदीपमत्स्यानिभानिच ॥ ४ ॥ शिखोपवीतवद्धार्यमूर्ध्वपुंड्रंद्विजेनच ॥ विनाकृताश्चद्विफलाःक्रियाःसर्वामहामुने ॥५॥ तस्मात्सर्वेषुकार्येषुकार्यंवि
प्रस्यधीमतः ॥ ऊर्ध्वपुंड्रंत्रिशूलंचवर्तुलंचतुरस्रकम् ॥६॥ अर्धचंद्रादिकंलिंगंवेदनिष्ठोनधारयेत् ॥ जन्मनालब्धजातिस्तुवेदपंथानमाश्रितः ॥७॥पुंड्रांतरं
भ्रमाद्वापिललाटेनैवधारयेत् ॥ ख्यातिकांत्यादिसिद्ध्यर्थंचापिविष्णवागमादिषु॥८॥स्थितंपुंड्रांतरंनैवधारयेद्वैदिकोजनः ॥ तिर्यक्त्रिपुंड्रंसंत्यज्यश्रौतंक
थमपिभ्रमात् ॥ ९ ॥ ललाटेभस्मनातिर्यक्त्रिपुंड्रस्यचधारणम् ॥ विनापुंड्रांतरंमोहाद्धारयन्नारकीभवेत् ॥ ११० ॥ वेदमार्गैकनिष्ठस्तुमोहेनाप्यंकितो
यदि ॥ पतत्येवनसंदेहस्तथापुंड्रांतरादपि ॥ ११ ॥ नांकनंविग्रहेकुर्याद्वेदमार्गसमाश्रितः ॥ श्रौतधर्मैकनिष्ठानांलिंगंतुश्रौतमेवहि ॥१२॥ अश्रौतधर्मनि
ष्ठानामश्रौतंलिंगमीरितम् ॥ देवतावेदसिद्धायास्तासांलिंगंतुवैदिकम् ॥ १३ ॥ अश्रौततंत्रनिष्ठायास्तासामश्रौतमेवहि ॥ वेदसिद्धोमहादेवःसाक्षात्संसा
रमोचकः ॥ १४ ॥ भक्तानामुपकारायश्रौतंलिंगंदधातिच ॥ वेदासिद्धस्यविष्णोश्चश्रौतंलिंगंनचेतरत् ॥ १५ ॥

॥ ९८ ॥ मध्येछिद्रमुभयोरेखयोर्मध्येऽवकाशंकुर्यादित्यर्थः ॥ नमोंतैःकेशवादिभिरितिपूर्वोक्तानुवादः ॥ ९९ ॥ तदेवस्पष्टयति विमलान्यूर्ध्वेति ॥ १०० ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ इतः
परमूर्ध्वपुंड्रादीनामधिकारिणआह ऊर्ध्वपुंड्रमिति ॥ ६ ॥ वैदिकस्याधिकारोनास्ति वैदिकातिरिक्तएवाधिकारीत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ श्रौतंतिर्यक्त्रिपुंड्रमित्यस्यपूर्वेणान्वयः ॥ ९ ॥ १० ॥ अं
कितः तप्तमुद्रादिभिः ॥ ११ ॥१२ ॥ १३॥ १४ ॥ नचेतरदिति वैदिकविष्णुभक्तस्यापिश्रौतंभस्मादिकमेवविधीयते॥तप्तमुद्रोर्ध्वपुंड्रादिकंतुतंत्रोक्तदीक्षावतांवैष्णवानांविधीयतइतिभावः ॥ १५ ॥

प्रादुर्भावविशेषाणांरामकृष्णाद्यवताराणाम् ॥ तेषामुपासकैरपिभस्मोद्धूलनंभस्मत्रिपुंड्रादिकमेवधार्यमितिभावः ॥ १६ ॥ ऊर्ध्वपुंड्रादिकमश्रौतमेवभवतिनतिर्यक्त्रिपुंड्रकमित्यन्वयः ॥१७॥ तस्मा
त्तांत्रिकैरेवोर्ध्वपुंड्रधार्यनवैदिकैरित्युपसंहरति यस्त्विति ॥१८॥ इतिसर्वेसूतसंहितापराशरोपपुराणकूर्मपुराणादिषुस्पष्टम् ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ शत
श्लोकैःषडधिकैःसंध्योपासनमुत्तमम् ॥ द्विजानांकथ्यतेयेनजगदंबातुतुष्यति॥१॥तिलकविधानानंतरंसंध्याविधिंकथयति अथातइति॥ संध्यायाःसंध्याकालाधिष्ठात्र्यागायत्रीदेव्याउपासनमित्यर्थः ॥
तथाचयाज्ञवल्क्यः ॥ संधौसंध्यामुपासीतनोदितेनास्तगेरवातिति ॥ संध्याशब्दवाच्यांदेवीमाह ॥ संध्यात्रयंतुकर्तव्यमित्यत्रतुसंध्याशब्दःसंध्याकालिककर्मपरः ॥ तत्रयाज्ञवल्क्यवाक्येसंधावितिम
ध्याह्नस्याप्युपलक्षणम् ॥ पूर्वसंध्यातुगायत्रीसावित्रीमध्यमास्मृता॥याभवेत्पश्चिमासंध्यासाविज्ञेयासरस्वती ॥ श्वेताभवतिगायत्रीसावित्रीरक्तवर्णिका ॥ कृष्णासरस्वतीज्ञेयासंध्यात्रयमुदाहृतमितित
दुक्तेश्च ॥ अनेनैवक्रमेणब्रह्मरुद्रविष्णुसमानाकारत्वाद्गायत्र्यादीनांब्रह्मरुद्रविष्णुरूपत्वमुक्तंनत्वत्रब्रह्मरुद्रविष्णूनांस्त्रीरूपत्वेनध्येयत्वमितिबोध्यम् ॥ ॥तत्रोपासनंनामध्यानमात्रम् ॥ नभिन्नांप्रतिपद्ये
तगायत्रींब्रह्मणासह ॥ साहमस्मीत्युपासीतविधिनायेनकेनचिदितिव्यासवचनादितिकेचित् ॥ परेतुध्यानपूर्वकोमंत्रजपएवात्रोपासनम् ॥ यासासंध्याजगत्सूतिर्मायातीताहिनिष्कला ॥ ईश्वरीकेव

प्रादुर्भावविशेषाणामपितस्यतदेवहि ॥ श्रौतंलिंगंतुविज्ञेयंत्रिपुंड्रोद्धूलनादिकम् ॥ १६ ॥ अश्रौतमूर्ध्वपुंड्रादिनैवतिर्यक्त्रिपुंड्रकम् ॥ वेदमार्गैकनिष्ठानां
वेदोक्तेनैववर्त्मना ॥ १७ ॥ ललाटेभस्मनातिर्यक्त्रिपुंड्रंधार्यमेवहि ॥ यस्तुनारायणंदेवंप्रपन्नःपरमंपदम् ॥ ११८ ॥ धारयेत्सर्वदाशूलंललाटेगंधवा
रिणा ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ अथातःश्रूयतांपुण्यंसंध्योपासनमुत्त
मम् ॥ भस्मधारणमाहात्म्यंकथितंचैवविस्तरात् ॥ १ ॥ प्रातःसंध्याविधानंचकथयिष्यामितेऽनघ ॥ प्रातःसंध्यांसनक्षत्रांमध्याह्नेमध्यभास्कराम् ॥२॥
ससूर्यांपश्चिमांसंध्यांतिस्रःसंध्याउपासते ॥ तद्भेदानपिवक्ष्यामिशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ ३ ॥ उत्तमातारकोपेतामध्यमालुप्ततारका ॥ अधमासूर्यसहिता
प्रातःसंध्यात्रिधामता ॥ ४ ॥ उत्तमासूर्यसहितामध्यमाऽस्तमितेरवौ ॥ अधमातारकोपेतासायंसंध्यात्रिधामता ॥ ५ ॥

लाशक्तिस्तत्त्वत्रयसमुद्भवा ॥ ध्यात्वार्कमंडलगतांसावित्रींप्रजपेद्बुधइतिकौर्मेणवचनेनध्यानस्यांगत्वप्रतिपादनात् ॥ देवतांध्यायन्जपंकुर्यादितिशंखस्मृतेश्च ॥ एवंचनभिन्नामितिव्यासवाक्येंगभू
तध्यानस्यैवोपासनात्वेनाभिध्यानम् ॥ नित्योदकःसंध्यामुपासीतेत्युपक्रम्यगायत्रीजपस्यैवाश्वलायनेनाभिधानाच्च ॥ गायत्रीजपस्यैवप्राधान्यप्रतीतेः ॥ ऋषयोदीर्घसंध्यत्वाद्दीर्घमायुरवाप्नुयु
रिति ॥ मनुरपि गायत्रीजपपरतयैवब्रह्माभिन्नार्कोपस्थानादित्याहुः ॥ केचित्तुगायत्रींमंत्ररूपांतत्प्रतिपाद्यब्रह्माभिन्नत्वेनगृहीतांजपेनसाहमित्युपासीतेतिव्यासवाक्यार्थमाहुः ॥ सर्वथापिअत्र
संध्यापदेनस्त्रीरूपाणांब्रह्मरुद्रविष्णूनांसंध्याकालेनग्रहणम् ॥ नवागायत्र्यातिरिक्तायाःकस्याश्चित्संध्याकालाधिष्ठात्र्यादेव्याग्रहणम् ॥ किंतु ब्रह्मणएवार्कमंडलांतर्गतचैतन्याभिन्नस्यगायत्र्यर्थभूत
स्यसंध्यात्रयेगायत्र्याद्याकारधारिणोग्रहणम् ॥ तथाचैकैवगायत्रीसंध्यात्रयेआकारत्रयैरुपास्या ॥ संध्याकालातिरिक्तकालेजपेकर्तव्येतु मुक्ताविद्रुमहेमनीलेत्यादिध्यानप्रकारेणोपास्येतिबोध्यम् ॥
इतेनसंध्यापदेनस्त्रीरूपाणांब्रह्मरुद्रविष्णूनांग्रहणंगायत्र्यतिरिक्तस्यदेवतात्रयस्यकस्यचिद्वाग्रहणम् ॥ गायत्रीजपेतुगायत्र्यामुक्ताविद्रुमेतिप्रोक्तध्यानायाएवग्रहणामितिप्राचोक्तमपास्तम् ॥ १ ॥ सं
ध्योपासनकालमाह प्रातःसंध्यामिति ॥ २ ॥ उत्तमाधमभेदेनकालभेदमाह तद्भेदानिति ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

संध्योपासनस्यावश्यकत्वमाह विप्रोवृक्षइति॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ प्रायश्चित्तमाहकालातिक्रमणेइति॥ अर्घ्यत्रयानंतरंप्रायश्चित्तार्थमर्घ्यांतरंदेयमित्यर्थः ॥ आदौप्रथमतःप्रायश्चित्तार्थंदेवींगायत्रींजप्त्वासंध्यां
समाचरेदित्यर्थः ॥ अल्पकालातिक्रमे चतुर्थोऽर्घ्योबहुकालातिक्रमेऽष्टशतंजपइतितुरहस्यम्॥ १०॥ ११॥ तदुत्तमाउत्तमातोप्युत्तमेत्यर्थः ॥ १२॥ तत्रहेतुमाह यतोदेव्याइति॥ गायत्रीदेव्याउपासना
देव्याःसमीपेएवकर्तव्येत्यर्थः॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७ ॥ संध्याक्रममाह आचांतइति ॥ केशवादिकनामभिराचांतइत्यन्वयः ॥ प्रथमतआचांतःपश्चात्प्राणमायम्यसंकल्पंकुर्यादितिशेषः॥ सचेत्थं

विप्रोवृक्षोमूलकान्यत्रसंध्यावेदःशाखाधर्मकर्माणिपत्रम् ॥ तस्मान्मूलंयत्नतोरक्षणीयंछिन्नेमूलेनैववृक्षोनशाखा ॥ ६ ॥ संध्यायेननविज्ञातासंध्यायेनानु
पासिता ॥ जीवमानोभवेच्छूद्रोमृतःश्वाचैवजायते॥ ७॥ तस्मान्नित्यंप्रकर्तव्यंसंध्योपासनमुत्तमम् ॥ तदभावेऽन्यकर्मादावधिकारीभवेन्नहि ॥ ८ ॥ उदया
स्तमयादूर्ध्वंयावत्स्याद्घटिकात्रयम् ॥ तावत्संध्यामुपासीतप्रायश्चित्तंततःपरम्॥ ९॥ कालातिक्रमणेजातेचतुर्थार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ अथवाष्टशतंदेवींजप्त्वा
ऽऽदौतांसमाचरेत्॥ १०॥ यस्मिन्कालेतुयत्कर्मतत्कालाधीश्वरींचताम् ॥ संध्यामुपास्यपश्चात्तुतत्कालीनंसमाचरेत् ॥ ११ ॥ गृहेसाधारणाप्रोक्तागोष्ठेवैम
ध्यमाभवेत् ॥ नदीतीरेचोत्तमास्याद्देवीगेहेतदुत्तमा॥ १२॥ यतोदेव्याउपासेयंततोदेव्यास्तुसन्निधौ ॥ संध्यात्रयंप्रकर्तव्यंतदानंत्यायकल्पते ॥ १३ ॥ एत
स्याअपरंदैवंब्राह्मणानांनविद्यते ॥ नविष्णूपासनानित्यानशिवोपासनातथा ॥ १४ ॥ यथाभवेन्महादेव्यागायत्र्याःश्रुतिचोदिता ॥ सर्ववेदसारभूतागाय
त्र्यास्तुसमर्चना॥ १५॥ ब्रह्मादयोऽपिसंध्यायांतांध्यायंतिजपंतिच ॥ वेदाजपंतितांनित्यंवेदोपास्याततःस्मृता॥ १६॥ तस्मात्सर्वेद्विजाःशाक्तानशैवानचवै
ष्णवाः ॥ आदिशक्तिमुपासंतेगायत्रींवेदमातरम् ॥ १७ ॥ आचांतःप्राणमायम्यकेशवादिकनामभिः ॥ केशवश्चतथानारायणोमाधवएवच ॥ १८ ॥ गो
विंदोविष्णुरेवाथमधुसूदनएवच ॥ त्रिविक्रमोवामनश्चश्रीधरोऽपिततःपरम् ॥ १९ ॥ हृषीकेशःपद्मनाभोदामोदरअतःपरम् ॥ संकर्षणोवासुदेवःप्रद्युम्नो
ह्यनिरुद्धकः ॥ २० ॥ पुरुषोत्तमाधोक्षजौचनारसिंहोच्युतस्तथा ॥ जनार्दनउपेंद्रश्चहरिःकृष्णोऽतिमस्तथा ॥ २१॥ ॐकारपूर्वकंनामचतुर्विंशतिसंख्य
या ॥ स्वाहांतैःप्राशयेद्वारिनमोंतैःस्पर्शयेत्तथा ॥ २२॥ केशवादित्रिभिःपीत्वाद्वाभ्यांप्रक्षालयेत्करौ ॥ मुखंप्रक्षालयेद्वाभ्यांद्वाभ्यामुन्मार्जनंतथा ॥ २३॥
एकेनपाणिंसंप्रोक्ष्यपादावपिशिरोऽपिच ॥ संकर्षणादिदेवानांद्वादशांगानिसंस्पृशेत् ॥ २४ ॥

ममोपात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रातःसंध्यामुपासिष्येइति ॥ केशवादिनामान्याह केशवश्चेति ॥ १८ ॥ १९॥ २०॥ २१॥ स्वाहांतैर्नामभिराचमनंनमोंतैरंगस्पर्शःकार्यइत्यर्थः॥ २२ ॥ तदेवा
ह केशवादित्रिभिरिति ॥ २३ ॥ संकर्षणादिदेवानांनामभिरितिशेषः ॥ तत्रप्रकारः ॥ ॐकेशवायस्वाहेति ॥ एवंत्रिनामभिरपःपीत्वागोविंदायनमोविष्णवेनमइतिकरौप्रक्षाल्यमधुसूदनत्रिविक्रमेतिद्वा
भ्यामंगुष्ठमूलेनोष्ठौसंमृज्यवामनश्रीधरेतिद्वाभ्यांतथैवमुखमुन्माज्यहृषीकेशेतिवामकरंप्रोक्ष्यपद्मनाभेतिपादौसंप्रोक्ष्यदामोदरेतिमूर्धानंसंप्रोक्ष्यसंकर्षणेतिसंहतमध्यमांगुलित्रयेणास्यंसंस्पृश्यवासुदेवप्र
द्युम्नेतिद्वाभ्यामंगुष्ठतर्जनीभ्यांनासापुटेसंस्पृश्यानिरुद्धपुरुषोत्तमेतिद्वाभ्यामंगुष्ठानामिकाभ्यांचक्षुषीसंस्पृश्याधोक्षजनारसिंहेतिद्वाभ्यांतथैवश्रोत्रेसंस्पृश्याच्युतेतिकानिष्ठांगुष्ठाभ्यांनाभिंसंस्पृश्यजना

दंनेतिपाणितलेनहृदयंसंस्पृश्योपेंद्रेतिशिरःसंस्पृश्यहरयेनमःकृष्णायनमइतिद्वाभ्यांदक्षिणवामबाहुमूलेस्पृशेदिति ॥ एतच्चाचाराह्निकेस्पष्टम् ॥२४॥उदकंपीत्वेति॥उदकपानसमयेवामेनहस्तेनदक्षि
णंस्पृशेदित्यर्थः॥२५॥२६॥आचमनमुद्रामाह संहतांगुलिनेति॥मिलितांगुलिनेत्यर्थः॥२७॥ आचमनविधिमुक्त्वाप्राणायामविधिमाह प्राणायाममिति ॥ तुरीयपदंतुर्यपादस्तत्सहितामित्यर्थः ॥
तांजपन्प्राणायामंकुर्यादित्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ पीडयेदिति ॥ दक्षनासापुटेअंगुष्ठंस्थापयेद्वामनासापुटेकनिष्ठानामिकेस्थापयेन्मध्यमांतर्जनींचबहिःप्रसारयेदित्यर्थः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

दक्षिणेनोदकंपीत्वावामेनसंस्पृशेद्बुधः ॥ तावन्नशुध्यतेतोयंयावद्वामेननस्पृशेत् ॥ २५ ॥ गोकर्णाकृतिहस्तेनमाषमात्रंजलंपिबेत्॥ततोन्यूनाधिकंपीत्वा सुरापानीभवेद्द्विजः ॥ २६ ॥ संहतांगुलिनातोयंपाणिनादक्षिणेनतु ॥ मुक्तांगुष्ठकनिष्ठाभ्यांशेषेणाचमनंविदुः ॥२७॥ प्राणायामंततःकृत्वाप्रणवस्मृतिपूर्वकम् ॥ गायत्रींशिरसासार्धंतुरीयपदसंयुताम् ॥२८॥ दक्षिणेरेचयेद्वायुंवामेनपूरितोदरम् ॥ कुंभेनधारयेन्नित्यंप्राणायामंविदुर्बुधाः॥२९॥पीडयेद्दक्षिणानाडीमंगुष्ठेनतथोत्तराम् ॥ कनिष्ठानामिकाभ्यांतुमध्यमांतर्जनींत्यजेत् ॥ ३० ॥ रेचकःपूरकश्चैवप्राणायामोऽथकुंभकः ॥ प्रोच्यतेसर्वशास्त्रेषुयोगिभिर्यतमानसैः ॥३१॥ रेचकःसृजतेवायुंपूरकःपूरयेत्तुतम् ॥ साम्येनसंस्थितिर्यत्तत्कुंभकःपरिकीर्तितः ॥ ३२ ॥ नीलोत्पलदलश्यामंनाभिमध्येप्रतिष्ठितम्॥ चतुर्भुजंमहात्मानंपूरकेचिंतयेद्धरिम् ॥३३॥कुंभकेतुहृदिस्थानेध्यायेत्तुकमलासनम् ॥ प्रजापतिंजगन्नाथंचतुर्वक्त्रंपितामहम् ॥ ३४॥ रेचकेशंकरंध्यायेल्ललाटस्थंमहेश्वरम् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंनिर्मलंपापनाशनम्॥ ३५ ॥ पूरकेविष्णुसायुज्यंकुंभकेब्रह्मणोगतिम् ॥ रेचकेनतृतीयंतुप्राप्नुयादीश्वरंपरम् ॥ ॥ ३६ ॥ पौराणाचमनाद्यंचप्रोक्तंदेवर्षिसत्तम ॥ श्रौतमाचमनाद्यंचशृणुपापापहंमुने ॥ ३७ ॥ प्रणवंपूर्वमुच्चार्यगायत्रींतुतदित्यृचम् ॥ पादादौव्याहृतीस्तिस्रःश्रौताचमनमुच्यते ॥ ३८ ॥ गायत्रींशिरसासार्धंजपेद्व्याहृतिपूर्विकाम् ॥ प्रतिप्रणवसंयुक्तांत्रिरयंप्राणसंयमः ॥३९॥ "सलक्षणंतुप्राणानामायामंकीर्त्यतेऽधुना ॥ नानापापैकशमनंमहापुण्यफलप्रदम् ॥ " पंचांगुलीभिर्नासाग्रंपीडयेत्प्रणवेनतु॥सर्वपापहरामुद्रावानप्रस्थगृहस्थयोः॥४०॥कनिष्ठानामिकांगुष्ठैर्यतेश्चब्रह्मचारिणः ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिःप्रोक्षणंस्यात्कुशोदकैः ॥४१॥ ऋगंतेमार्जनंकुर्यात्पादांतेवासमाहितः ॥नवप्रणवयुक्तेनआपोहिष्ठेत्यनेनतु ॥४२॥ नश्येदघंमार्जनेनसंवत्सरसमुद्भवम् ॥ ततआचमनंकृत्वासूर्यश्चेतिपिबेदपः ॥ ४३ ॥ अंतःकरणसंभिन्नंपापंतस्यविनश्यति ॥ प्रणवेनव्याहृतिभिर्गायत्र्याप्रणवाद्यया ॥४४॥ आपोहिष्ठेतिसूक्तेनमार्जनंचैवकारयेत् ॥ उद्धृत्यदक्षिणेहस्तेजलंगोकर्णवत्कृते ॥ ४५ ॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ तदित्यृचंतत्सवितुरित्यादि ॥ ३८ ॥ प्रतिप्रणवेति ॥ प्रत्येकव्याहृतौप्रणवयोगःकर्तव्यइत्यर्थः ॥ ३९॥ प्राणायामेपक्षांतरेणमुद्रांतरमाह पंचांगुलीभिरिति॥ ४० ॥ मार्जनमाह आपोहिष्ठेतीति ॥तिसृभिर्ऋग्भिस्त्रिवारंप्रोक्षणम्॥यद्वातिसृणांऋचांनवपादाभवंतितत्रपादादौप्रणवमुच्चार्यनवभिःपादैर्नववारंमार्जनंकुर्यादित्यर्थः॥४१ ॥४२॥ सूर्यश्चेतीति ॥ सूर्यश्चमामन्युश्चेतिऋचा ॥ ४३ ॥ मार्जनांतरमाह प्रणवेनेति ॥ सर्वंमिलित्वैकंमार्जनमित्यर्थः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

ऋतंचेति ॥ ऋतंचसत्यंचेत्यादिः ॥ ४६ ॥ द्रुपदाद्रुपदादिवमुमुचानइत्यादि ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५०॥ मध्याह्नेइति ॥ मध्याह्नेतुसकृदेवार्घ्यदानंसंध्योरुभयोस्तुत्रिवारमर्घ्यदानमित्यर्थः
॥५१ ॥ ५२ ॥ अर्घ्यदानकारणमाह उदकमिति ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ तथाचतैत्तिरीयश्रुतिः ॥ ताआपोवज्रीभूतास्तानिरक्षांसिमंदेहारुणेद्वीपेप्राक्षिपंतीति ॥ ५५ ॥५६ ॥ ५७॥ ५८ ॥ आगच्छ

नीत्वातंनासिकाग्रंतुवामकुक्षौस्मरेदघम् ॥ पुरुषंकृष्णवर्णंचऋतंचेतिपठेत्ततः ॥४६॥ द्रुपदावाऋचंपश्चाद्दक्षनासापुटेनच ॥ श्वासमार्गेणतंपापमानये
त्करवारिणि ॥ ४७ ॥ नावलोक्यैवतद्वारिवामभागेऽश्मनिक्षिपेत् ॥ निष्पापंतुशरीरंमेसंजातमितिभावयेत् ॥४८॥ उत्थायतुततःपादौद्वौसमौसन्नियोज
येत्॥जलांजलिंगृहीत्वातुतर्जन्यंगुष्ठवर्जितम्॥४९॥वीक्ष्यभानुंक्षिपेद्वारिगायत्र्याचाभिमंत्रितम् ॥ त्रिवारंमुनिशार्दूलविधिरेषोऽर्घ्यमोचने॥५० ॥ततःप्रद
क्षिणांकुर्यादसावादित्यमंत्रतः ॥ मध्याह्नेसकृदेवस्यात्संध्ययोस्तुत्रिवारतः ॥५१ ॥ ईषन्नम्रःप्रभातेतुमध्याह्नेदंडवत्स्थितः ॥ आसनेचोपविष्टस्तुद्विजःसा
यंक्षिपेदपः॥५२॥उदकंप्राक्षिपेद्यस्मात्तत्कारणमतःशृणु॥त्रिंशत्कोटचोमहावीरामंदेहानामराक्षसाः ॥५३॥कृतघ्नादारुणाघोराःसूर्यमिच्छंतिखादितुम् ॥
ततोदेवगणाःसर्वेऋषयश्चतपोधनाः ॥ ५४ ॥ उपासतेमहासंध्यांप्राक्षिपंत्युदकांजलीन् ॥ दह्यंतेतेनदैत्यास्तेवज्रीभूतेनवारिणा ॥५५॥ एतस्मात्कारणा
द्विप्राःसंध्यांनित्यमुपासते ॥ महापुण्यस्यजननंसंध्योपासनमीरितम् ॥ ५६ ॥ अर्घ्यांगभूतमंत्रोऽयंप्रोच्यतेशृणुनारद ॥ यदुच्चारणमात्रेणसांगंसंध्याफलं
भवेत् ॥५७॥ सोहमर्कोस्म्यहंज्योतिरात्माज्योतिरहंशिवः ॥ आत्मज्योतिरहंशुक्लःसर्वज्योतीरसोऽस्म्यहम् ॥ ५८ ॥ आगच्छवरदेदेविगायत्रिब्रह्मरूपि
णि ॥ जपानुष्ठानसिध्यर्थंप्रविश्यहृदयंमम ॥ ५९॥ उत्तिष्ठदेविगंतव्यंपुनरागमनायच॥अर्घ्येषुदेविगंतव्यंप्रविश्यहृदयंमम ॥६०॥ ततःशुद्धःस्थलेनैजमा
सनंस्थापयेद्बुधः ॥ तत्रारुह्यजपेत्पश्चाद्गायत्रींवेदमातरम् ॥ ६१ ॥ अत्रैवखेचरीमुद्राप्राणायामोत्तरंमुने ॥ प्रातःसंध्याविधानेचकीर्तितामुनिपुंगव ॥६२॥
तन्नामार्थंप्रवक्ष्यामिसादरंशृणुनारद ॥ चित्तंचरतिखेयस्माज्जिह्वाचरतिखेगता ॥६३॥ भ्रुवोरंतर्गताद्दृष्टिर्मुद्राभवतिखेचरी॥नचासनंसिद्धसमंनकुंभसदृशो
ऽनिलः॥६४॥नखेचरीसमामुद्रासत्यंसत्यंचनारद ॥ घंटावत्प्रणवोच्चाराद्वायुंनिर्जित्ययत्नतः॥६५॥स्थिरासनेस्थिरोभूत्वानिरहंकारनिर्ममः॥ लक्षणंनारद
मुनेशृणुसिद्धासनस्यच ॥६६॥ योनिस्थानकमंघ्रिमूलघटितंकृत्वादृढंविन्यसेन्मेढ्रेपादमथैकमेवहृदयंकृत्वासमंविग्रहम् ॥ स्थाणुःसंयमितेंद्रियोचलदृशा
पश्यन्भ्रुवोरंतरन्तिष्ठत्येतदतीवयोगिसुखदंसिद्धासनंप्रोच्यते ॥६७॥ आयातुवरदादेवीअक्षरंब्रह्मसंमितम् ॥ गायत्रींछंदसांमातरिदंब्रह्मजुषस्वमे ॥ ६८॥

वरदेइति ॥ तूष्णींगायत्रीप्रार्थना ॥५९ ॥ ६० ॥६१॥ ६२॥ ६३ ॥ इयंखेचरीमुद्राहठप्रदीपिकायांप्रसिद्धा ॥ ६४॥ घंटावन्नादवत्प्रणवोच्चारादित्यर्थः॥ प्लुतप्रणवोच्चारादितितात्पर्यम् ॥ ६५ ॥
॥६६॥ योनिस्थानकमिति ॥ एकंपादमूलंलिंगमूलेद्वितीयपादमूलंवृषणाधइत्यर्थः ॥ हृदयंसमंविग्रहंशरीरंचसमंदंडवदित्यर्थः॥६७॥ततआसनबंधानंतरंगायत्र्यावाहनमंत्रमाह आयात्विति॥६८॥

॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥७४॥न्यासात्पूर्वंपरमात्मनः स्मरणमाह हृत्पद्ममध्येइति ॥७५॥७६॥ व्याहृतिन्यासमाह भूरित्युक्त्वेति ॥ ॐभूःपादाभ्यांनमइत्येवंमंत्राऊह्याः ॥७७॥ ॥ ७८ ॥ अंगुष्ठादिन्यासमाह अंगुष्ठाभ्यामिति ॥ तत्सवितुरंगुष्ठाभ्यांनमइत्येवंमंत्राऊह्याः ॥ ७९ ॥ ८० ॥ हृदयादिन्यासमाह ब्रह्मात्मनेइति॥तत्सवितुर्ब्रह्मात्मनेहृदयायनमइत्येवंमंत्राऊह्याः ॥

यदह्नात्कुरुतेपापंतदह्नात्प्रतिमुच्यते ॥ यद्रात्र्यात्कुरुतेपापंतद्रात्र्यात्प्रतिमुच्यते ॥ ६९ ॥ सर्ववर्णेमहादेविसंध्याविद्येसरस्वति ॥ अजरेअमरेदेविसर्व
देविनमोस्तुते ॥ ७० ॥ तेजोसीत्यादिमंत्रेणदेवीमावाहयेत्ततः ॥ यत्कृतंत्वदनुष्ठानंतत्सर्वंपूर्णमस्तुमे ॥ ७१ ॥ ततःशापविमोक्षायविधानंसम्यगाच
रेत् ॥ ब्रह्मशापस्ततोविश्वामित्रस्यचतथैवच ॥ ७२ ॥ वसिष्ठशापइत्येतात्रिविधंशापलक्षणम् ॥ ब्रह्मणःस्मरणेनैवब्रह्मशापोनिवर्त्यते ॥७३॥ विश्वामित्र
स्मरणतोविश्वामित्रस्यशापकः ॥ वसिष्ठस्मरणादेवतस्यशापोविनश्यति॥७४॥हृत्पद्ममध्येपुरुषंप्रमाणंसत्यात्मकंसर्वजगत्स्वरूपम्॥ध्यायामिनित्यंपर
मात्मसंज्ञंचिद्रूपमेकंवचसामगम्यम् ॥ ७५ ॥ अथन्यासविधिंवक्ष्येसंध्यायाअंगसंभवम् ॥ ॐकारंपूर्वमुच्चार्यततोमंत्रानुदीरयेत् ॥ ७६ ॥ भूरित्युक्त्वा
चपादाभ्यांनमइत्येवचोच्चरेत् ॥ भुवःपूर्वंतुजानुभ्यांस्वःकटिभ्यांनमोवदेत् ॥७७॥ महर्नाभ्यैजनश्चैवहृदयायततस्तपः॥कंठायचततःसत्यंललाटेपरिकी
र्तयेत्॥७८॥अंगुष्ठाभ्यांतत्सवितुस्तर्जनीभ्यांवरेण्यकम्॥भर्गोदेवस्यमध्याभ्यांधीमहीत्येवकीर्तयेत्॥७९॥अनामाभ्यांकनिष्ठाभ्यांधियोयोनःपदंवदेत्॥
प्रचोदयात्करपृष्ठतलयोर्विन्यसेत्सुधीः ॥ ८० ॥ ब्रह्मात्मनेतत्सवितुर्हृदयायनमस्तथा ॥ विष्ण्वात्मनेवरेण्यंचशिरसेनमइत्यपि ॥ ८१ ॥ भर्गोदेवस्य
रुद्रात्मनेशिखायैप्रकीर्तितम् ॥ शक्त्यात्मनेधीमहीतिकवचायततःपरम् ॥८२॥ कालात्मनेधियोयोनोनेत्रत्रयउदीरितम् ॥ प्रचोदयाच्चसर्वात्मनेऽस्त्राय
परिकीर्तितम् ॥८३॥ अक्षरन्यासमेवाग्रेकथयामिमहामुने ॥ गायत्रीवर्णसंभूतन्यासःपापहरःपरः ॥ ८४ ॥ प्रणवंपूर्वमुच्चार्यवर्णन्यासःप्रकीर्तितः ॥ त
त्कारमादावुच्चार्यपादांगुष्ठद्वयेन्यसेत् ॥ ८५ ॥सकारंगुल्फयोस्तद्वद्विकारंजंघयोर्न्यसेत् ॥ जान्वोस्तुकारंविन्यस्यऊर्वोश्चैववकारकम् ॥८६॥ रेकारंचगु
देन्यस्यणिकारंलिंगएवच ॥ कट्यांयकारमेवात्रभकारंनाभिमंडले ॥८७॥ गोकारंहृदयेन्यस्यदेकारंस्तनयोर्द्वयोः ॥ वकारंहृदिविन्यस्यस्यकारंकंठकूपके
॥ ८८ ॥ धीकारंमुखदेशेतुमकारंतालुदेशके ॥ हिकारंनासिकाग्रेतुधिकारंनेत्रमंडले ॥ ८९ ॥ भ्रूमध्येचैवयोकारंयोकारंचललाटके ॥ नकारंवैपूर्वमुखेप्र
कारंदक्षिणेमुखे ॥ ९० ॥ चोकारंपश्चिममुखेदकारंचोत्तरेमुखे ॥ याकारंमूर्ध्निविन्यस्यतकारंव्यापकंन्यसेत् ॥९१॥ एतन्न्यासविधिंकेचिन्नेच्छंतिजपतत्प
राः ॥ ततोध्यायेन्महादेवींजगन्मातरमंबिकाम् ॥ ९२ ॥

॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ वर्णन्यासमाह अक्षरन्यासेति ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ एतन्न्यासकथनेनऋषिच्छंदोन्यासोपिसूचितइत्यर्थाद्बोद्धव्यम् ॥

तेचऋषिच्छंदोन्यासाग्रंथांतरेप्रसिद्धाएवसंतीतिगौरवभियानलिख्यंते ॥ एतन्न्यासविधिंकेचिदिति ॥ तथाचगृह्यपरिशिष्टे शुचौदेशेदर्भासीनासोक्षितेदर्भानास्तीर्यव्या। हृतिभिरुपविश्यप्राणायामत्रयंकृत्वा
स्मानंव्याहृतिभिरभ्युक्ष्यसावित्र्याऋषिदैवतच्छंदांस्यनुस्मृत्यषड्भिस्तदंगमंत्रैरित्यादिन्यसेदेषोंगन्यासएनमप्येकेनेच्छंतिसहिविधिरवैदिकइत्युक्तम् ॥ अत्रैकेइतिपदेनाकरणेप्रत्यवायोनास्तिकृतेत्व
भ्युदयइतिसूचितम्॥अन्यथाएकेइतिकथनस्यवैयर्थ्यापत्तेः ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ चतुरास्यांचतुर्मुखाम्॥द्विनेत्रांप्रतिवक्त्रंनेत्रद्वयम् ॥ मालांजपमालाम्॥कुंडिकांकमंडलुम्॥९४॥ऋग्वेदाध्यायिनीमृग्वेद
मुद्दिश्यतांऋग्वेदोत्पादिकामित्यर्थः ॥ हंसपत्रांहंसवाहनांहंसोपरिरक्तांबुजंतदारूढामित्यर्थः॥ ब्रह्मदेवतांब्रह्मणश्चतुर्मुखस्यदेवतांतदुपास्यामित्यर्थः॥ ९५ ॥ चतुष्पदामिति ॥तदुक्तंगायत्रीहृदये ॥
ऋग्वेदोस्याःप्रथमःपादोभवति॥ यजुर्वेदोद्वितीयःपादः॥सामवेदस्तृतीयःपादः ॥ अथर्ववेदश्चतुर्थःपादः ॥पूर्वादिक्प्रथमाकुक्षिर्भवति॥ दक्षिणादिक्द्वितीयाकुक्षिर्भवति ॥ पश्चिमादिक्तृतीयाकुक्षि
र्भवति॥ उत्तरादिक्चतुर्थीकुक्षिर्भवति ॥ ऊर्ध्वदिक्पंचमीकुक्षिर्भवति ॥अधरादिक्षष्ठीकुक्षिर्भवति ॥ अंतरिक्षादिक्सप्तमीकुक्षिर्भवति ॥ अवांतरादिक्अष्टमीकुक्षिर्भवति ॥ व्याकरणमस्याःप्रथमंशि
रोभवति ॥ शिक्षाद्वितीयंशिरोभवति॥कल्पस्तृतीयंशिरोभवति ॥ निरुक्तंचतुर्थंशिरोभवति ॥ ज्योतिषंनयनमितिपंचमंशिरोभवति ॥ इतिहासपुराणानिषष्ठंशिरोभवति ॥ उपनिषदःसप्तमंशिरोभवती

भास्वज्जपाप्रसूनाभांकुमारींपरमेश्वरीम् ॥ रक्तांबुजासनारूढांरक्तगंधानुलेपनाम्॥९३॥रक्तमाल्यांबरधरांचतुरास्यांचतुर्भुजाम् ॥ द्विनेत्रांस्रुक्स्रुवौमालां
कुंडिकांचैवबिभ्रतीम् ॥९४॥ सर्वाभरणसंदीप्तामृग्वेदाध्यायिनींपराम् ॥ हंसपत्रामाहवनीयमध्यस्थांब्रह्मदेवताम् ॥९५॥ चतुष्पदामष्टकुक्षिंसप्तशीर्षांमहे
श्वरीम् ॥ अग्निवक्त्रांरुद्रशिखांविष्णुचित्तांतुभावयेत्॥९६॥ ब्रह्मातुकवचंयस्यागोत्रंसांख्यायनंस्मृतम्॥आदित्यमंडलांतस्थांध्यायेद्देवींमहेश्वरीम्॥९७॥
एवंध्यात्वाविधानेनगायत्रींवेदमातरम् ॥ ततोमुद्राःप्रकुर्वीतदेव्याःप्रीतिकराःशुभाः ॥९८॥ संमुखंसंपुटंचैवविततंविस्तृतंतथा ॥ द्विमुखंत्रिमुखंचैवचतु
ष्कंपंचकंतथा ॥ ९९ ॥ षण्मुखाधोमुखंचैवव्यापकांजलिकंतथा ॥ शकटंयमपाशंचग्रथितंसंमुखोन्मुखम् ॥ १०० ॥ विलंबंमुष्टिकंचैवमत्स्यंकूर्मंवराह
कम् ॥ सिंहाक्रांतंमहाक्रांतंमुद्गरंपल्लवंतथा ॥ १ ॥ चतुर्विंशतिमुद्राश्चगायत्र्याःसंप्रदर्शयेत् ॥ शताक्षरांचगायत्रींसकृदावर्तयेत्सुधीः ॥ २ ॥

ति ॥ ९६ ॥९७॥९८॥९९॥१००॥१॥चतुर्विंशतिमुद्राश्चेति ॥ आसांनामानिलक्षणानिचब्रह्मकल्पोक्तानिलिख्यंते ॥ अथातोदर्शयेन्मुद्राःसंमुखंसंपुटंतथा ॥ ततोविततविस्तीर्णेद्विमुखंत्रिमुखं
तथा ॥ चतुर्मुखंपंचमुखंषण्मुखाधोमुखेततः ॥ व्यापकांजलिकंचैवशकटंतदनंतरम् ॥यमपाशंतुग्रथितंततःस्यात्संमुखोन्मुखम् ॥ विलंबोमुष्टिकोमीनस्ततःकूर्मवराहकौ ॥ सिंहाक्रांतंमहाक्रांतंततोमु
द्गरपल्लवे ॥चतुर्विंशतिरित्येतागायत्र्याःपरिकीर्तिताः ॥जपकालेप्रयोक्तव्याअन्यथानिष्फलोजपः ॥ नजातुदर्शयेन्मुद्रामहाजनसमागमे ॥ क्षुभ्यंतिदेवतास्तस्यनिष्फलंचभवेदिति ॥ अथैतासांल
क्षणमाह ॥ संमुखंसंहतौहस्तावुत्तानौकुंचितांगुली ॥ संपुटंपद्मकोशाभौकरावन्योन्यसंहतौ ॥ विततंसंहतौहस्तावुत्तानावायतांगुली ॥ विस्तीर्णसंहतौपाणीमिथोमुक्तांगुलीयकौ ॥ संमुखंसक्तयोःपा
ण्योःकनिष्ठाद्वययोगतः ॥ शेषांगुलीनांवैकल्येद्विमुखत्रिमुखादयः ॥शेषांगुलीनांसंयोगात्पूर्वसंयोगनाशनम् ॥ तिर्यक्संयुज्यमानाग्रौसंयुक्तांगुलिमंडलौ॥ हस्तौषण्मुखमित्युक्तामुद्रामुद्राविशारदैः ॥
आकुंचिताग्रौसंयुक्तावर्वाग्वस्तावधोमुखौ ॥ उत्तानौतादृशावेवव्यापकंकुंचितौकरौ ॥ अधोमुखौतुमुक्ताग्रांगुष्ठकौशकटंकरौ ॥ बद्धमुष्टिकयोःपाण्योरुत्तानांनामतर्जनीम् ॥ कुंचितान्यातुबध्नातितर्ज
नीयमपाशकम् ॥ उत्तानसंधिसंलीनबद्धांगुलिदलौकरौ॥संमखीघटितौदीर्घांगुष्ठौग्रथितमुच्यते ॥ कुंचितोर्ध्वांगुलिर्वामोहस्तोदक्षेणतादृशा ॥ अधोमुखेनसंयुक्तःसंमुखोन्मुखमुच्यते ॥ उत्तानोन्नत

कोटीचविलंबःकथितःकरौ॥मुष्टीचान्योन्यसंयुक्तावुत्तानोमुष्टिकोभवेत्॥मीनस्तुसंमुखीभूतामुक्तानामाकनिष्ठिकौ ॥ऊर्ध्वसंयुक्तवक्रौतुशेषांगुलिदलौकरौ॥अधोमुखःकरोवामस्तादृशोदक्षिणेनतु॥पृष्ठदे
शेसमाक्रांतःकूर्मोनामाभिधीयते॥ऊर्ध्वमध्यंवामहस्तःकक्षायामाश्रयेत्करम्॥वराहःकथ्यतेकंठसमीपाश्रयकेकरे ॥सिंहाक्रांतंसमाक्रांतंकरौकर्णाश्रितावृजू ॥ किंचित्तुकुंचिताग्रौचमहाक्रांतंस्मृतंहितौ॥
ऊर्ध्वंकिंचित्कृतौपाणीमुद्गरोवामतर्जनी ॥ ग्रस्तादक्षिणहस्तेनपल्लवोदक्षिणःकरः ॥ अधोमुखःस्थितोमूर्ध्निमुद्राणामितिलक्षणम् ॥ शताक्षरगायत्रीस्वरूपमाह शताक्षरामिति ॥२॥ जातवेदसनाम्नी
म॥जातवेदसेसुनवामसोममितिमंत्रः ॥३॥त्र्यंबकस्यर्चंत्र्यंबकंयजामहेइतिमंत्रः ॥ एतत्त्रयंमिलित्वाशताक्षरागायत्रीभवति ॥तदुक्तंनित्याह्निके ॥गायत्रीजपतःपूर्वंसकृज्जप्याशताक्षरा ॥ तेनरक्षाभवे
न्नूनंपरमात्माप्रसीदतीति ॥४॥नित्यजपनीयगायत्रीस्वरूपमाह ओंकारंपूर्वमुच्चार्येति ॥एकप्रणवव्याहृतित्रययुक्तगायत्रीजपएवमुख्यःपक्षइत्यर्थः ॥५॥१०६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादश
स्कंधेषोडशोऽध्यायः ॥१६॥ अर्धाधिकैःसप्तचत्वारिंशत्पद्यैरतःपरम्॥संध्यादिकृत्यंयत्किंचित्तत्त्रिभागांतमुच्यते ॥ १ ॥ भिन्नपादेति॥पादत्रयंभिन्नंपठेन्नतुसंलग्नंपठित्वाजपेदित्यर्थः ॥ तदुक्तंनित्या

चतुर्विंशत्यक्षराणिगायत्र्याःकीर्तितानिहि ॥ जातवेदसनाम्नींचऋचमुच्चारयेदतः ॥ ३ ॥ त्र्यंबकस्यर्चमावृत्त्यगायत्रीशतवर्णका ॥ भवतीयंमहापुण्यास
कृज्जप्यावुधैरियम् ॥ ४ ॥ ॐकारंपूर्वमुच्चार्यभूर्भुवःस्वस्तथैवच ॥ चतुर्विंशत्यक्षरांचगायत्रींप्रोच्चरेत्ततः ॥ ५ ॥ एवंनित्यंजपंकुर्याद्ब्राह्मणोविप्रपुंगवः ॥
ससमग्रंफलंप्राप्यसंध्यायाःसुखमेधते ॥ १०६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥
भिन्नपादातुगायत्रीब्रह्महत्याप्रणाशिनी ॥ अभिन्नपादागायत्रीब्रह्महत्यांप्रयच्छति ॥ १ ॥ अच्छिन्नपादागायत्रीजपंकुर्वंतियेद्विजाः ॥ अधोमुखाश्चतिष्ठंति
कल्पकोटिशतानिच ॥ २ ॥ संपुटैकषडोंकारागायत्रीविविधामता ॥ धर्मशास्त्रपुराणेषुइतिहासेषुसुव्रत ॥ ३ ॥ पंचप्रणवसंयुक्तांजपेदित्यनुशासनम् ॥
जपसंख्याष्टभागांतेपादोजप्यस्तुरीयकः ॥४॥ सद्विजःपरमोज्ञेयःपरंसायुज्यमाप्नुयात् ॥ अन्यथाप्रजपेद्यस्तुसजपोविफलोभवेत्॥५॥संपुटैकाषडोंकारा
भवेत्साऊर्ध्वरेतसाम् ॥ गृहस्थोब्रह्मचारीवामोक्षार्थीतुरीयांजपेत् ॥६॥ तुरीयपादोगायत्र्याःपरोरजसेसावदोम् ॥ ध्यानमस्यप्रवक्ष्यामिजपसांगफलप्रदम्
॥७॥हृदिविकसितपद्मंसार्कसोमाग्निबिंबंप्रणवमयमचिंत्यंयस्यपीठंप्रकल्प्यम्॥अचलपरमसूक्ष्मंज्योतिराकाशसारंभवतुमममुदंसौसच्चिदानंदरूपः ॥८॥

ह्निके ॥सावकाशतयाविद्वान्भिन्नपादांजपेद्बुधः॥एकश्वासोच्चारणात्तुसंदिग्धंत्वक्षरंभवेदिति ॥१ ॥२ ॥ संपुटाप्रणवसंपुटा ॥ एकषडोंकाराएकोंकाराषडोंकाराचेत्यर्थः ॥३॥पंचप्रणवेति ॥ अयमप्ये
कःपक्षोस्तीत्यर्थः ॥ गायत्रीजपेकिंचिद्विशेषमाह जपसंख्येति ॥ यत्संख्ययाजपःकर्तव्यस्तत्संख्यायाअष्टभागांतइत्यर्थः ॥ तुरीयःपादःपरोरजसेत्यादिः॥तदुक्तंनित्याह्निके ॥ जपसंख्याऽष्टभा
गांतेजपेत्पादंतुरीयकम्॥उन्मुखत्वंभवेत्तेनसच्चिदानंदरूपिणइति॥४॥५॥चतुर्विधगायत्र्याअधिकारिणआह संपुटैकेति ॥ एकासंपुटा ॥ द्वितीयाषडोंकारा ॥ पंचप्रणवयुक्तायाइदमुपलक्षणम् ॥
एतद्गायत्रीत्रितयंऊर्ध्वरेतसांभवतीत्यर्थः ॥ अथचगृहस्थोब्रह्मचारीवातुरीयांपूर्वोक्तभेदचतुष्टयेतुरीयामेकप्रणवयुक्तांजपेदित्यर्थः ॥ तदुक्तंव्यासेन॥संपुटैकाषडोंकारागायत्रीत्रिविधामता ॥ तत्रै
कप्रणवाग्राह्यागृहस्थैर्ब्रह्मवादिभिः ॥ गृहस्थोब्रह्मचारीचप्रणवाद्यामिमांजपेत् ॥ अंतेयःप्रणवंकुर्यान्नासौवृद्धिमवाप्नुयात् ॥ संपुटांचषडोंकारांगायत्रींप्रजपेद्यतिरिति ॥ ६ ॥ पूर्वोक्तगायत्र्यास्तु
रीयपादमाह तुरीयपादइति ॥ ७ ॥ तुरीयपादजपेब्रह्मध्येयमित्याह हृदिविकसितेति ॥ यस्यपीठमेतादृशंसच्चिदानंदरूपइत्यर्थः ॥ ८ ॥

तुरीयगायत्र्यामुद्राआह त्रिशूलेति ॥९॥१० ॥ गायत्र्यामानसींपूजामाह ध्यातस्यपूजामिति ॥ ध्यातस्यचिंतितस्यदेवस्येत्यर्थः ॥११॥१२॥१३॥ पंचभूतात्मनेपरमेश्वरायगायत्रीस्वरूपायपंचभू
तात्मकानेवोपचारानर्पयामीत्यर्थः॥मुद्राःपूर्वोक्ताः ॥ संमुखंसंपुटमित्यादयोस्मिन्समयेदर्शयेदित्यर्थः ॥१४॥१५॥ विधिनेति ॥ मंत्रार्थानुसंधानपुरःसरमित्यर्थः ॥ मंत्रार्थश्चविश्वामित्रकल्पेउक्तः
देवस्यसवितुस्तस्यधियोयोनःप्रचोदयात् ॥ भर्गोवरेण्यंतद्ब्रह्मधीमहीत्यतउच्यतइति ॥ इतोप्यधिकोमंत्रार्थःप्रपंचसारेश्रीमच्छंकरभगवत्पादैरुक्तोवेदितव्यः ॥ अन्यत्रसहस्रपरमामित्युक्तत्वात्सहस्र
जपोमुख्यः ॥ परोगौणः ॥ १६ ॥ ततइति ॥ जपानंतरंगायत्रींगायत्र्यस्यैकपदीद्विपदीत्रिपदीचतुष्पद्यपद्यासिनहिपद्यसेनमस्तेतुरीयायदर्शितायपदायपरोरजसेसावदोमाप्रापादितिबृहदारण्यक

त्रिशूलयोनीसुरभिमक्षमालांचलिंगकम् ॥ अंबुजंचमहामुद्रामितिसप्तप्रदर्शयेत् ॥ ९ ॥ यासंध्यासैवगायत्रीसच्चिदानंदरूपिणी ॥ भक्त्यातांब्राह्मणोनि
त्यंपूजयेच्चनमेत्ततः ॥ १० ॥ ध्यातस्यपूजांकुर्वीतपंचभिश्चोपचारकैः ॥ लंपृथिव्यात्मनेगंधमर्पयामिनमोनमः ॥ ११ ॥ हमाकाशात्मनेपुष्पंचार्पयामि
नमोनमः ॥ यंचवाय्वात्मनेधूपंचार्पयामिततोवदेत् ॥ १२ ॥ रंचवन्ह्यात्मनेदीपमर्पयामिततोवदेत् ॥ वममृतात्मनेतस्मैनैवेद्यमपिचार्पयेत् ॥ १३ ॥ यं
रंलंवंहमितिचपुष्पांजलिमथार्पयेत् ॥ एवंपूजांविधायाथचांतेमुद्राःप्रदर्शयेत् ॥ १४ ॥ ध्यायेत्तुमनसादेवींमंत्रमुच्चारयेच्छनैः ॥ नकंपयेच्छिरोग्रीवांदंता
न्नैवप्रकाशयेत् ॥ १५ ॥ विधिनाष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेववा ॥ दशवारमशक्तोवानातोन्यूनंकदाचन ॥ १६ ॥ ततउद्वासयेद्देवीमुत्तमेत्यनुवाकतः॥नगा
यत्रींजपेद्विद्वाञ्जलमध्येकथंचन ॥ १७ ॥ यतःसाग्निमुखीप्रोक्तेत्याहुःकेचिन्महर्षयः ॥ सुरभिर्ज्ञानशूर्पंचकूर्मोयोनिश्चपंकजम् ॥ १८ ॥ लिंगंनिर्वाणकंचै
वजपांतेऽष्टौप्रदर्शयेत् ॥ यदक्षरपदभ्रष्टंस्वरव्यंजनवर्जितम् ॥ १९ ॥ तत्सर्वंक्षम्यतांदेविकश्यपप्रियवादिनि ॥ गायत्रीतर्पणंचातःकरणीयंमहामुने ॥
॥ २० ॥ गायत्रीछंदआख्यातंविश्वामित्रऋषिःस्मृतः ॥ सवितादेवताप्रोक्ताविनियोगश्चतर्पणे ॥२१॥ भूरित्युक्त्वाचऋग्वेदपुरुषंतर्पयामिच ॥भुवइत्येत
दुक्त्वाचयजुर्वेदमथोवदेत् ॥ २२ ॥ स्वर्व्याहृतिंसमुक्त्वाचसामवेदंसमुच्चरेत् ॥ महइत्येतदुक्त्वांतेऽथर्ववेदंचतर्पयेत् ॥२३॥ जनःपदांतइतिहासपुराण
मितीरयेत् ॥ तपःसर्वागमंचैवपुरुषंतर्पयामिच ॥ २४ ॥ सत्यंचसत्यलोकाख्यपुरुषंतर्पयामिच ॥ ॐभूर्भूर्लोकपुरुषंतर्पयामिततोवदेत् ॥ २५ ॥

प्रोक्तोपस्थानेनतामुपस्थाप्यान्यस्मृतिप्राप्तमप्यंगकलापंसमाप्यउत्तरेशिखरेजातेइतिमंत्रेणतांनमस्कृत्यविसर्जयेदित्यर्थः ॥गायत्रीजपोजलेनकार्यइत्येकदेशिमतमाह नगायत्रींजपेदिति॥ तथाचगोभि
लः॥कदाचिदपिनोविद्वान्गायत्रीमुदकेजपेत्॥ गायत्र्यग्निमुखीप्रोक्तातस्मादुत्थायतांजपेदिति ॥ उत्थायजलादित्यर्थात् ॥ अत्रकेचित्पदेनारुचिर्बोधिता॥साचेत्थम् ॥ निमज्याप्सुजपेन्मासंशतामिष्ट
मवाप्नुयात्॥ एवंशतोत्तरंजप्त्वासहस्रंसर्वमाप्नुयात् ॥ तथाजानुदघ्नेजलेस्थित्वावीक्ष्यतोयगतंरविम् ॥ गायत्रींप्रजपेद्विद्वान्सर्वपापापनुत्तयेइतिविश्वामित्रकल्पवचनात् ॥ तथार्द्रवासाजलेकुर्यात्तर्पणाच
मनंजपमितिहारीतवचनाच्चजलेपिगायत्रीजपोननिषिद्धइति॥तर्हिगोभिलवचनस्यकागतिरितिचेदालस्यादिनाकश्चिदासनंविहायजलेजपंकरिष्यातितान्निषेधार्थंतद्वचनस्यसत्त्वादिति ॥ १७ ॥ जपानंतरं
मुद्राअष्टौप्रदर्शयेदितिपूर्वमेववक्तव्यमत्राह सुरभिर्ज्ञानेति॥ १८॥यदक्षरेतिप्रार्थनामंत्रः॥ १९॥संध्यांगतर्पणमाह गायत्रीतर्पणमिति॥ २०॥ २१॥भूरित्युक्त्वेतितर्पणमंत्रास्पष्टाएव॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ पश्चादुषसींगायत्रीमित्यादिनामभिर्गायत्रींतर्पयेदित्यर्थः ॥ २९ ॥ जातवेदसामिति ॥ जातवेदसेसुनवामसोमामितिमंत्रः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२॥ ३३॥ एवमिति ॥ एतावत्पर्यंतंकर्मकृत्वापश्चाद्गायत्रींविसर्जयेदितितत्त्वम् ॥ संध्योत्तरंकृत्यमाह संध्याकर्मेति ॥ ३४ ॥ होमोत्तरंपंचायतनपूजामाह पंचायतनेति ॥ पंचायतनदेवताआह शिवामिति ॥ ३५ ॥ मूलमंत्रेणदेव्यामूलमंत्रेणमायाबीजाद्यात्मकेनेत्यर्थः ॥ हीश्चतइति ॥ तैत्तिरीयशाखोक्तहीश्चतेलक्ष्मीश्चपत्न्यौइतिमंत्रेणेत्यर्थः ॥ ३६ ॥ देवीपंचायतनेस्थापनीयदेवतास्थानान्याह भवानीमिति ॥

भुवश्चेतिभुवर्लोकपुरुषंतर्पयामिच ॥ स्वःस्वर्गलोकपुरुषंतर्पयामिततःपरम् ॥२६॥ ॐभूरेकपदांनामगायत्रींतर्पयामिच ॥ भुवोद्विपदांगायत्रींतर्पयामीतिकीर्तयेत् ॥ २७ ॥ स्वश्चत्रिपदांगायत्रींतर्पयामिततोवदेत् ॥ ॐभूर्भुवःस्वश्चेतितथागायत्रींचचतुष्पदाम् ॥ २८ ॥ उषसींचैवगायत्रींसावित्रींचसरस्वतीम् ॥ वेदानांमातरंपृथ्वीमजांचैवतुकौशिकीम् ॥ २९ ॥ सांकृतिंवैसार्वजितिंगायत्रींतर्पणेवदेत् ॥ तर्पणांतेचशांत्यर्थंजातवेदसमीरयेत् ॥ ३० ॥ मानस्तोकेतिमंत्रंचशांत्यर्थंप्रजपेत्सुधीः ॥ ततोऽपित्र्यंबकोमंत्रःशांत्यर्थंपरिकीर्तितः ॥ ३१ ॥ तच्छंयोरितिमंत्रंचजपेच्छांत्यर्थमेवतु ॥ अतोदेवाइतिद्वाभ्यांसर्वांगस्पर्शनंचरेत् ॥ ३२ ॥ स्योनापृथिविमंत्रेणभूम्यैकुर्यात्प्रणामकम् ॥ यथाविधिचगोत्रादीनुच्चरेद्द्विजसत्तमः ॥ ३३ ॥ एवंविधानंसंध्यायाःप्रातःकालेप्रकीर्तितम् ॥ संध्याकर्मसमाप्यांतेऽप्यग्निहोत्रंस्वयंहुनेत् ॥ ३४ ॥ पंचायतनपूजांचततःकुर्यात्समाहितः ॥ शिवांशिवंगणपतिंसूर्यंविष्णुंतथाऽर्चयेत् ॥ ३५ ॥ पौरुषेणतुसूक्तेनव्याहृत्यावासमाहितः ॥ मूलमंत्रेणवाकुर्याद्धीश्चतेइतिमंत्रतः ॥ ३६ ॥ भवानींतुयजेन्मध्येतथेशान्यांतुमाधवम् ॥ आग्नेय्यांगिरिजानाथंगणेशंरक्षसांदिशि ॥ ३७ ॥ वायव्यामर्चयेत्सूर्यमितिदेवस्थितिक्रमः ॥ षोडशातुपचारांश्चषोडशर्ग्भिर्हरेन्नरः ॥ ३८ ॥ देवीमभ्यर्च्यपुरतोयजेदन्याननुक्रमात् ॥नदेवीपूजनात्पुण्यमधिकंक्वचिदीक्ष्यते॥३९॥अतएवतुसंध्यासुसंध्योपास्तिःश्रुतीरिता॥नाक्षतैरर्चयेद्विष्णुंनतुलस्यागणेश्वरम्॥ ॥ ४० ॥ दूर्वाभिर्नार्चयेद्दुर्गांकेतकैर्नमहेश्वरम् ॥ मल्लिकाजातिकुसुमंकुटजंपनसंतथा ॥ ४१ ॥ किंशुकंबकुलंकुंदंलोध्रंतुकरवीरकम् ॥ शिंशपाऽपराजितापुष्पंबंधकागस्त्यपुष्पके ॥ ४२ ॥ मदंतंसिंदुवारंचपालाशकुसुमंतथा ॥ दूर्वांकुरंबिल्वदलंकुशमंजरिकातथा ॥४३॥ शल्लकीमाधवीपुष्पमर्कमंदारपुष्पकम् ॥ केतकींकर्णिकारंचकदंबकुसुमंतथा ॥ ४४ ॥ पुन्नागश्चंपकस्तद्वद्यूथिकातगरौतथा ॥ एवमादीनिपुष्पाणिदेवीप्रियकराणिच ॥ ४५ ॥

भवानींभवानीमूर्तिंहीरकमाणिक्येंद्रनीलपद्मरागादिरत्ननिर्मितांसुवर्णरौप्यताम्रादिधातुनिर्मितांवापाषाणमृदादिनिर्मितांवामध्येस्थानेयजेत् ॥ अत्रपूर्वादयः प्रसिद्धाएवग्राह्यानतुपूज्यपूजकयोःप्राचीत्यागमोक्ताइतिनिबंधकाराः ॥ ३७ ॥ हरेद्द्यात् ॥ अयंपक्षःपुरुषसूक्तेनपूजापक्षे ॥ ३८ ॥ पुरतःप्रथमतोमुख्यांदेवींपूजयित्वानंतरंविष्ण्वादिपूजनंकर्तव्यमित्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ दूर्वाभिर्नार्चयेद्दुर्गामिति ॥ अयंनिषेधोदुर्गायाएवनत्वन्यदेवीविग्रहेषु ॥ अग्रेदेवीतुष्टिकरपुष्पेषुदूर्वायाग्रहणात् ॥ शमीदूर्वांकुराश्वत्थपल्लवैरित्यादिनादक्षिणामूर्तिसंहितायांदूर्वायाःपूजायांस्वीकाराच्च ॥ देवीप्रियकरपुष्पाण्याह मल्लिकाजातीति ॥ सर्वपुष्पेषुकुंदपुष्पंप्रियकरंदेव्याइतितुवामनपुराणम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

तिलतैलतइति ॥ घृतदीपोप्यप्रेक्षितः ॥ वामदक्षिणभागयोर्दीपद्वयंदेयमित्यर्थः ॥४६॥ इत्थंपूजांप्रथमदिवसभागेसमाप्याद्वितीयभागेवेदाभ्यासंकुर्यादित्याह वेदाभ्यासमिति ॥ पोष्यवर्गास्तु माता
पितागुरुः तत्पत्नीभार्यासुतानाथादयोधर्मशास्त्रेप्रसिद्धाः ॥ ४७ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ एकसप्ततिपद्यैस्तुपूजायांतुविशेषतः ॥ उपचाराःसमुच्यं
तेकिंचिच्चैवकथानकम् ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेदिवसप्रथमभागकृत्यांतेपूजांसंक्षेपतःश्रुतांविशेषेणज्ञातुंपृच्छाति पूजाविशेषंश्रीदेव्याइति ॥१॥२॥ भूतशुद्ध्यादिकमिति ॥ तच्चपूर्वमुक्तमेव ॥ मातृकान्या

गुग्गुलस्यभवेद्धूपोदीपःस्यात्तिलतैलतः ॥ कृत्वेत्थंदेवतापूजाततोमूलमनुंजपेत् ॥ ४६ ॥ एवंपूजांसमाप्यैववेदाभ्यासंचरेद्बुधः ॥ ततःस्ववृत्त्याकुर्वीतपो
ष्यवर्गार्थसाधनम् ॥४७॥ तृतीयेदिनभागेतुनियमेनविचक्षणः ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेसप्तदशोऽध्यायः ॥१७॥ ॥छ॥ ॥ श्री
नारदउवाच ॥ पूजाविशेषंश्रीदेव्याःश्रोतुमिच्छामिमानद ॥ येनाश्रितेनमनुजःकृतकृत्यत्वमावहेत् ॥१॥श्रीनारायणउवाच॥ देवर्षेशृणुवक्ष्यामिश्रीमातुः
पूजनक्रमम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंसाक्षात्समस्तापन्निवारणम् ॥ २ ॥ आचम्यमौनीसंकल्प्यभूतशुद्ध्यादिकंचरेत् ॥ मातृकान्यासपूर्वंतुषडंगन्याससमाचरेत्
॥३॥ शंखस्यस्थापनंकृत्वासामान्यार्घ्यंविधायच ॥ पूजाद्रव्याणिचास्त्रेणप्रोक्षयेन्मतिमान्नरः ॥४॥ गुरोरनुज्ञामादायततःपूजांसमारभेत् ॥ पीठपूजांपुरा
कृत्वादेवींध्यायेत्ततःपरम् ॥ ५ ॥ आसनाद्युपचारैश्चभक्तिप्रेमयुतःसदा ॥ स्नापयेत्परदेवींतांपंचामृतरसादिभिः ॥६॥ पौंड्रेक्षुरसपूर्णैस्तुकलशैःशतसंख्य
कैः ॥ स्नापयेद्योमहेशानींनसभूयोभिजायते ॥७॥ यश्चचूतरसैरेवंस्नापयेज्जगदंबिकाम् ॥ वेदपारायणंकृत्वारसेनेक्षूद्भवेनवा॥८॥तद्गेहंनत्यजेन्नित्यंरमाचैव
सरस्वती ॥ यस्तुद्राक्षारसेनैववेदपारायणंचरन् ॥९ ॥ अभिषिंचेन्महेशानींसकुटुंबोनरोत्तमः ॥ रसरेणुप्रमाणंचदेवीलोकेमहीयते ॥ १० ॥ कर्पूरागुरुका
श्मीरकस्तूरीपंकपंकिलैः ॥ सलिलैःस्नापयेद्देवींवेदपारायणंचरन् ॥११॥ भस्मीभवंतिपापानिशतजन्मार्जितानिच॥ योदुग्धकलशैर्देवींस्नापयेद्वेदपाठतः
॥१२॥ आकल्पंसवसेन्नित्यंतस्मिन्वैक्षीरसागरे ॥ यस्तुदध्नाभिषिंचेत्तांदधिकुल्यापतिर्भवेत् ॥ १३ ॥ मधुनाचघृतेनैवतथाशर्करयापिच ॥ स्नापयेन्मधु
कुल्यादिनदीनांसपतिर्भवेत् ॥१४॥ सहस्रकलशैर्देवींस्नापयन्भक्तितत्परः॥ इहलोकेसुखीभूत्वाप्यन्यलोकेसुखीभवेत् ॥१५॥ क्षौमंवस्त्रद्वयंदत्त्वावायुलो
कंसगच्छति ॥ रत्ननिर्मितभूषाणांदातानिधिपतिर्भवेत् ॥ १६ ॥ काश्मीरचंदनंदत्त्वाकस्तूरीबिंदुभूषितम् ॥ तथासीमंतसिंदूरंचरणेऽलक्तपत्रकम् ॥१७॥

सःप्रसिद्धएव ॥ षडंगन्यासोनामोपास्यदेवतामंत्रस्यषडंगन्यासः ॥ ३ ॥ शंखस्थापनमपिप्रसिद्धमेव ॥ सामान्यार्घ्यकलशस्थापनरूपमपिप्रसिद्धमेव ॥ अस्त्रेणअस्त्रजलेनफट्मंत्रजलेन ॥४ ॥ पी
ठपूजादेवतायाआसनपूजाएतेसर्वेप्रकाराःशारदातिलकादिनिबंधेषुस्पष्टास्ततएववेदितव्याः ॥ ५ ॥ ६ ॥ रसादिभिरित्यत्रादिपदग्राह्यानाह पौंड्रेक्षुरसेति ॥ ७॥ वेदपारायणमिति ॥ अनेकदिवस
साध्यमनुष्ठानमेतत् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ मधुकुल्यादयोनद्योदेवलोकेसंतीतितैत्तिरीयशाखायामुक्तम् ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ चरणेऽलक्तपत्रकमिति ॥ अलक्त
करसेनस्त्रियोलतादिरूपंशोभायमानंचरणेलिखंतितद्ग्राह्यम् ॥ १७ ॥

॥१८॥१९॥विल्वपत्रत्रयेइति॥विल्वपत्रस्ययत्पर्णत्रयमस्तिततस्मिन्पर्णत्रयेपिमायावीजत्रयंरक्तचंदनेनलिखित्वाह्रींभुवनेश्वर्यैनमइत्यादिकंमंत्रमुक्त्वातद्बिल्वपत्रंकोमलंदेव्यैसमर्पयेदित्यर्थः ॥ २० ॥
॥ २१॥ २२॥ २३॥ कुंदपुष्पैरिति ॥ तस्मिन्नपिपुष्पेऽष्टगंधेनमायाबीजंलिखेदित्यर्थः ॥ शाक्ताष्टगंधश्च ॥ जटामांसीकपियुताशक्तेर्गंधाष्टकंविदुरित्यनेनशारदातिलकेउक्तः ॥इमान्यनुष्ठानान्यनेक

इंद्रासनेसमारूढोभवेद्देवपतिःपरः ॥ पुष्पाणिविविधान्याहुःपूजाकर्मणिसाधवः ॥ १८ ॥ तानिदत्त्वायथालाभंकैलासंलभतेस्वयम् ॥ विल्वपत्राण्यमोघा
नियोदद्यात्परशक्तये ॥ १९ ॥ तस्यदुःखंकदाचिच्चक्वचिच्चनभविष्यति ॥ विल्वपत्रत्रयेरक्तचंदनेनतुसंलिखेत् ॥२०॥ मायावीजत्रयंयत्नात्सुस्फुटंचाति
सुंदरम् ॥ मायाबीजादिकंनामचतुर्थ्यंतंसमुच्चरेत् ॥२१॥ नमोंतंपरयाभक्त्यादेवीचरणपंकजे ॥ समर्पयेन्महादेव्यैकोमलंतच्चपत्रकम् ॥ २२ ॥ यएवंकुरु
तेभक्त्यामनुत्वंलभतेहिसः ॥ यस्तुकोटिदलैरेवंकोमलैरतिनिर्मलैः ॥२३॥ पूजयेद्भुवनेशानींब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत्॥ कुंदपुष्पैर्नवीनैस्तुलुलितैरष्टगंधतः॥
॥ २४ ॥ कोटिसंख्यैः पूजयेत्तुप्राजापत्यंलभेद्ध्रुवम् ॥ मल्लिकामालतीपुष्पैरष्टगंधेनलोलितैः ॥ २५ ॥ कोटिसंख्यैःपूजयातुजायतेसचतुर्मुखः ॥ दशको
टिभिरप्येवंतैरेवकुसुमैर्मुने ॥ २६ ॥ विष्णुत्वंलभतेमर्त्योयत्सुरेष्वपिदुर्लभम् ॥ विष्णुनैतद्व्रतंपूर्वंकृतंस्वपदलब्धये ॥ २७ ॥ शतकोटिभिरप्येवंसूत्रात्म
त्वंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ व्रतमेतत्पुरासम्यक्कृतंभक्त्याप्रयत्नतः॥२८॥तेनव्रतप्रभावेणहिरण्योदरतांव्रजेत् ॥ जपाकुसुमपुष्पस्यबंधूककुसुमस्यच॥२९॥दाडिमीकु
सुमस्यापिविधिरेषउदीरितः ॥ एवमन्यानिपुष्पाणिश्रीदेव्यैविधिनार्पयेत् ॥३०॥ तस्यपुण्यफलस्यांतंनजानातीश्वरोपिसः ॥ तत्तदृतुभवैःपुष्पैर्नामसाह
स्रसंख्यया ॥३१॥ समर्पयेन्महादेव्यैप्रतिवर्षमतंद्रितः ॥ यएवंकुरुतेभक्त्यामहापातकसंयुतः॥३२॥ उपपातकयुक्तोपिमुच्यतेसर्वपातकैः॥देहांतेश्रीपदां
भोजंदुर्लभंदेवसत्तमैः॥३३॥प्राप्नोतिसाधकवरोमुनेनास्त्यत्रसंशयः॥कृष्णागुरुंसकर्पूरंचंदनेनसमन्वितम्॥३४॥सिह्लकंचाज्यसंयुक्तंगुग्गुलेनसमन्वितम्॥
धूपंदद्यान्महादेव्यैयेनस्याद्धूपितंगृहम् ॥३५॥ तेनप्रसन्नादेवेशीददातिभुवनत्रयम् ॥ दीपंकर्पूरखंडैश्चदद्याद्देव्यैनिरंतरम् ॥ ३६ ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतिना
त्रकार्याविचारणा ॥ शतदीपांस्तथादद्यात्सहस्रान्वासमाहितः॥३७॥ नैवेद्यंपुरतोदेव्याःस्थापयेत्पर्वताकृतिम्॥ लेह्यैश्चोष्यैस्तथापेयैःषड्रसैस्तुसमाहितैः
॥३८॥ नानाफलानिदिव्यानिस्वादूनिरसवंतिच ॥ स्वर्णपात्रस्थितान्नानिदद्याद्देव्यैनिरंतरम् ॥३९॥ तृप्तायांश्रीमहादेव्यांभवेत्तृप्तंजगत्त्रयम्॥यतस्तदात्म
कंसर्वरज्जौसर्पोयथातथा ॥ ४० ॥ ततःपानीयकंदद्याच्छुभंगंगाजलंमहत् ॥ कर्पूरवालासंयुक्तंशीतलंकलशस्थितम् ॥ ४१ ॥

दिवससाध्यानि ॥२४॥२५॥२६॥२७॥ कृतंहिरण्यगर्भेणेत्यर्थः ॥२८ ॥ व्रजेद्गतइत्यर्थः ॥ हिरण्योदरतांहिरण्यगर्भतांब्रह्मविष्णुरुद्रादयोहिरण्यगर्भस्यांशाः ॥ सचहिरण्यगर्भःकश्चित्पूर्वजन्मनि
जीवःस्थितः सचकर्मोपासनयाद्वितीयजन्मनिहिरण्यगर्भोजातइतिबृहदारण्यकेस्पष्टम् तद्व्याख्यायांचास्माभिःस्पष्टीकृतम् ॥ तथाचैतादृशानुष्ठानेनतैरेतत्पदंलब्धमित्युक्तम् युक्तमेवेति ॥२९॥३०॥
नामसहस्रंद्वादशस्कंधेवक्ष्यमाणंकूर्मपुराणोक्तंललितोपाख्यानोक्तंवा ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ श्रीपदांभोजंदेवीपदांभोजम् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥बृहद्रथस्येति ॥अयंचशाकायन्यमुनेः शिष्यइतिमैत्रायणीयोपनिषदिस्पष्टम् ॥४९॥५०॥कणलोभाद्धान्यकणलोभात्॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥

तांबूलंचततोदेव्यैकर्पूरशकलान्वितम् ॥ एलालवंगसंयुक्तंमुखसौगंध्यदायकम् ॥ ४२ ॥ दद्याद्देव्यैमहाभक्त्यायेनदेवीप्रसीदति ॥ मृदंगवीणामुरजढक्का
दुंदुभिनिःस्वनैः ॥ ४३ ॥ तोषयेज्जगतांधात्रींगायनैरतिमोहनैः ॥ वेदपारायणैःस्तोत्रैःपुराणादिभिरप्युत ॥ ४४॥ छत्रंचचामरेद्वेचदद्याद्देव्यैसमाहितः॥
राजोपचारान्श्रीदेव्यैनित्यमेवसमर्पयेत् ॥ ४५ ॥ प्रदक्षिणांनमस्कारंकुर्याद्देव्याअनेकधा ॥ क्षमापयेज्जगद्धात्रींजगदंबांमुहुर्मुहुः ॥४६॥ सकृत्स्मरणमा
त्रेणयत्रदेवीप्रसीदति ॥ एतादृशोपचारैश्चप्रसीदेदत्रकःस्मयः ॥४७॥ स्वभावतोभवेन्मातापुत्रेऽतिकरुणावती ॥तेनभक्तौकृतायांतुवक्तव्यंकिंततःपरम्॥
॥ ४८ ॥ अत्रतेकथयिष्यामिपुरावृत्तंसनातनम् ॥ बृहद्रथस्यराजर्षेःप्रियंभक्तिप्रदायकम् ॥ ४९ ॥ चक्रवाकोभवेत्पक्षीक्वचिद्देशेहिमालये ॥ भ्रमन्नाना
विधान्देशान्ययौकाशीपुरंप्रति ॥ ५० ॥ अन्नपूर्णामहास्थानेप्रारब्धवशतोद्विजः ॥ जगामलीलयातत्रकणलोभादनाथवत ॥ ५१ ॥ कृत्वाप्रदक्षिणामे
कांजगामसविहायसा ॥ देशांतरंविहायैवपुरींमुक्तिप्रदायिनीम् ॥५२ ॥ कालांतरेममारासौगतःस्वर्गपुरींप्रति ॥ बुभुजेविषयान्सर्वान्दिव्यरूपधरोयुवा॥
॥ ५३ ॥ कल्पद्वयंतथाभुक्त्वापुनःप्रापभुवंप्रति ॥ क्षत्रियाणांकुलेजन्मप्रापसर्वोत्तमोत्तमम्॥५४॥बृहद्रथेतिनाम्नाभूत्प्रसिद्धःक्षितिमंडले ॥ महायज्वा
धार्मिकश्चसत्यवादीजितेंद्रियः ॥ ५५ ॥ त्रिकालज्ञःसार्वभौमोयमीपरपुरंजयः ॥ पूर्वजन्मस्मृतिस्तस्यवर्ततेदुर्लभाभुवि ॥ ५६ ॥ इतिश्रुत्वाकिंवदंतीं
मुनयःसमुपागताः ॥ कृतातिथ्यानृपेंद्रेणविष्टरेषूपुरेवते ॥ ५७ ॥ पप्रच्छुर्मुनयःसर्वेसंशयोस्तिमहान्नृप ॥ केनपुण्यप्रभावेणपूर्वजन्मस्मृतिस्तव ॥५८॥
त्रिकालज्ञानमेवापिकेनपुण्यप्रभावतः ॥ ज्ञानंतवेतितज्ज्ञातुमागताःस्मतवांतिकम् ॥५९॥वदनिर्व्याजयावृत्यातदस्माकंयथातथम् ॥ नारायणउवाच ॥
इतितेषांवचःश्रुत्वाराजापरमधार्मिकः ॥ ६० ॥ उवाचसकलंब्रह्मंस्त्रिकालज्ञानकारणम् ॥ श्रूयतांमुनयःसर्वेममज्ञानस्यकारणम् ॥ ६१ ॥ चक्रवाकः
स्थितःपूर्वंनीचयोनिगतोपिवा ॥ अज्ञानतोपिकृतवानन्नपूर्णाप्रदक्षिणाम् ॥ ६२ ॥ तेनपुण्यप्रभावेणस्वर्गेकल्पद्वयस्थितिः ॥ त्रिकालज्ञानताप्य
स्मिन्नभूज्जन्मनिसुव्रताः ॥ ६३ ॥ कोवेदजगदंबायाःपदस्मृतिफलंकियत् ॥ स्मृत्वातन्महिमानंतुपतंत्यश्रूणिमेनिशम् ॥ ६४ ॥ धिगस्तुजन्मतेषांवै
कृतघ्नानांतुपापिनाम् ॥ येसर्वमातरंदेवींस्वोपास्यांनभजंतिहि ॥ ६५ ॥ नशिवोपासनानित्यानविष्णूपासनातथा ॥ नित्योपास्तिःपरादेव्या
नित्याश्रुत्यैवचोदिता ॥ ६६ ॥ किंमयाबहुवक्तव्यंस्थानेसंशयवर्जिते ॥ सेवनीयंपदांभोजंभगवत्यानिरंतरम् ॥ ६७ ॥

किंवदंतींजनश्रुतिम् ॥ ऊपुःस्थितवंतः॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥नित्याश्रुत्यैवचोदितेति ॥ अहरहःसंध्यामुपासीतेतिश्रुत्यादेव्युपासनैवनित्याविहितेत्यर्थः॥६६॥६७॥

॥ ६८ ॥ गतामुनयः ॥६९॥ यदाऽज्ञानकृतप्रदक्षिणायाइदंफलंराजर्षेर्जातंतदाभक्त्यायःपूजांकरोतितस्यफलंनकेनचित्प्रष्टव्यंनकेनचिद्वक्तव्यमित्यर्थः॥७०॥७१॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलके एकादशस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ चतुर्विंशतिभिःपद्यैरह्नोभागेचतुर्थके ॥ मध्याह्नसंध्याकरणप्रोच्यतेऽत्रसमासतः ॥ १ ॥ दिवसस्यतृतीयभागकृत्यमुक्त्वाचतुर्थभागकृत्यमाह अथातइति ॥ अथवृत्त्यापोष्यवर्गपोषणनिमित्तार्थसंपादनोत्तरमतःश्रुतिप्रोक्तत्वाद्धेतोरित्यर्थः ॥ अपूर्वंतत्संज्ञकंफलमित्यर्थः ॥ १ ॥ अत्रसर्वमनुष्ठानंप्रातःसंध्यावदेवध्यानएवविशेषमाह साविश्रीमिति ॥ तत्राद्यांगायत्रीमित्यर्थः ॥ २ ॥ यजुर्वेदसंहितांयजुर्वेदमुद्गिरंतीमित्यर्थः ॥ रुद्रदेवतांरुद्रोपास्याम् ॥ ३॥ मायांशबलब्रह्मरूपिणीम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ ऊर्ध्वमर्घ्यंक्षिप्त्वाऽन्यत्सर्वंकृत्यंजपा

नातःपरतरंकिंचिदधिकंजगतीतले ॥ सेवनीयापरादेवीनिर्गुणासगुणाऽथवा ॥६८॥ नारायणउवाच ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाराजर्षेर्धार्मिकस्यच ॥ प्रसन्नहृदयाःसर्वेगताःस्वस्वनिकेतनम् ॥ ६९ ॥ एवंप्रभावासादेवीतत्पूजायाःफलंकियत् ॥ अस्तीतिकेनप्रष्टव्यंवक्तव्यंवानकेनचित्॥७०॥येषांतुजन्मसाफल्यंतेषांश्रद्धातुजायते ॥ येषांतुजन्मसांकर्यंतेषांश्रद्धानजायते ॥ ७१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ अथातःश्रूयतांब्रह्मन्संध्यांमाध्याह्निकींशुभाम् ॥ यदनुष्ठानतोपूर्वंजायतेत्युत्तमंफलम् ॥ १ ॥ सावित्रींयुवतींश्वेतवर्णांचैवत्रिलोचनाम् ॥ वरदांचाक्षमालाढ्यांत्रिशूलाभयहस्तकाम् ॥ २ ॥ वृषारूढांयजुर्वेदसंहितांरुद्रदेवताम् ॥ तमोगुणयुतांचैवभुवर्लोकव्यवस्थिताम्॥३॥ आदित्यमार्गसंचारकर्त्रींमायांनमाम्यहम् ॥ आदिदेवीमथध्यात्वाऽऽचमनादिचपूर्ववत् ॥ ४ ॥ अथचार्घ्यप्रकरणंपुष्पाणिचिनुयात्ततः ॥ तदलाभेबिल्वपत्रंतोयेनामिश्रयेत्ततः ॥५॥ ऊर्ध्वंचसूर्याभिमुखंक्षिप्त्वाऽर्घ्यंप्रतिपादयेत् ॥ प्रातःसंध्यादिवत्सर्वमुपसंहारपूर्वकम् ॥६॥ मध्याह्नेकेचिदिच्छंतिसावित्रींतुतदित्यृचम् ॥ असंप्रदायंतत्कर्मकार्यहानिस्तुजायते ॥७॥ कारणंसंध्ययोश्चात्रमंदेहानामराक्षसाः॥भक्षितुंसूर्यमिच्छंतिकारणंश्रुतिनोदितम्॥८॥अतस्तुकारणाद्विप्रःसंध्यांकुर्यात्प्रयत्नतः संध्ययोरुभयोर्नित्यंगायत्र्याप्रणवेनच ॥९॥ अंभस्तुप्रक्षिपेत्तेननान्यथाश्रुतिघातकः ॥ आकृष्णेनेतिमंत्रेणपुष्पैर्वांबुविमिश्रितम् ॥ १० ॥ अलाभेबिल्वदूर्वादिपत्रेणोक्तेनपूर्वकम् ॥ अर्घ्यंदद्यात्प्रयत्नेनसांगंसंध्याफलंलभेत् ॥ ११ ॥

दिकंपूर्ववत्प्रतिपादयेत्साधयेदित्यर्थः ॥ ६ ॥ मध्याह्नसंध्यायांगायत्र्याअर्घ्यदानंप्राप्तंनिषेधति मध्याह्नेइति ॥ असंप्रदायमिति ॥ तस्मान्नकर्तव्यमित्यर्थः ॥ ७ ॥ तत्रहेतुमाह कारणमिति ॥ अयंभावः ॥ उभयोःसंध्ययोर्मंदेहानामराक्षसाःसूर्यंभक्षितुमिच्छंतितेषांनाशनंनसामान्यमंत्रेणभवतीत्यमोघाप्रतिहतगायत्रीमंत्रेणैवार्घ्यदानंयुक्तम् ॥ तादृशसामर्थ्यवतोऽन्यमंत्रस्याभावात् ॥ मध्याह्नेतुनदैत्यनाशार्थमर्घ्यंप्रक्षिप्यते किंतु सूर्यप्रीत्यर्थमेव ॥ तत्रसूर्यमंत्रेणैवाऽऽकृष्णेनेत्यनेनहंसःशुचिषदित्यनेनवातस्यार्घ्यस्यप्रक्षेपेणनिर्वाहेऽमोघगायत्रीमंत्रस्यास्थानेविनियोजनेकार्यहानिरूपानर्थादिकंभवेदेवेति ॥ इतिकारणंश्रुतिनोदितमित्यन्वयः ॥ ८ ॥ गायत्र्याप्रणवेनचेति ॥ प्रणवेनयुक्तयागायत्र्यासंध्ययोरुभयोःसंध्यालक्षणयासंध्यानिमित्तमर्घ्यदानंकुर्यादित्यर्थः ॥ ॥ ९ ॥ अंभस्तुप्रक्षिपेदिति ॥ तेनहेतुनागायत्रीमंत्रेणैवसंध्ययोरर्घ्यंप्रक्षिपेदित्यर्थः ॥ आकृष्णेनेति ॥ [illegible]तिशेषः ॥ १० ॥ ११ ॥

मध्याह्नसंध्यांगतर्पणमाह अत्रैवेति ॥ अत्रापीत्यर्थः ॥ पुनर्भुवःपदादनंतरमित्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ पूरुषंतुतर्पयामीतिशेषः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥
त्रीणिजन्मानिजन्मत्रयोद्भवानीत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ अर्धाधिकैश्चतुःपंचाशत्पद्यैस्तुततःपरम् ॥ ब्रह्मयज्ञा

अत्रैवतर्पणंवक्ष्येशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ भुवःपुनःपूरुषंतुतर्पयामिनमोनमः ॥ १२ ॥ यजुर्वेदंतर्पयामिमंडलंतर्पयामिच ॥ हिरण्यगर्भंचतथांतरात्मानंतथैव
च ॥ १३ ॥ सावित्रींचततोदेवमातरंसांकृतिंतथा ॥ संध्यांतथैवयुवतींरुद्राणींनिमृजांतथा ॥ १४ ॥ सर्वार्थानांसिद्धिकरींसर्वमंत्रार्थसिद्धिदाम् ॥ भूर्भुवः
स्वःपुरुषंतुइतिमध्याह्नतर्पणम् ॥१५॥ उदुत्यमितिसूक्तेनसूर्योपस्थानमेवच ॥ चित्रंदेवानामितिचसूर्योपस्थानमाचरेत् ॥ १६ ॥ ततोजपंप्रकुर्वीतमंत्र
साधनतत्परः ॥ जपस्यापिप्रकारंतुवक्ष्यामिशृणुनारद ॥ १७ ॥ कृत्वोत्तानौकरौप्रातःसायंचाऽधःकरौतथा ॥ मध्याह्नेहृदयस्थौतुकृत्वाजपमुदीरयेत् ॥
॥१८॥ पर्वद्वयमनामिक्याःकनिष्ठादिक्रमेणतु ॥ तर्जनीमूलपर्यंतंकरमालाप्रकीर्तिता ॥ १९ ॥ गोघ्नःपितृघ्नोमातृघ्नोभ्रूणहागुरुतल्पगः ॥ ब्रह्मस्वक्षेत्रहा
रीचयश्चविप्रःसुरांपिबेत्॥२०॥ सगायत्र्याःसहस्रेणपूतोभवतिमानवः ॥ मानसंवाचिकंपापंविषयेंद्रियसंगजम्॥२१॥तत्किल्बिषंनाशयतित्रीणिजन्मानि
मानवः ॥ गायत्रींयोनजानातिवृथातस्यपरिश्रमः ॥२२॥ पठेच्चचतुरोवेदान्गायत्रींचैकतोजपेत् ॥ वेदानांचावृतेस्तद्वद्गायत्रीजपउत्तमः ॥ २३ ॥ इतिम
ध्याह्नसंध्यायाःप्रकारःकीर्तितोमया॥अतःपरंप्रवक्ष्यामिब्रह्मयज्ञविधिक्रमम् ॥२४॥ ॥इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेएकोनविंशोऽध्यायः॥
॥१९॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ त्रिराचम्यद्विजःपूर्वंद्विर्मार्जनमथाचरेत् ॥ उपस्पृश्यसव्यपाणिंपादौचप्रोक्षयेत्ततः ॥१॥ शिरसिचक्षुषितथानासा
यांश्रोत्रदेशके ॥ हृदयेचतथामौलौप्रोक्षणंसम्यगाचरेत् ॥ २ ॥ देशकालौसमुच्चार्यब्रह्मयज्ञमथाचरेत् ॥ द्वौदर्भौदक्षिणेहस्तेवामेत्रीनासनेसकृत् ॥ ३ ॥
उपवीतेशिखायांचपादमूलेसकृत्सकृत् ॥ विमुक्तयेसर्वपापक्षयार्थंचैवमेवहि ॥ ४ ॥ सूत्रोक्तदेवताप्रीत्यैब्रह्मयज्ञंकरोम्यहम् ॥ गायत्रींत्रिर्जपेत्पूर्वंचा
ग्निमीळेततःपरम् ॥५॥ यदंगेतिततःप्रोच्यअग्निर्वैइतिकीर्तयेत् ॥ अथमहाव्रतंचैवपंथाएतच्चकीर्तयेत् ॥ ६ ॥ अथातःसंहितायाश्चविदामघवदित्यपि ॥
महाव्रतस्येतितथाइषेत्वोर्जेइतीवहि ॥ ७ ॥ अग्नआयाहिचेत्येवंशन्नोदेवीरितीतिच ॥ अथतस्यसमाम्नायोवृद्धिरादैजितीवहि ॥ ८ ॥ अथशिक्षांप्रव
क्ष्यामिपंचसंवत्सरेतिच ॥ मयरसतजभेत्येवगौर्ग्माइत्येवकीर्तयेत् ॥ ९ ॥

दिकंसवमुच्यतेऽत्रसमासतः ॥ १ ॥ प्रतिज्ञातंब्रह्मयज्ञविधिमाह त्रिराचम्येति ॥ १ ॥ २ ॥ त्रीन्दर्भानित्यर्थः ॥ ३ ॥ सकृत्सकृदेकैकोदर्भइत्यर्थः ॥ ४ ॥ सूत्रोक्तेति ॥ यस्ययस्ययत्सूत्रंतदु
क्तदेवताभ्यःयैइत्यर्थः॥ ब्रह्मयज्ञजप्यमंत्रानाह गायत्रीमिति ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

अथातोब्रह्मइत्यपीति ॥ अथातोब्रह्मजिज्ञासेतिसूत्रमित्यर्थः ॥ ब्रह्मणेनमइत्यपीति ॥ नमोब्रह्मणेनमोअस्त्वग्नयेनमःपृथिव्यैनमओषधीभ्यइत्यादिकोमंत्रइत्यर्थः॥एतेचमंत्राऋग्वेदिनांप्रसिद्धाएवेतिना ऽत्रगौरवाल्लिख्यंते ॥ अत्रयस्ययाशाखातस्याःक्रमेणाध्यायएकोद्वौवाअर्धाध्यायोवानिरंतरंपठनीयइतितुपुराणांतरात्स्मृत्यंतराच्चबोध्यम् ॥ १० ॥ तर्पणीयदेवताआह तर्पणंचैवदेवानामिति ॥ अत्र स्वस्वसूत्रोक्ताएवतर्पणीयदेवताग्राह्याः ॥ उदाहरणार्थंत्वत्राऽऽश्वलायनसूत्रोक्ताएवप्रदर्श्यंते ॥ ११ ॥ १२ ॥ द्यावापृथिवीति ॥ एकदेवतास्थलेतृप्यत्विति द्विदेवतास्थलेतृप्यतामितिबहुदेवतास्थ

अथातोधर्मजिज्ञासाअथातोब्रह्मइत्यपि ॥ तच्छंयोरितिचप्रोच्यब्रह्मणेनमइत्यपि ॥ १० ॥ तर्पणंचैवदेवानांततःकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ प्रजापतिश्चब्रह्माचवे दादेवास्तथर्षयः ॥ ११ ॥ सर्वाणिचैवछंदांसितथोंकारस्तथैवच ॥ वषट्कारोव्याहृतयःसावित्रीचततःपरम् ॥ १२ ॥ गायत्रीचैवयज्ञाश्चद्यावापृथिवीइ त्यपि ॥ अंतरिक्षंत्वहोरात्राणिचसांख्याअतःपरम् ॥ १३ ॥ सिद्धाःसमुद्रानद्यश्चगिरयश्चततःपरम् ॥ क्षेत्रौषधिवनस्पत्योगंधर्वाप्सरसस्तथा ॥ १४ ॥ना गावयांसिगावश्चसाध्याविप्रास्तथैवच ॥ यक्षारक्षांसिभूतानीत्येवमंतानिकीर्तयेत् ॥ १५ ॥ अथोनिवीतीभूत्वाचऋषीन्संतर्पयेदपि ॥ शतर्चिनोमाध्य माश्चगृत्समदस्तथैवच ॥ १६ ॥ विश्वामित्रोवामदेवोऽत्रिर्भरद्वाजएवच ॥ वसिष्ठश्चप्रगाथश्चपावमान्यस्ततःपरम् ॥ १७ ॥ क्षुद्रसूक्तामहासूक्ताःसनकश्च सनंदनः ॥ सनातनस्तथैवाऽत्रसनत्कुमारएवच ॥ १८ ॥ कपिलासुरिनामानौवोहलिःपंचशीर्षकः ॥ प्राचीनावीतिनातच्चकर्तव्यमथतर्पणम् ॥ १९ ॥ सु मंतुजैमिनिवैशंपायनःपैलसूत्रयुक् ॥ भाष्यभारतपूर्वंचमहाभारतइत्यपि ॥ २० ॥ धर्माचार्याइमेसर्वेतृप्यंत्वितिचकीर्तयेत् ॥ जानंतिबाहविगार्ग्यगौत माश्चैवशाकलः ॥ २१ ॥ बाभ्रव्यमांडव्ययुतोमांडूकेयस्ततःपरम् ॥ गर्गीवाचक्नवीचैववडवाप्रातिथेयिका ॥ २२ ॥ सुलभायुक्तमैत्रेयीकहोलश्चततःपर म् ॥ कौषीतकंमहाकौषीतकंवैतर्पयेत्ततः ॥ २३ ॥ भारद्वाजंचपैंग्यंचमहापैंग्यंसुयज्ञकम् ॥ सांख्यायनमैतरेयंमहैतरेयमेवच ॥ २४ ॥ बाष्कलंशाकलंचै वसुजातवक्रमेवच ॥ औदवाहिंचसौजामिंशौनकंचाश्वलायनम् ॥ २५ ॥ येचान्येसर्वआचार्यास्तेसर्वेतृप्तिमाप्नुयुः ॥ येकेचास्मत्कुलेजाताअपुत्रागोत्रि णोमृताः ॥ २६ ॥ तेगृह्णंतुमयादत्तंवस्त्रनिष्पीडनोदकम् ॥ एवंतेब्रह्मयज्ञस्यविधिरुक्तोमहामुने ॥ २७ ॥ यश्चायंकुरुतेब्रह्मयज्ञस्यविधिमुत्तमम् ॥ स र्ववेदांगपाठस्यफलमाप्नोतिसाधकः ॥ २८ ॥ वैश्वदेवंततःकुर्यान्नित्यश्राद्धंतथैवच ॥ अतिथिभ्योन्नदानंचनित्यमेवसमाचरेत् ॥ २९ ॥ गोग्रासंचततोद त्वाभुंजीतब्राह्मणैःसह ॥ अह्नस्तुपंचमेभागेप्रकुर्यादेतदुत्तमम् ॥ ३० ॥

लेतृप्यंत्वितिप्रयोगः॥ तृपप्रीणनइत्यस्यधातोःपरस्मैपदित्वात् ॥ १३ ॥ क्षेत्रौषधि वनस्पतिगंधर्वाप्सरसस्तृप्यंत्वित्येकोमंत्रः॥१४॥एवमंतानितृप्यंत्वित्येकोमंत्रः ॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥ सुमंतुजैमिनिवैशंपायनपैलसूत्रभाष्यभारतमहाभारतधर्माचार्यास्तृप्यंत्वित्येकोमंत्रः ॥ सूत्राद्यानुरोधात्॥२०॥एवं जानंतिबाहविगार्ग्यगौतमशाकल्यबाभ्रव्यमांडव्यमांडूकेयास्तृप्यंत्वित्येकोमंत्रः ॥२१॥ गर्गीवाचक्नवीतृप्यतु॥वडवाप्रातिथेयीतृप्यतु सुलभामैत्रेयीतृप्यतु ॥२२॥२३॥ ॥२४॥सूत्राणांबहुत्ववान्मुनेश्चसर्वज्ञत्वादाश्वलायनसूत्रोक्तकतिचिद्देवतात्यागेऽन्यासांचग्रहणेपिनदोषः॥२५॥येकेचास्मत्कुलेइत्यनेनैवपितृतर्पणंसूचितंतदपिकर्तव्यम् ॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥

षष्ठसप्तमकावह्नोभागौ ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ सायंसंध्याध्यानमाह ध्यानंप्रकुर्यादिति ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ सामवेदेनसहितांसामवेदमुद्गिरंतीम् ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अत्रय
द्यपिध्यानंकृत्वासंकल्पःकर्तव्यइत्युक्तंतथापिपाठक्रमादर्थक्रमोबलवानितिन्यायेनप्रातःसंध्यावदेवसंकल्पादिकंकृत्वाध्यानंकर्तव्यमितिबोध्यम् ॥ सायंकाले ॥ अग्निश्चमामन्युश्चेतिमंत्रेणमार्जनानंत
रमाचमनंकर्तव्यमित्याह अग्निश्चेति ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥४६॥ अनंतरंजपंसमर्प्ययथाप्रातर्गायत्र्युपस्थानादिकमनुष्ठानंकृतंतथैवसायंकालेपिकुर्यादित्याह यथाप्रातरिति ॥

इतिहासपुराणाद्यैःषष्ठसप्तमकौनयेत् ॥ अष्टमेलोकयात्रातुबहिःसंध्यांततःपुनः ॥ ३१ ॥ अथसायंतनींसंध्यांप्रवक्ष्यामिमहामुने ॥ यदनुष्ठानमात्रेणम
हामायाप्रसीदति ॥ ३२ ॥ आचम्यप्राणानायम्यसाधकःस्थिरमानसः ॥ बद्धपद्मासनोयोगीसायंकालेस्थिरोभवेत् ॥ ३३ ॥ श्रुतिस्मृत्यादिकर्मादौसग
र्भःप्राणसंयमः ॥ अगर्भोध्यानमात्रंतुसचामंत्रःप्रकीर्तितः ॥३४॥ भूतशुद्ध्यादिकंकृत्वानान्यथाकर्मकीर्तितम् ॥ सलक्षोदेवतांध्यात्वापूरकुंभकरेचकैः॥
॥ ३५ ॥ ध्यानंप्रकुर्यात्संध्यायंःसायंकालेविचक्षणः ॥ वृद्धांसरस्वतींदेवींकृष्णांगींकृष्णवाससम् ॥ ३६ ॥ शंखचक्रगदापद्महस्तांगरुडवाहनाम् ॥ नाना
रत्नलसद्भूषांक्वणन्मंजीरमेखलाम् ॥ ३७ ॥ अनर्घ्यरत्नमुकुटांतारहारावलीयुताम् ॥ ताटंकबद्धमाणिक्यकांतिशोभिकपोलकाम् ॥ ३८ ॥ पीतांबरधरां
देवींसच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ सामवेदेनसहितांसंयुतांसत्त्ववर्त्मना ॥ ३९ ॥ व्यवस्थितांचस्वर्लोकेआदित्यपथगामिनीम् ॥ आवाहयाम्यहंदेवीमायांतींसू
र्यमंडलात् ॥ ४० ॥ एवंध्यात्वाचतांदेवींसंध्यासंकल्पमाचरेत् ॥ आपोहिष्ठेतिमंत्रेणअग्निश्चेतितथैवच ॥ ४१ ॥ विदध्यादाचमनकंशेषंपूर्ववदीरितम् ॥
गायत्रीमंत्रमुच्चार्यश्रीनारायणप्रीतये ॥ ४२ ॥ अर्घ्यंदद्याच्चसूर्यायसाधकःशुद्धमानसः ॥ उभौपादौसमौकृत्वाहस्तेधृत्वाजलांजलिम् ॥ ४३ ॥ देवंध्या
त्वामंडलस्थंक्षिपेदर्घ्यंततःक्रमात् ॥ अर्घ्यंदद्यात्तुयोनारीमूढात्माज्ञानवर्जितः ॥ ४४ ॥ उल्लंघ्यस्मृतिमंत्रांश्चप्रायश्चित्तीभवेद्द्विजः ॥ ततःसूर्यमुपस्थाया
ध्यसावादित्यमंत्रतः ॥ ४५ ॥ गायत्र्याश्चजपंकुर्यादुपविश्यततोबृसिम् ॥ सहस्रंवातदर्धंवाश्रीदेवीध्यानपूर्वकम् ॥ ४६ ॥ यथाप्रातःपुनस्तद्वदुपस्थाना
दिकंचरेत् ॥ सायंसंध्यातर्पणेचक्रमेणपरिकीर्तयेत् ॥४७॥ वसिष्ठोऋषिरेवाऽत्रसरस्वत्याःप्रकीर्तितः ॥ देवताविष्णुरूपासाछंदश्चैवसरस्वती ॥४८॥ सा
यंकालीनसंध्यायास्तर्पणेविनियोगकः ॥ स्वरित्युक्त्वाचपुरुषंसामवेदंतथैवच ॥४९॥ मंडलंचेतिसंप्रोच्यहिरण्यगर्भकंतथा ॥ तथैवपरमात्मानंततोपिच
सरस्वतीम् ॥ ५० ॥ वेदमातरमेवात्रसंकृतिंतद्वदेवच ॥ संध्यांवृद्धांतथाविष्णुरूपिणीमुषसींतथा ॥ ५१ ॥ निमृजींचतथासर्वसिद्धीनांकारिणींतथा ॥
सर्वमंत्राधिपतिकांभूर्भुवःस्वश्चपूरुषम् ॥ ५२ ॥ इत्येवंतर्पणंकार्यंसंध्यायाःश्रुतिसंमतम् ॥ सायंसंध्याविधानंचकथितंपापनाशनम् ॥ ५३ ॥

सायंसंध्यांगतर्पणमाह सायंसंध्येति ॥ ४७ ॥ नेति ॥ विष्णुरूपाविष्णुसमानाकारा।सरस्वतीदेवतेत्यन्वयः ॥४८ ॥ स्वरित्युक्त्वाचेति ॥ स्वःपुरुषंतर्पयामीतिवक्तव्यमित्यर्थः ॥ ४९ ॥ मंडलं
चेति ॥ सूर्यमंडलंतर्पयामीतितर्पयेदित्यर्थः ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

॥५४॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेविंशोऽध्यायः ॥२०॥ ॥ अर्धाधिकैःपंचपंचाशद्भिःपद्यैरतःपरम् ॥ पुरश्चरणकंकर्मगायत्र्याःसम्यगुच्यते ॥ १ ॥ गायत्रीपुरश्चरणमाह अथात
इति॥ अथसदाचारकथनानंतरमतःसदाचारकर्तुरेवात्राधिकारोयतस्ततः॥ १॥ २॥ ३॥पुरश्चरणकर्माधिकारसिद्ध्यर्थंप्रायश्चित्तमाह यस्यकस्यापीति॥ आरभेद्यदातदेतिशेषः॥ ४॥वैदिकंवेदमंत्राणांपुर
श्चरणंकर्मनृसिंहार्कवराहाणांतांत्रिकंपुरश्चरणंकर्मेत्यर्थः ॥नृसिंहेत्याद्युपलक्षणंदेवतांतराणाम् ॥ ५॥नन्विकिमितिनिष्फलंभवेत्तत्राह सर्वेशाक्ताइति ॥ यतःसर्वेषांद्विजानांमुख्यापरमेष्टभूतादेवतागाय
त्र्येवप्रथमतोवेदेनोपदिष्टा ॥ ततःस्वेष्टदेवतानुग्रहंविनातत्सर्वंकृतंनिष्फलंस्यादेवेत्यर्थः ॥ ६ ॥ मंत्रंसंशोध्येति ॥ इत्थमयुतजपेनमंत्रंपुरश्चरणेजप्यमंत्रंप्रथमतःसंशोध्यअथानंतरंपुरश्चरणतत्परोभ
वेदितिशेषः ॥ तत्रगायत्र्याअयुतजपरूपमंत्रसंशोधनस्यपूर्वांगंप्रथमतःसंपादनीयमात्मशोधनंदेहशोधनंभवातितदर्थंत्रिलक्षमेकलक्षंवाऽऽत्मतत्त्वशोधनायगायत्रींजपेदित्याह मंत्रशोधनपूर्वांगमिति ॥

सर्वदुःखहरंव्याधिनाशकंमोक्षदंतथा ॥ सदाचारेषुसंध्यायाःप्राधान्यंमुनिपुंगव ॥ ५४ ॥ संध्याचरणतोदेवीभक्ताभीष्टंप्रयच्छति ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभाग
वतेमहापुराणेएकादशस्कंधेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ अथातःश्रूयतांब्रह्मन्गायत्र्याःपापनाशनम् ॥ पुरश्चरणकंपुण्यंयथेष्टफल
दायकम् ॥ १ ॥ पर्वताग्रेनदीतीरेबिल्वमूलेजलाशये ॥ गोष्ठेदेवालयेऽश्वत्थेउद्यानेतुलसीवने ॥ २ ॥ पुण्यक्षेत्रेगुरोःपार्श्वेचित्तैकाग्र्यस्थलेपिच ॥
पुरश्चरणकृन्मंत्रीसिध्यत्येवनसंशयः ॥ ३ ॥ यस्यकस्यापिमंत्रस्यपुरश्चरणमारभेत् ॥ व्याहृतित्रयसंयुक्तांगायत्रींचाऽयुतंजपेत् ॥ ४ ॥ नृसिंहार्कवराहा
णांतांत्रिकंवैदिकंतथा ॥ विनाजप्त्वातुगायत्रींतत्सर्वंनिष्फलंभवेत् ॥ ५ ॥ सर्वेशाक्ताद्विजाःप्रोक्तानशैवानचवैष्णवाः ॥ आदिशक्तिमुपासंतेगायत्रींवेद
मातरम् ॥ ६ ॥ मंत्रंसंशोध्ययत्नेनपुरश्चरणतत्परः ॥ मंत्रशोधनपूर्वांगमात्मशोधनमुत्तमम् ॥ ७ ॥ आत्मतत्त्वशोधनायत्रिलक्षंप्रजपेद्बुधः ॥ अथ
वाचैकलक्षंतुश्रुतिप्रोक्तेनवर्त्मना ॥ ८ ॥ आत्मशुद्धिंविनाकर्तुर्जपहोमादिकाःक्रियाः ॥ निष्फलास्तातुविज्ञेयाःकारणंश्रुतिनोदितम् ॥ ९ ॥ तपसाता
पयेद्देहंपितॄन्देवांश्चतर्पयेत् ॥ तपसास्वर्गमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥ क्षत्रियोबाहुवीर्येणतरेदापदआत्मनः ॥ १० ॥ धनेनवैश्यःशूद्रस्तुजपहोमैर्द्विजो
त्तमः ॥ ११ ॥ अतएवतुविप्रेंद्रतपःकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ शरीरशोषणंप्राहुस्तापसास्तपउत्तमम् ॥ १२ ॥ शोधयेद्विधिमार्गेणकृच्छ्रचांद्रायणादिभिः॥ अ
थान्नशुद्धिकरणंवक्ष्यामिशृणुनारद ॥ १३ ॥ अयाचितोञ्छशुक्लाख्यभिक्षावृत्तिचतुष्टयम् ॥ तांत्रिकैर्वैदिकैश्चैवंप्रोक्तान्नस्यविशुद्धता ॥ १४ ॥ भिक्षा
न्नंशुद्धमानीयकृत्वाभागचतुष्टयम् ॥ एकंभागंद्विजेभ्यस्तुगोग्रासस्तुद्वितीयकः ॥ १५ ॥

तदुक्तंपुरश्चरणभास्करे ॥ मंत्रशोधनतःपूर्वंदेहशुद्धिर्विधीयते॥तदर्थंतुजपंकुर्यात्त्रिलक्षंलक्षमेववाति ॥७ ॥ प्रथमतोदेहशुद्ध्यर्थंलक्षत्रयमेकलक्षंवाजपित्वापश्चान्मंत्रसिद्ध्यर्थंगायत्र्याअयुतंजपेत्ततोभि
लषितमंत्रस्यपुरश्चरणंकुर्यादितिभावः ॥ गायत्रीपुरश्चरणेप्येवमेवबोध्यम् ॥ ८ ॥ आत्मशुद्धेःपूर्वोक्तायाअवश्यकत्वमाह आत्मशुद्धिमिति ॥९॥ साचात्मशुद्धिर्जपरूपावाकृच्छ्रचांद्रायणादिरूपावा
ऽनेकविधाभवतीत्याह तपसाइति॥ १० ॥शूद्रास्त्विति॥शूद्रस्तुद्विजसेवयेतिस्मरणाच्छूद्रस्तुद्विजसेवयाआपदोहरेदितिशेषः ॥ ११ ॥ १२ ॥ पुरश्चरणसमयेभक्षणीयमन्नंतच्छोधनंचाह अथान्नेति
॥ १३ ॥ अयाचितेति॥ अयाचितोञ्छशुक्लभिक्षारूपवृत्तिचतुष्टयंमुख्यम् ॥ अनेनसंपादितस्यान्नस्यविशुद्धतातांत्रिकैर्वैदिकैश्चप्रोक्तेत्यर्थः॥ १४॥संपादितस्यान्नस्यविभागमाह भिक्षान्नमिति ॥ १५॥

स्वभार्ययोः स्वस्यभार्यायाश्चेत्यर्थः ॥ आश्रमस्येति ॥ यस्याश्रमस्ययथाग्रासविधिर्यत्संख्ययाग्रासविधिर्विहितस्तंविधिंक्रमात्ब्रह्मचारिप्रभृतिभिःकृत्वास्वीकृत्यतावत्परिमितमन्नंपात्रेगृहीत्वेत्यर्थः ॥ १६ ॥ आदाविति ॥ तस्मिन्नन्नेआदौगोमूत्रंक्षिप्त्वातदूर्ध्वंग्राससंख्यास्यात् ॥ ग्राससंख्याकर्तव्येत्यर्थः ॥ वानप्रस्थगृहस्थयोरित्यस्यकुक्कुटांडेत्यनेनान्वयः ॥ १७ ॥ १८ ॥ अन्नस्यप्रोक्षणं गायत्रीमंत्रेणकियद्वारंकर्तव्यंतदाह प्रोक्षणमिति ॥ १९ ॥ २० ॥ निषिद्धान्नमाह चौरोवेति ॥ २१ ॥ २२ ॥ गायत्रीमंत्रपुरश्चरणसंख्यामाह गायत्रीछंदोमंत्रस्येति ॥ २३ ॥ २४ ॥ पुरश्चरणं

अतिथिभ्यस्तृतीयस्तुतदूर्ध्वंतुस्वभार्ययोः ॥ आश्रमस्ययथायस्यकृत्वाग्रासविधिंक्रमात् ॥ १६ ॥ आदौक्षिप्त्वातुगोमूत्रंयथाशक्तियथाक्रमम् ॥ तदूर्ध्वंग्राससंख्यास्याद्वानप्रस्थगृहस्थयोः ॥ १७ ॥ कुक्कुटांडप्रमाणंतुग्रासमानंविधीयते ॥ अष्टौग्रासागृहस्थस्यवनस्थस्यतदर्धकम् ॥ १८ ॥ ब्रह्मचारीयथेष्टंचगोमूत्रविधिपूर्वकम् ॥ प्रोक्षणंनववारंचषड्वारंचत्रिवारकम् ॥ १९ ॥ निच्छिद्रंचकरंकृत्वासावित्रींचतदित्यृचम् ॥ मंत्रमुच्चार्यमनसाप्रोक्षणेविधिरुच्यते ॥ २० ॥ चौरोवायदिचांडालोवैश्यःक्षत्रस्तथैवच ॥ अन्नंदद्यात्तुयःकश्चिदधमोविधिरुच्यते ॥ २१ ॥ शूद्रान्नंशूद्रसंपर्कंशूद्रेणचसहाशनम् ॥ तेयांतिनरकंघोरंयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ २२ ॥ गायत्रीछंदोमंत्रस्ययथासंख्याक्षराणिच ॥ तावल्लक्षाणिकर्तव्यंपुरश्चरणकंतथा ॥ २३ ॥ द्वात्रिंशल्लक्षमानंतुविश्वामित्रमतंतथा ॥ जीवहीनोयथादेहःसर्वकर्मसुनक्षमः ॥ २४ ॥ पुरश्चरणहीनस्तुतथामंत्रःप्रकीर्तितः ॥ ज्येष्ठाषाढौभाद्रपदंपौषंतुमलमासकम् ॥ २५ ॥ अंगारंशनिवारंचव्यतीपातंचवैधृतिम् ॥ अष्टमींनवमींषष्ठींचतुर्थींचत्रयोदशीम् ॥ २६ ॥ चतुर्दशीममावास्यांप्रदोषंचतथानिशाम् ॥ यमाग्निरुद्रसर्पेंद्रवसुश्रवणजन्मभम् ॥ २७ ॥ मेषकर्कतुलाकुंभान्मकरंचैववर्जयेत् ॥ सर्वाण्येतानिवर्ज्यानिपुरश्चरणकर्मणि ॥ २८ ॥ चंद्रतारानुकूलेचशुक्लपक्षेविशेषतः ॥ पुरश्चरणकंकुर्यान्मंत्रसिद्धिःप्रजायते ॥ २९ ॥ स्वस्तिवाचनकंकुर्यान्नांदीश्राद्धंयथाविधि ॥ विप्रान्संतर्प्ययत्नेनभोजनाच्छादनादिभिः ॥ ३० ॥ आरभेत्तुततःपश्चादनुज्ञानपुरःसरम् ॥ प्रत्यङ्मुखशिवस्थानेद्विजश्चान्यतमेजपेत् ॥ ३१ ॥ काशीपुरीचकेदारोमहाकालोऽथनासिकम् ॥ त्र्यंबकंचमहाक्षेत्रंपंचदीपाइमेभुवि ॥ ३२ ॥ सर्वत्रैवहिदीपस्तुकूर्मासनमितिस्मृतम् ॥ प्रारंभदिनमारभ्यसमाप्तिदिवसावधि ॥ ३३ ॥ नन्यूनंनातिरिक्तंचजपंकुर्याद्दिनेदिने ॥ नैरंतर्येणकुर्वंतिपुरश्चर्यांमुनीश्वराः ॥ ३४ ॥ प्रातरारभ्यविधिवज्जपेन्मध्यंदिनावधि ॥ मनःसंहरणंशौचंध्यानंमंत्रार्थचिंतनम् ॥ ३५ ॥ गायत्रीछंदोमंत्रस्ययथासंख्याक्षराणिच ॥ तावल्लक्षाणिकर्तव्यंपुरश्चरणकंतथा ॥ ३६ ॥

निषिद्धदिनेनारब्धव्यंतन्निषिद्धंदिनमाह ॥ ज्येष्ठेति ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ कुर्यात्प्रारभेदित्यर्थः ॥ २९ ॥ ३० ॥ प्रत्यङ्मुखशिवस्थानेपश्चिमाभिमुखलिंगसन्निधावित्यर्थः ॥ अन्यतमेऽन्येवाशिवस्थानेइत्यर्थः ॥ ३१ ॥ तानिस्थानान्याह काशीपुरीति ॥ नासिकंक्षेत्रम् ॥ पंचदीपाःपंचसिद्धिस्थानानीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ एतत्क्षेत्रातिरिक्तस्थलेतुकूर्मचक्रमेवदीपइत्याह सर्वत्रैवहीति ॥ तच्चचक्रंशारदातिलके ॥ दीपस्थानंसमाश्रित्यकृतंकर्मशुभप्रदमित्यादिनाप्रसिद्धम् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

अंधसाक्षीरौदनेन ॥ पत्रैर्बिल्वपत्रैर्घृतमधुशर्करायुक्तैर्दशांशहोमोविश्वामित्रकल्पेप्युक्तः ॥ शारदातिलकप्रपंचसारादितंत्रेपुतुशतांशहोमोप्युक्तः ॥ तदुक्तंशारदायाम् ॥ तत्त्वलक्षंविधानेनभि
क्षाशीविजितेंद्रियः ॥ क्षीरौदनंतिलादूर्वाःक्षीरवृक्षसमिद्वरान् ॥ पृथक्सहस्रत्रितयंजुहुयान्मंत्रसिद्धयेइति ॥ अष्टद्रव्यैःपृथक्सहस्रत्रितयंहोमश्चतुर्विंशातिसहस्रःसंपन्नः ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥
पुरश्चरणांतरमाह मध्याह्नमितभुगिति ॥ जलेलक्षत्रयमिति ॥ एतेनगायत्रीमंत्रोजलेनजप्तव्यइतिवदंतःपरास्ताः ॥ ४० ॥ इत्थंप्रथमतःपुरश्चरणंकृत्वापश्चात्कर्मणाकाम्यकर्मणायोजयेत् ॥

जुहुयात्तद्दशांशेनसघृतेनपयोंधसा ॥ तिलैःपत्रैःप्रसूनैश्चयवैश्चमधुरान्वितैः ॥ ३७ ॥ कुर्याद्दशांशतोहोमंततःसिद्धोभवेन्मनुः ॥ गायत्रीचैवसंसेव्याधर्म
कामार्थमोक्षदा ॥ ३८ ॥ नित्येनैमित्तिकेकाम्येत्रितयेतुपरायणः ॥ गायत्र्यास्तुपरंनास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ३९ ॥ मध्याह्नमितभुङ्मौनीत्रिःस्नानार्चन
तत्परः ॥ जलेलक्षत्रयंधीमाननन्यमानसक्रियः ॥ ४० ॥ कर्मणायोजपेत्पश्चात्कर्मभिःस्वेच्छयाऽपिवा ॥ यावत्कार्यंनसिद्धयेत्तुतावत्कुर्याज्जपादिकम् ॥
॥ ४१ ॥ सामान्यकाम्यकर्मादौयथावद्विधिरुच्यते ॥ आदित्यस्योदयेस्नात्वासहस्रंप्रत्यहंजपेत् ॥ ४२ ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंधनंचलभतेध्रुवम् ॥ षण्मा
सेनात्रिमासैर्वावर्षांतेसिद्धिमाप्नुयात् ॥ ४३ ॥ पद्मानांलक्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ प्राप्नोतिनिखिलंमोक्षंसिध्यत्येवनसंशयः ॥ ४४ ॥ मंत्रसिद्धिं
विनाकर्तुंजपहोमादिकाःक्रियाः ॥ काम्यंवायदिवामोक्षःसर्वंतन्निष्फलंभवेत् ॥ ४५ ॥ पंचविंशतिलक्षेणदध्नाक्षीरेणवाहुतात् ॥ स्वदेहेसिध्यतेजंतुर्महर्षी
णांमतंतथा ॥ ४६ ॥ अष्टांगयोगसिद्धयाचनरःप्राप्नोतियत्फलम् ॥ तत्फलंसिद्धिमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ ४७ ॥ शक्तोवापित्वशक्तोवाआहा
रंनियतंचरेत् ॥ षण्मासात्तस्यसिद्धिःस्याद्गुरुभक्तिरतःसदा ॥ ४८ ॥ एकाहंपंचगव्याशीचैकाहंमारुताशनः ॥ एकाहंब्राह्मणान्नाशीगायत्रीजपकृद्भवे
त् ॥४९॥ स्नात्वागंगादितीर्थेषुशतमंतर्जलेजपेत् ॥ शतेनापस्ततःपीत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते॥५०॥चांद्रायणादिकृच्छ्रस्यफलंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥ राजा
वायदिवाविप्रस्तपःकुर्यात्स्वकेगृहे ॥ ५१ ॥ गृहस्थोब्रह्मचारीवावानप्रस्थोऽथवापिच ॥ अधिकारपरत्वेनफलंयज्ञादिपूर्वकम् ॥ ५२ ॥ श्रौतस्मार्तादि
कंकर्मक्रियतेमोक्षकांक्षिभिः ॥ साग्निकश्चसदाचारोविद्वद्भिश्चसुशिक्षितः॥५३॥ततःकुर्यात्प्रयत्नेनफलमूलोदकादिभिः ॥ भिक्षान्नंशुद्धमश्नीयादष्टौग्रासा
न्स्वयंभुजेत् ॥ ५४ ॥ एवंपुरश्चरणंकृत्वामंत्रसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ देवर्षेयदनुष्ठानाद्दारिद्र्यंविलयंव्रजेत्॥५५॥ यच्छ्रुत्वापिचपुण्यानांमहतींसिद्धिमाप्नु
यात् ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधे एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥

कर्मभिःशास्त्रोक्तैः ॥ काम्यकर्मभिर्वास्वेच्छयाभिलषितैः ॥ काम्यकर्मभिर्वायोजयेदित्यर्थः ॥ ४१ ॥ काम्यकर्माह ॥ आदित्यस्योदयेइति ॥ ४२ ॥ लभतेध्रुवमिति ॥ अयंजपो
नित्यजपातिरिक्तएव ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ नियतंचरेत्जपंचकुर्यादितिशेषः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ॥ इ
तिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥

अर्धाधिकैः पंचचत्वारिंशत्श्लोकैरतः परम् ॥ वैश्वदेवादिकंसर्वंयथावदभिधीयते ॥ १ ॥ पूर्वंसामान्यतोवैश्वदेवादिकंकर्तव्यमित्युक्तंतत्पुरश्चरणप्रसंगेनाविशदयाति अथातइति ॥ १ ॥ तत्रपंचमहाय
ज्ञानाह देवयज्ञइति ॥ एतवश्यंकर्तव्याइतिशेषः ॥ २ ॥ पंचसूनाइति ॥ तेषांपापस्यशांतयेवैश्वदेवंप्रकुर्वीतेत्यन्वयः ॥ तत्स्वरूपमुक्तमाश्वलायनेन ॥ यदग्नौजुहोतिसदेवयज्ञोयद्बलिंकरोतिसभू
तयज्ञोयत्पितृभ्योददातिसपितृयज्ञोयत्स्वाध्यायमधीतेसब्रह्मयज्ञोयन्मनुष्येभ्योददातिसमनुष्ययज्ञइति ॥ तानेतान्यज्ञानहरहःकुर्वीतेति ॥ एतेषांस्वरूपंप्रसिद्धमेवास्तीतिमूलेनोक्तम् ॥ ३ ॥ कुंडे

नारायणउवाच ॥ अथातःश्रूयतांब्रह्मन्वैश्वदेवविधानकम् ॥ पुरश्चर्याप्रसंगेनममापिस्मृतिमागतम् ॥ १ ॥ देवयज्ञोब्रह्मयज्ञोभूतयज्ञस्तथैवच ॥ पितृयज्ञो
मनुष्यस्यस्ययज्ञश्चैवतुपंचमः ॥ २ ॥ पंचसूनागृहस्थस्यचुल्लीपेषण्युपस्करः ॥ कंडणीचोदकुंभश्चतेषांपापस्यशांतये ॥ ३ ॥ नचुल्ल्यांनायसेपात्रेनभूमौ
नचखर्परे ॥ वैश्वदेवंप्रकुर्वीतकुंडेवास्थंडिलेपिवा ॥ ४ ॥ नपाणिनानशूर्पेणनचमेध्याजिनादिभिः ॥ मुखेनोपधमेदग्निंमुखादेवव्यजायत ॥ ५ ॥ पटकेन
भवेद्व्याधिःशूर्पेणधननाशनम् ॥ पाणिनामृत्युप्राप्नोतिकर्मसिद्धिर्मुखेनतु ॥ ६ ॥ फलैर्दधिघृतैःकुर्यान्मूलशाकोदकादिभिः ॥ अलाभेयेनकेनापिकाष्ठमू
लतृणादिभिः ॥ ७ ॥ जुहुयात्सर्पिषाभ्यक्तंतैलक्षारविवर्जितम् ॥ दध्यक्तंवापायसाक्तंतदभावेंभसापिवा ॥ ८ ॥ शुष्कैःपर्युषितैःकुष्ठीउच्छिष्टेनद्विषांवशी ॥
रूक्षैर्दरिद्रतांयातिक्षारंहुत्वाव्रजत्यधः ॥ ९ ॥ अंगारान्भस्ममिश्रांस्तुनिर्हृत्योत्तरतोनलात् ॥ जुहुयाद्वैश्वदेवंतुनक्षारादिविमिश्रितम् ॥ १० ॥ अकृत्वा
वैश्वदेवंतुयोभुंक्तेमूढधीर्द्विजः ॥ समूढोनरकंयातिकालसूत्रमवाक्शिराः ॥ ११ ॥ शाकंवायदिवापत्रंमूलंवायदिवाफलम् ॥ संकल्पयेद्यदाहारंतेनाग्नौजु
हुयादपि ॥ १२ ॥ अकृतेवैश्वदेवेतुभिक्षौभिक्षार्थमागते ॥ उद्धृत्यवैश्वदेवार्थंभिक्षांदत्त्वाविसर्जयेत् ॥ १३ ॥ वैश्वदेवकृतंदोषंशक्तोभिक्षुर्व्यपोहितुम् ॥ नतुभि
क्षुकृतंदोषंवैश्वदेवोव्यपोहति ॥ १४ ॥ यतिश्चब्रह्मचारीचपक्वान्नस्वामिनावुभौ ॥ तयोरन्नमदत्त्वातुभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ १५ ॥ वैश्वदेवानंतरंचगोग्रासंप्रति
पादयेत् ॥ तद्विधानंप्रवक्ष्यामिशृणुदेवर्षिपूजित ॥ १६ ॥ सुरभिर्वैष्णवीमातानित्यंविष्णुपदेस्थिता ॥ गोग्रासंचमयादत्तंसुरभेप्रतिगृह्यताम् ॥ १७ ॥
गोभ्यश्चनमइत्येवपूजांकृत्वागवेऽर्पयेत् ॥ गोग्रासेनतुगोमातासुरभिःसंप्रसीदति ॥ १८ ॥ ततोगोदोहनंकालंतिष्ठेच्चैवगृहांगणे ॥ अतिथिर्यत्रभग्नाशो
गृहात्प्रतिनिवर्तते ॥ १९ ॥ सतस्मैदुष्कृतंदत्त्वापुण्यमादायगच्छति ॥ मातापितागुरुर्भ्रातापप्रजादासःसमाश्रितः ॥ २० ॥

वास्थंडिलेवाकुर्वीतेत्यन्वयः ॥ ४ ॥ नचमेध्याजिनादिभिरुपधमेदित्यर्थः ॥ किंतुमुखेनोपधमेदित्यन्वयः ॥ तत्रहेतुर्यतोमुखादेवाग्निर्व्यजायतततइत्यर्थः ॥ ५ ॥ पटकेनपटेननोपधमेत् ॥ मुखेनतु
धमनीद्वारामुखेनैवोपधमेदित्यर्थः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ अनलादन्नपाचकानलादुत्तरदेशेंगारान्निर्हृत्यनिष्काश्येत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ यदाहारंस्वस्येत्यर्थः ॥ १२ ॥ भिक्षौब्रह्मचारिणि
परमहंसेवाभिक्षार्थमागतेइत्यन्वयः ॥ १३ ॥ १४ ॥ भिक्षुमेवाह यतिश्चेति ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ गृहांगणेतिष्ठेदतिथिमार्गप्रतीक्षांकुर्वन्नित्यर्थः ॥ १९ ॥ २० ॥

एतेपोष्याभवंतिएतदर्थमेवतृतीयभागेदिवसस्यान्नसंपादनंकर्तव्यमित्युक्तम् ॥तस्मादेतेभ्योऽवश्यमन्नंदेयमित्यर्थः ॥तदन्नदानाकरणेदोषमाह एवंज्ञात्वेति ॥२१॥२२ ॥भोजनप्रकारमाह अथप्राणेति ॥२३॥२४॥२५॥ प्राणाग्निहोत्रसामग्रीमाह हृत्पुंडरीकेति ॥ हृत्पुंडरीकशब्देनोदरंगृह्यतेतदरणिंभावयेत् ॥ मनोमंथनसंज्ञकंमंथानदंडरूपंभावयेत् ॥२६॥वायुरज्ज्वावायुंरज्जुंभावयेत् ॥ मथेदग्निमुदरस्थमग्निंमंथनजन्यंभावयेत् ॥आत्मचक्षुषमध्वर्युंभावयेदितितात्पर्यम् ॥तस्मिन्जाठराग्नौ प्राणादिदेवतातृप्त्यर्थंहोमोविधेयस्तान्प्राणादिदेवतामंत्रांस्तत्रांगुलिनियमंचाह ॥ तर्जनीति ॥२७॥

अभ्यागतोतिथिश्चाग्निरेतेपोष्याउदाहृताः ॥ एवंज्ञात्वातुयोमोहान्नकरोतिगृहाश्रमम् ॥ २१ ॥ तस्यनायंतुनपरोलोकोभवतिधर्मतः ॥ यत्फलंसोमयागेनप्राप्नोतिधनवान्द्विजः ॥ २२ ॥ सम्यक्पंचमहायज्ञैर्दरिद्रस्तेनचाप्नुयात् ॥ अथप्राणाग्निहोत्रंतुवक्ष्यामिमुनिपुंगव ॥ २३ ॥ यज्ज्ञात्वामुच्यतेजंतुर्जन्ममृत्युजरादिभिः ॥ परिज्ञानेनमुच्यंतेनराःपातककिल्बिषैः ॥ २४ ॥ विधिनाभुज्यतेयेनमुच्यतेसऋणत्रयात् ॥ कुलान्युद्धरतेविप्रोनरकादेकविंशतिम् ॥ ॥ २५ ॥ सर्वयज्ञफलप्राप्तिःसर्वलोकेषुगच्छति ॥ हृत्पुंडरीकमरणिर्मनोमंथानसंज्ञकम् ॥२६॥ वायुरज्ज्वामथेदग्निंचक्षुरध्वर्युरेवच ॥ तर्जनीमध्यमांगुष्ठैःप्राणस्यैवाहुतिंक्षिपेत् ॥२७॥ मध्यमानामिकांगुष्ठैरपानस्याहुतिंक्षिपेत् ॥ कनिष्ठानामिकांगुष्ठैर्व्यानस्यतदनंतरम् ॥२८॥ कनिष्ठातर्जन्यंगुष्ठैरुदानस्याहुतिंक्षिपेत् ॥ सर्वांगुलैर्गृहीत्वान्नंसमानस्याहुतिंक्षिपेत् ॥२९॥ स्वाहांतान्प्रणवाद्यांश्चनाममंत्रांश्चवैपठेत् ॥ मुखेचाहवनीयस्तुहृदयेगार्हपत्यकः ॥३०॥ नाभौचदक्षिणाग्निःस्यादधःसभ्यावसथ्यकौ ॥ वाग्घोताप्राणउद्गाताचक्षुरध्वर्युरेवच ॥ ३१ ॥ मनोब्रह्माभवेच्छ्रोत्रमाग्नीध्रस्थानएवच ॥ अहंकारःपशुश्चात्रप्रणवःपयईरितम् ॥३२॥ बुद्धिश्चपत्नीसंप्रोक्तायदधीनोगृहाश्रमी ॥ उरोवेदिस्तुरोमाणिदर्भाःस्युःस्रुक्स्रुवौकरौ ॥ ३३ ॥ प्राणमंत्रस्यचऋषीरुक्मवर्णःक्षुधाग्निकः ॥ देवतादित्यएवात्रगायत्रीछंदउच्यते ॥३४॥ प्राणायचतथास्वाहामंत्रांतेकीर्तयेदपि ॥ इदमादित्यदेवायनममेतिवदेदपि ॥३५॥ अपानमंत्रस्यतथागोक्षीरधवलाकृतिः ॥ श्रद्धाग्निऋषिरेवात्रसोमोवैदेवतास्मृता ॥३६॥ उष्णिक्छंदस्तथाऽपानायस्वाहेत्यपिकीर्तयेत् ॥ सोमायेदंचनममेत्यत्रोहःपरिकीर्तितः ॥३७॥ व्यानमंत्रस्यचाख्यातोंबुजवर्णहुताशनः ॥ ऋषिरुक्तोदेवताग्निरनुष्टुप्छंदईरितम् ॥३८॥ व्यानायचतथास्वाहाऽग्नयेदंनममेत्यपि ॥ उदानमंत्रस्यतथाशक्रगोपसवर्णकः ॥३९॥ ऋषिरग्निःसमाख्यातोवायुर्वैदेवतास्मृता ॥ बृहतीछंदआख्यातमुदानायचपूर्ववत् ॥४०॥ वायवेचेदंनममएवंचैवोच्चरेद्द्विजः ॥ समानवायुमंत्रस्यविद्युद्वर्णोविरूपकः ॥४१॥ ऋषिरग्निःसमाख्यातःपर्जन्योदेवतामता ॥ पंक्तिश्छंदःसमाख्यातंसमानायचपूर्ववत् ॥४२॥

॥२८॥२९॥स्वाहांतानिति ॥ ॐप्राणायस्वाहेत्येवंमंत्राऊह्याः ॥ तत्रभोजनसमयेमूलाधारादारभ्यमुखपर्यंतं जाठराग्नेर्ज्वालास्तिष्ठंतितत्रस्थानभेदेनपंचाग्नीन्भावयेदित्याह मुखेचाहवनीयस्त्विति ॥ ॥ ३० ॥अधोनाभेरधोदेशेस्वाधिष्ठानसंज्ञकेसभ्याग्नितदधोमूलाधारेआवसथ्याग्निंभावयेदित्यर्थः ॥ वाक्प्राणादिषुऋत्विगादिकल्पनामाह होताप्राणाइति ॥३१॥ ३२ ॥ ३३ ॥प्राणाहुतिमंत्राणामृषिच्छंदोदेवताआह प्राणमंत्रस्येति ॥ रुक्मवर्णःसुवर्णकांतिः॥ क्षुधाग्निर्नामऋषिरित्यर्थः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥पूर्ववदुदानायस्वाहेत्येवमित्यर्थः ॥४०॥४१॥४२॥

पर्जन्यायेदंनममेत्युक्त्वाषष्ठीमाहुतिंवक्ष्यमाणमंत्रेणक्षिपेदित्यर्थः ॥ ४३ ॥ देवस्त्वात्मेतिओंब्रह्मणेस्वाहेतिमंत्रप्रयोगः ॥ अत्रषष्ठमंत्रप्रयोगेसर्वभक्षणीयमन्नमाहुतिस्थानेभावयेदित्याचारदर्पणेउक्तम्॥
॥४५॥४५॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएका०द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ त्रिषष्टिश्लोकवर्यैस्तुभोजनांतेचयद्भवेत् ॥ तदुक्त्वाततकृच्छ्रादिलक्षणंकिंचिदुच्यते ॥ १ ॥ भोजनांतेअमृतापिधान
मसीतिमंत्रेणाचमनंकुर्यादित्याह अमृतापिधानमिति ॥ उच्चार्याचामेदितिशेषः ॥ एतेनामृतोपस्तरणमसीतिप्रथमतआचमनंकर्तव्यमित्यनुक्तमप्यर्थात्सूचितम्॥ अनंतरमुच्छिष्टभागभ्योन्नंदेयमित्या
ह उच्छिष्टेति ॥१॥ तत्रमंत्रमाह येकेचास्मादिति ॥ तदुपरिजलमनेनमंत्रेणदेयमित्याह रौरवेति ॥ २॥३॥ भोजनसमयेहस्तेविद्यमानंयत्पवित्रंतस्यग्रंथिंविसर्जयेदित्याह पवित्रेति॥४॥तेनोच्छिष्टे

पर्जन्यायेदमित्युक्त्वाषष्ठींचैवाहुतिंक्षिपेत् ॥ वैश्वानरोमहानग्निर्ऋषिर्वैपरिकीर्तितः ॥ ४३ ॥ गायत्रीछंदआख्यातंदेवस्त्वात्माभवेदपि ॥ स्वाहांतोमंत्र
आख्यातःपरमात्मनउच्चरेत् ॥ ४४ ॥ इदंनममचेत्येवंजातंप्राणाग्निहोत्रकम् ॥ एतज्ज्ञात्वाविधिंकृत्वाब्रह्मभूयायकल्पते ॥ ४५ ॥ प्राणाग्निहोत्रविध्येयंसं
क्षेपात्कथिताहिते ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ अमृतापिधानमित्येवमुच्चा
र्यसाधकोत्तमः ॥ उच्छिष्टभागभ्यःपात्रान्नंदद्यादंतेविचक्षणः ॥ १ ॥ येकेचास्मत्कुलेजातादासादास्योन्नकांक्षिणः ॥ तेसर्वेतृप्तिमायांतुमयादत्तेनभूतले॥
॥२॥ रौरवेऽपुण्यनिलयेपद्मार्बुदनिवासिनाम् ॥ अर्थिनामुदकंदत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ ३ ॥ पवित्रग्रंथिमुत्सृज्यमंडलेभुविनिक्षिपेत् ॥ पात्रेतुनिक्षिपेद्य
स्तुसविप्रःपंक्तिदूषकः ॥४॥ उच्छिष्टस्तेनसंस्पृष्टःशुनाशूद्रेणचद्विजः ॥ उपोष्यरजनीमेकांपंचगव्येनशुध्यति॥५॥ अनुच्छिष्टेनसंस्पृष्टेस्नानमेवविधीय
ते ॥ एकाहुतिप्रदानेनकोटियज्ञफलंलभेत् ॥ ६ ॥ पंचभिःपंचकोटिनांतदनंतफलंस्मृतम् ॥ प्राणाग्निहोत्रवेत्रेयोह्यन्नदानंकरोतिच ॥ ७॥ दातुश्चैवतुय
त्पुण्यंभोक्तुश्चैवतुयत्फलम् ॥ प्राप्नुतस्तौतदेवद्वावुभौतौस्वर्गगामिनौ॥८॥ सपवित्रकरोभुंक्तेयस्तुविप्रोविधानतः ॥ ग्रासेग्रासेफलंतस्यपंचगव्यसमंभवेत्
॥ ९ ॥ पूजाकालत्रयेनित्यंजपस्तर्पणमेवच ॥ होमोब्राह्मणभुक्तिश्चपुरश्चरणमुच्यते ॥१०॥ अधःशयानोधर्मात्माजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ लघुमिष्टहिता
शीचविनीतःशांतचेतसा॥११॥नित्यंत्रिषवणस्नायीनित्यंसशुभभाषणः ॥ स्त्रीशूद्रपतितव्रात्यनास्तिकोच्छिष्टभाषणम्॥१२॥चांडालभाषणंचैवनकुर्या
न्मुनिसत्तम॥नत्वानैवचभाषेतजपहोमार्चनादिषु॥१३॥मैथुनस्यतथालापंतद्गोष्ठीमपिवर्जयेत् ॥ कर्मणामनसावाचासर्वावस्थासुसर्वदा॥१४॥सर्वत्रमैथु
नत्यागोब्रह्मचर्यंप्रचक्षते॥राज्ञश्चैवगृहस्थस्यब्रह्मचर्यमुदाहृतम्॥१५॥ऋतुस्नातेषुदारेषुसंगतिर्याविधानतः॥संस्कृतायांसवर्णायामृतुंदृष्ट्वाप्रयत्नतः॥१६॥

नोच्छिष्टः पुरुषोयदिसंस्पृष्टइत्यर्थः ॥ उच्छिष्टनपुरुषेणोच्छिष्टपुरुषस्पर्शोनकर्तव्यइत्यर्थः ॥ ५॥६॥ पंचभिःपंचप्राणाहुतिभिः ॥ पंचकोटीनांयज्ञानामित्यर्थः ॥ यस्मादेवंतस्मात्प्राणाहुतिप्रदानंत
त्फलमित्यर्थः ॥ ७ ॥ एवंप्राणाग्निहोत्रविदेन्नदातुःफलमाह दातुश्चैवत्विति ॥ यत्पुण्यंशास्त्रेप्रोक्तमित्यर्थः ॥ ८॥ ९ ॥ पुनःकिंचित्पुरश्चरणशेषमाह पूजाकालत्रयेइति ॥ भुक्तिश्चेति ॥ चकारेण
मार्जनमपिग्राह्यंतदापंचांगंपुरश्चरणंसंपन्नम् ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ तेदेवानामिति ॥ तेद्विजादेवादीनामृणिनोभवंतीत्यर्थः ॥ १९ ॥ ऋणत्रयमोचनप्रकारमाह ऋषिभ्यइति ॥ यस्मादेवंतस्मात्स्वाश्रमंधर्मंतदुचितंधर्ममाचरेदित्यर्थः ॥ २० ॥
॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ तेषांपुरश्चरणकारिणाम् ॥३२॥ तानिशांत्यादिकर्माणिवक्ष्यामिअग्रिमाध्यायेइत्यर्थः ॥ परंतुतानिकर्मा

रात्रौतुगमनंकार्यंब्रह्मचर्यंहरेन्नतत् ॥ ऋणत्रयमसंशोध्यत्वनुत्पाद्यसुतानापि ॥ १७ ॥ तथायज्ञाननिष्ठाचमोक्षमिच्छन्व्रजत्यधः ॥ अजागलस्ययज्जन्मत
जन्मश्रुतिनोदितम् ॥ १८ ॥ अतःकार्यंतुविप्रेंद्रऋणत्रयविशोधनम् ॥ तेदेवानामृषीणांचपितॄणामृणिनस्तथा ॥ १९ ॥ ऋषिभ्योब्रह्मचर्येणपितृभ्य
स्तुतिलोदकैः ॥ मुच्येद्यज्ञेनदेवेभ्यःस्वाश्रमंधर्ममाचरेत् ॥ २० ॥ क्षीराहारीफलाशीवाशाकाशीवाहविष्यभुक् ॥ भिक्षाशीवाजपेद्विद्वान्कृच्छ्रचांद्रायणा
दिकृत् ॥२१॥ लवणंक्षारमम्लंचगृंजनंकांस्यभोजनम् ॥ तांबूलंचद्विभुक्तंचदुष्टवासःप्रमत्तनम् ॥ २२ ॥ श्रुतिस्मृतिविरोधंचजपंरात्रौविवर्जयेत् ॥ वृ
थानकालंगमयेतद्यूतस्त्रीस्वापवादतः ॥ २३ ॥ गमयेद्देवतापूजास्तोत्रागमविलोकनैः ॥ भूशय्याब्रह्मचारित्वंमौनचर्यातथैवच ॥२४॥ नित्यंत्रिषवणस्नानं
शूद्रकर्मविवर्जनम् ॥ नित्यपूजानित्यदानमानंदस्तुतिकीर्तनम् ॥२५॥ नैमित्तिकार्चनंचैवविश्वासोगुरुदेवयोः ॥ जपनिष्ठस्यधर्मायेद्वादशैतेसुसिद्धिदाः॥
॥ २६ ॥ नित्यंसूर्यमुपस्थायतस्यचाभिमुखोजपेत् ॥ देवताप्रतिमादौवावह्नौवाऽभ्यर्च्यतन्मुखः ॥ २७ ॥ स्नानपूजाजपध्यानहोमतर्पणतत्परः ॥ नि
ष्कामोदेवतायांचसर्वकर्मनिवेदकः ॥ २८ ॥ एवमादींश्चनियमान्पुरश्चरणकृच्चरेत् ॥ तस्माद्द्विजःप्रसन्नात्माजपहोमपरायणः ॥ २९ ॥ तपस्यध्ययनेयु
क्तोभवेद्भूतानुकंपकः ॥ तपसास्वर्गमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥३०॥ तपोयुक्तस्यसिद्ध्यंतिकर्माणिनियतात्मनः ॥ विद्वेषणंसंहरणंमारणंरोगनाशनम् ॥
॥ ३१ ॥ येनयेनाथऋषिणायदर्थंदेवतास्तुता ॥ ससकामःसमृद्धचेततेषांतेषांतथातथा॥३२॥तानिकर्माणिवक्ष्यामिविधानानिचकर्मणाम्॥पुरश्चरणमा
दौचकर्मणांसिद्धिकारकम् ॥ ३३ ॥ स्वाध्यायाभ्यसनस्यादौप्राजापत्यंचरेद्द्विजः ॥ केशश्मश्रुलोमनखान्वापयित्वाऽऽप्लुतःशुचिः ॥ ३४ ॥ तिष्ठेदहनि
रात्रौतुशुचिरासितवाग्यतः ॥ सत्यवादीपवित्राणिजपेद्व्याहृतयस्तथा ॥३५॥ ॐकाराद्यास्तुताजप्त्वासावित्रींचतादित्यृचम् ॥ आपोहिष्ठेतिसूक्तंचपवित्रं
पापनाशनम् ॥ ३६ ॥ पुनंत्यःस्वस्तिमत्यश्चपावमान्यस्तथैवच ॥ सर्वत्रैतत्प्रयोक्तव्यमादावंतेचकर्मणाम् ॥३७॥ आसहस्राद्दाशताद्वाप्यादशादथवाज
पेत् ॥ ॐकारंव्याहृतीस्तिस्रःसावित्रीमथवाऽयुतम् ॥ ३८ ॥ तर्पयित्वाद्भिराचार्यान्नृषींश्छंदांसिदेवताः ॥ अनार्षेणनभाषेतशूद्रेणापिनगर्हितैः ॥३९॥

णिप्रथमतःपुरश्चरणंकृत्वाकर्तव्यानीत्याह ॥ पुरश्चरणमिति ॥३३॥तच्चपुरश्चरणंप्राजापत्यादिप्रायश्चित्तानिकृत्वाकर्तव्यमित्याह स्वाध्यायेति ॥ स्वाध्यायाभ्यसनंगायत्रीमंत्रपुरश्चरणरूपंतस्यादौ
प्राजापत्यादिकंचरेदित्यर्थः॥ तच्चप्राजापत्यमपिकेशादीन्वापयित्वाशांत्यर्थंशुद्ध्यर्थंचवक्ष्यमाणान्मंत्रांश्चजपित्वाकर्तव्यमित्याह केशश्मश्रुनखेति आप्लुतःस्नातः ॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥ ३९ ॥

॥ ४०॥ ४१॥ विधिश्चांद्रायणस्यचेति ॥ प्रोच्यतेइतिशेषः ॥ ४२ ॥ प्रथमतस्तेषांफलमाह पंचभिरिति ॥ ४३ ॥ अष्टभिश्चांद्रायणैः ॥ ४४॥दशभिश्चांद्रायणैःकृच्छ्रप्राजापत्यस्वरूपमाह त्र्यह
मिति ॥ त्र्यहंदिनत्रयम् ॥ प्रातरितिमध्याह्नस्योपलक्षणम् ॥ तस्मिन्भुंजीतेत्यर्थः ॥तदुत्तरंदिनत्रयंसायंकालेभुंजीतेत्यर्थः ॥ तदुत्तरदिनत्रयेअयाचितमन्नमद्यादित्यर्थः ॥ तदुत्तरदिनत्रयंनाश्नीया
दुपवसेदित्यर्थः ॥इत्थंप्रकारेणप्राजापत्यंद्विजश्चरेदित्यर्थः ॥ तदुक्तंमनुना ॥ त्र्यहंप्रातस्त्र्यहंसायंत्र्यहमद्यादयाचितम् ॥ त्र्यहंपरंचनाश्नीयात्प्राजापत्यंचरन्द्विजइति ॥ ४५ ॥ सांतपनस्यस्वरूप
माह गोमूत्रमिति ॥ पूर्वेद्युराहारांतरपरित्यागेनगोमूत्रादीनिगव्यानिपंचद्रव्याणिकुशोदकसहितानिसंयोज्यपीत्वापरेद्युरुपवसेदितिद्वैरात्रिकःसांतपनःकृच्छ्रः ॥ जाबालेनतुसप्ताहसाध्यंसांतपनमु

नापिचोदक्ययावध्वापतितैर्नात्यजैर्नृभिः ॥ नदेवब्राह्मणद्विष्टैर्नाचार्यगुरुनिंदकैः ॥ ४० ॥ नमातृपितृविद्विष्टैर्नावमन्येतकंचन ॥ कृच्छ्राणामेषसर्वेषांवि
धिरुक्तोनुपूर्वशः ॥ ४१ ॥ प्राजापत्यस्यकृच्छ्रस्यतथासांतपनस्यच ॥ पराकस्यचकृच्छ्रस्यविधिश्चांद्रायणस्यच ॥ ४२ ॥ पंचभिःपातकैःसर्वैर्दुष्कृतैश्च
प्रमुच्यते ॥ तप्तकृच्छ्रेणसर्वाणिपापानिदहतिक्षणात् ॥ ४३ ॥ त्रिभिश्चांद्रायणैःपूतोब्रह्मलोकंसमश्नुते ॥ अष्टभिर्देवताःसाक्षात्पश्येतवरदास्तदा ॥४४॥
छंदांसिदशभिर्ज्ञात्वासर्वान्कामान्समश्नुते ॥ त्र्यहंप्रातस्त्र्यहंसायंत्र्यहमद्यादयाचितः ॥ ४५ ॥ त्र्यहंपरंचनाश्नीयात्प्राजापत्यंचरेद्द्विजः ॥ गोमूत्रंगोमयं
क्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकम् ॥ ४६ ॥ एकरात्रोपवासश्चकृच्छ्रंसांतपनंस्मृतम् ॥ एकैकंग्रासमश्नीयादहानित्रीणिपूर्ववत् ॥ ४७ ॥ त्र्यहंचोपवसेदित्थमति
कृच्छ्रंचरेद्द्विजः ॥ एवमेवत्रिभिर्युक्तंमहासांतपनंस्मृतम् ॥ ४८ ॥ तप्तकृच्छ्रंचरन्विप्रोजलक्षीरघृतानिलान् ॥ प्रतित्र्यहंपिबेदुष्णान्सकृत्स्नायीसमाहितः
॥ ४९ ॥ नियतस्तुपिबेदापःप्राजापत्यविधिःस्मृतः ॥ यतात्मनोऽप्रमत्तस्यद्वादशाहमभोजनम् ॥ ५० ॥ पराकोनामकृच्छ्रोयंसर्वपापप्रणोदनः ॥
एकैकंतुह्रसेत्पिंडंकृष्णेशुक्लेचवर्धयेत् ॥ ५१ ॥ अमावास्यांनभुंजीतएवंचांद्रायणेविधिः ॥ उपस्पृश्यत्रिषवणमेतच्चांद्रायणंस्मृतम् ॥ ५२ ॥ चतुरःप्रात
रश्नीयाद्विप्रःपिंडान्कृताह्निकः ॥ चतुरोस्तमितेसूर्येशिशुचांद्रायणंस्मृतम् ॥ ५३ ॥ अष्टावष्टौसमश्नीयात्पिंडान्मध्यंदिनेस्थिते ॥ नियतात्माहविष्यस्य
यतिचांद्रायणंव्रतम् ॥ ५४॥ एतद्रुद्रास्तथादित्यावसवश्चाचरंतिहि ॥ सर्वेकुशलिनोदेवामरुतश्चभुवासह ॥५५॥ एकैकंसप्तरात्रेणपुनातिविधिवत्कृतम्॥
त्वगसृक्पिशितास्थीनिमेदोमज्जावसास्तथा ॥ ५६ ॥

क्तम्॥गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकम् ॥ एकैकंप्रत्यहंपीत्वात्वहोरात्रमभोजनम् ॥ कृच्छ्रःसांतपनोनामसर्वपापप्रणा
शनइति ॥ ४६ ॥ अतिकृच्छ्रंव्रतमाह एकैकंग्रासमिति ॥४७॥महासांतपनमिति ॥ इदंचयमेनपंचदशाहःसंपाद्यमुक्तम् ॥ त्र्यहंपिबेत्तुगोमूत्रंत्र्यहंवैगोमयंपिबेत् ॥ त्र्यहंदधित्र्यहंक्षीरंत्र्यहंसर्पिस्ततः
शुचिः ॥ महासांतपनंह्येतत्सर्वपापप्रणाशनमिति ॥ तथाचत्रिभिर्युक्तमित्यस्यत्रिभिर्दिनैर्युक्तमित्यर्थः॥४८॥तप्तकृच्छ्रमाह तप्तकृच्छ्रमिति॥तथाचमनुनाद्वादशरात्रनिर्वर्त्योयमभिहितः॥तप्तकृच्छ्रंच
रन्विप्रोजलक्षीरघृतानिलान् ॥प्रतित्र्यहंपिबेदुष्णंसकृत्स्नायीसमाहितइति॥४९॥पराककृच्छ्रमाह नियतस्त्विति ॥५०॥चांद्रायणमाह एकैकंतुग्रसेत्पिंडमिति ॥ पिंडंग्रासम् ॥ कृष्णपक्षेएकैकंग्रासंह
सेन्न्यूनंकुर्याच्छुक्लेपक्षेत्वेकैकंग्रासंवर्धयेत्॥अमावास्यायांतूपोषणमित्यर्थः॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥एकैकमिति इदंव्रतंएकैकंधातुंसप्तरात्रेणपुनातिशोधयतीत्यर्थः॥तदेवाहत्वगसृगिति ॥ ५६ ॥

॥ ५७ ॥५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ अतःपरंशतश्लोकैःकाम्यकर्माणि
संग्रहात् ॥ प्रोच्यंतेलोकरक्षार्थंप्रायश्चित्तविधिस्तथा ॥ १ ॥ प्राजापत्यादीनिकृच्छ्राणिकृत्वादेहंसंशोध्यपुरश्चरणोत्तरंकाम्यकर्माणिकुर्यादित्युक्तंपूर्वाध्यायेतानिकाम्यकर्माणिवक्तुंप्रश्नमुत्थापय
ति नारदउवाच नारायणमहाभागेति ॥ १ ॥ २ ॥ तत्रप्रथमतःशांतिकर्माह अथशांतिरिति ॥ काभिःसमिद्भिस्तत्राह शमीसमिद्भिरिति ॥ जुहुयादिति ॥ अत्रसंख्यानुक्तौ ॥ अनुक्तसंख्ययोः
संख्यासहस्रंजपहोमयोः ॥ पलाशसमिधोनुक्तेइतिसामान्यपरिभाषोक्तासंख्याग्राह्या ॥ ३ ॥ क्षीरवृक्षस्येति ॥ अश्वत्थोदुंबरप्लक्षन्यग्रोधाःक्षीरद्रुमाःशारदातिलकेउक्तास्तदन्यतमस्यसमिद्भिरित्य

एकैकंसप्तरात्रेणशुद्ध्यत्येवनसंशयः ॥ एभिर्व्रतैर्विपूतात्माकर्मकुर्वीतानित्यशः ॥५७॥ एवंशुद्धस्यकर्माणिसिद्ध्यंत्येवनसंशयः ॥ शुद्धात्माकर्मकुर्वीतसत्य
वादीजितेंद्रियः ॥ ५८ ॥ इष्टान्कामांस्ततःसर्वान्संप्राप्नोतिनसंशयः ॥ त्रिरात्रमेवोपवसेद्विरहितःसर्वकर्मणा ॥ ५९ ॥ त्रीणिनक्तानिवाकुर्यात्ततःकर्मसमा
रभेत् ॥ एवंविधानंकथितंपुरश्चर्याफलप्रदम् ॥ ६० ॥ गायत्र्याश्चपुरश्चर्यासर्वकामप्रदायिनी ॥ कथितातवदेवर्षेमहापापविनाशिनी ॥ ६१ ॥ आदौकु
र्याद्व्रतंमंत्रीदेहशोधनकारकम् ॥ पुरश्चर्याततःकुर्यात्समस्तफलभाग्भवेत् ॥ ६२ ॥ इतितेकथितंगुह्यंपुरश्चर्याविधानकम् ॥ एतत्परस्मैनोवाच्यंश्रुतिसा
रंयतःस्मृतम् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागगायत्र्यास्तुस
मासतः ॥ शांत्यादिकान्प्रयोगांस्तुवदस्वकरुणानिधे ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ अतिगुह्यमिदंपृष्टंत्वयाब्रह्मतनूद्भव ॥ नकस्यापिचवक्तव्यंदुष्टायपिशुना
यच ॥ २ ॥ अथशांतिःपयोक्ताभिःसमिद्भिर्जुहुयाद्द्विजः ॥ शमीसमिद्भिःशाम्यंतिभूतरोगग्रहादयः ॥ ३ ॥ आर्द्राभिःक्षीरवृक्षस्यसमिद्भिर्जुहुयाद्द्विजः ॥
जुहुयाच्छकलैर्वापिभूतरोगादिशांतये ॥ ४ ॥ जलेनतर्पयेत्सूर्यंपाणिभ्यांशांतिमाप्नुयात् ॥ जानुदघ्नेजलेजप्त्वासर्वान्दोषाञ्छमंनयेत् ॥ ५ ॥ कंठद
घ्नेजलेजप्त्वामुच्येत्प्राणांतिकाद्भयात् ॥ सर्वेभ्यःशांतिकर्मभ्योनिमज्ज्याप्सुजपःस्मृतः ॥ ६ ॥ सौवर्णेराजतेवापिपात्रेताम्रमयेपिवा ॥ क्षीरवृक्षमयेवापि
निर्व्रणेमृन्मयेपिवा ॥ ७ ॥ सहस्रंपंचगव्येनहुत्वासुज्वलितेनले ॥ क्षीरवृक्षमयैःकाष्ठैःशेषंसंपादयेच्छनैः ॥ ८ ॥ प्रत्याहुतिस्पृशञ्जप्त्वासहस्रंपात्र
संस्थितम् ॥ तेनतंप्रोक्षयेद्देशंकुशैर्मंत्रमनुस्मरन् ॥ ९ ॥

र्थः ॥ शकलैर्वाक्षीरवृक्षखंडैर्वा ॥ होमस्तुगायत्रीमंत्रेणैवसर्वत्र ॥ ४ ॥ एतद्धोमादिकंतर्पणादिकंचानुष्ठानमेकोनपंचाशद्दिनपर्यंतंप्रत्यहंकार्यम् ॥ सहस्रहोमोहोमस्थलेतर्पणंचतावत्संख्यंतर्पण
स्थलेसामान्यकार्यविशेषकार्यानुरोधेनतर्पयोदिति ॥ शारदातिलकेसूर्यमंत्रप्रकरणयोविधिरुक्तस्तेनविधिनागायत्रीमंत्रांतेसूर्यंतर्पयामिनमइतिमंत्रंपठित्वातर्पयेदित्यर्थः ॥ ५ ॥ सर्वेभ्यःशांतिकर्मभ्यो
धिकइतिशेषः ॥ इदमपिमंडलपर्यंतमेव ॥ ६ ॥ प्रयोगांतरमाह सौवर्णेइति ॥ सौवर्णाद्यन्यतमेपात्रेपंचगव्यंस्थापयित्वेत्यर्थः ॥ ७ ॥ क्षीरवृक्षमयैरिति ॥ तस्मिन्होमेइंधनमन्यन्नग्राह्यंकिंतुपूर्वोक्तक्षी
रवृक्षकाष्ठैरेवेंधनादिकार्यंकर्तव्यमित्यर्थः ॥ ८ ॥ प्रत्याहुतीति ॥ प्रत्येकाहुतौपंचगव्यंस्पृशन्सन्हुत्वापश्चात्पात्रस्थपंचगव्यंगायत्रीमंत्रेणसहस्रंजप्त्वाऽभिमंत्र्यप्रोक्षयेदित्यन्वयः ॥ मंत्रंगायत्रीमंत्रम् ॥ ९ ॥

तस्मिन्देशेउपद्रवस्थलेवलिंचदद्यादित्यर्थः ॥ तेनपरकृताभिचारोनश्यतीत्यर्थः ॥ १० ॥ यद्येवंकुरुतेतदादेवभूतपिशाचाद्यान्वशेकुरुतेइत्यन्वयः ॥ ११ ॥ निखनेइति ॥ वक्ष्यमाणशूलस्यचतुर
स्रमंडलेलिखनेकृतेतस्यचभूमौनिखनेकृतेइत्यर्थः ॥ तेभ्यःपिशाचादिभ्यः ॥ तदेवाह मंडलेइति ॥ पूर्वोक्तेक्रमिभूताद्युपद्रवरूपेसतीत्यर्थः ॥ मंडलेचतुरस्रमंडले शूलमष्टगंधेनालिख्यतच्छूलंगाय
त्र्यासहस्रवारमभिमंत्र्यभूमौनिखनेदित्यर्थः ॥ १२ ॥ अभिषेकमाह ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ क्रांतांविष्णुक्रांताम् ॥ देवीसहदेवी ॥ क्षीरवृक्षाअश्वत्थोदुंबरप्लक्षन्यग्रोधाः ॥१६॥ कुशकूर्चेति ॥

वलिंकिरंस्ततस्तस्मिन्ध्यायेत्तुपरदेवताम् ॥ अभिचारसमुत्पन्नाकृत्यापापंचनश्यति ॥ १० ॥ देवभूतपिशाचाद्यायद्येवंकुरुतेवशे ॥ गृहंग्रामंपुरंराष्ट्रंसर्वं
तेभ्योविमुच्यते ॥ ११ ॥ निखनेमुच्यतेतेभ्योलिखनेमध्यतोपिच ॥ मंडलेशूलमालिख्यपूर्वोक्तेचक्रमेपिवा ॥ १२ ॥ अभिमंत्र्यसहस्रंतन्निखनेत्सर्वशां
तये ॥ सौवर्णराजतंवापिकुंभंताम्रमयंचवा ॥ १३ ॥ मृन्मयंवानवंदिव्यंसूत्रवेष्टितमव्रणम् ॥ स्थंडिलेसैकतेस्थाप्यपूरयेन्मंत्रविज्जलैः ॥ १४ ॥ दिग्भ्य
आहृत्यतीर्थानिचतसृभ्योद्विजोत्तमैः ॥ एलाचंदनकर्पूरजातीपाटलमल्लिकाः ॥ १५ ॥ बिल्वपत्रंतथाक्रांतांदेवींव्रीहियवांस्तिलान् ॥ सर्षपान्क्षीरवृक्षा
णांप्रवालानिचनिक्षिपेत् ॥ १६ ॥ सर्वाण्यभिविधायैवंकुशकूर्चसमन्वितम् ॥ स्नातःसमाहितोविप्रःसहस्रंमंत्रयेद्बुधः ॥ १७ ॥ दिक्षुसौरानधीयीरन्मंत्रा
न्विप्रास्त्रयीविदः ॥ प्रोक्षयेत्पाययेदेनंनीरंतेनाभिषिंचयेत् ॥ १८ ॥ भूतरोगाभिचारेभ्यःसनिर्मुक्तःसुखीभवेत् ॥ अभिषेकेणमुच्येतमृत्योरास्यगतोनरः
॥ १९ ॥ अवश्यंकारयेद्विद्वान्राजादीर्घजिजीविषुः ॥ गावोदेयाश्चऋत्विग्भ्यअभिषेकेशतंमुने ॥ २० ॥ दक्षिणायेनवातुष्टिर्यथाशक्त्याऽथवाभवेत् ॥
जपेदश्वत्थमालभ्यमंदवारेशतंद्विजः ॥ २१ ॥ भूतरोगाभिचारेभ्योमुच्यतेमहतोभयात् ॥ गुडूच्याःपर्वविच्छिन्नाःपयोक्ताजुहुयाद्विजः ॥२२॥ एवंमृत्युं
जयोहोमःसर्वव्याधिविनाशनः ॥ आम्रस्यजुहुयात्पत्रैःपयोक्तैर्ज्वरशांतये ॥ २३ ॥ वचाभिःपयसाक्ताभिःक्षयंहुत्वाविना[illegible]येत् ॥ मधुत्रितयहोमेनराजय
क्ष्माविनश्यति ॥ २४ ॥ निवेद्यभास्करायान्नंपायसंहोमपूर्वकम् ॥ राजयक्ष्माभिभूतंचप्राशयेच्छांतिमाप्नुयात् [illegible]ताःपर्वसुविच्छिद्यसोमस्यजु
हुयाद्विजः ॥ सोमेसूर्येणसंयुक्तेपयोक्ताःक्षयशांतये ॥२६॥ कुसुमैःशंखवृक्षस्यहुत्वाकुष्ठंविनाशयेत् ॥ अपस्माराविनाशःस्यादपामार्गस्यतंडुलैः ॥ २७ ॥

सप्तविंशतिदर्भाणांवेण्यग्रंग्रंथिभूषितमितिकूर्चलक्षणसहितंकुशकूर्चमित्यर्थः ॥ १७ ॥ एनंभूताद्युपद्रुतंपुरुषमभिषिंचयेत्गायत्रीमंत्रंपठन् ॥ पूर्वोक्तंअभिमंत्रणमपिगायत्रीमंत्रेणैव ॥ अत्रकुंभस्थापना
दिविधिःसर्वोपिशारदातिलकेदीक्षापटलेउक्तोग्राह्यः ॥ १८ ॥ १९ ॥ शतमिति ॥ शतंगावोदक्षिणाइत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ पर्वणिपर्वणिविच्छिन्नाःसमिधइत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ हुत्वा क्षयं रोगं
विनाशयेदित्यन्वयः ॥ मधुत्रितयंप्रसिद्धंपयोदधिघृतरूपम् ॥ २४ ॥ २५ ॥ सोमेसूर्येणसंयुक्तेअमावास्यायामित्यर्थः ॥ २६ ॥ तंडुलैर्बीजैरित्यर्थः ॥ २७ ॥

॥ ५७ ॥५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ अतःपरंशतश्लोकैःकाम्यकर्माणि
संग्रहात् ॥ प्रोच्यंतेलोकरक्षार्थंप्रायश्चित्तविधिस्तथा ॥ १ ॥ प्राजापत्यादीनिकृच्छ्राणिकृत्वादेहंसंशोध्यपुरश्चरणोत्तरंकाम्यकर्माणिकुर्यादित्युक्तंपूर्वाध्यायेतानिकाम्यकर्माणिवक्तुंप्रश्नमुत्थापय
ति नारदउवाच नारायणमहाभागेति ॥ १ ॥ २ ॥ तत्रप्रथमतःशांतिकर्माह अथशांतिरिति ॥ काभिःसमिद्भिस्तत्राह शमीसमिद्भिरिति ॥ जुहुयादिति ॥ अत्रसंख्यानुक्तौ ॥ अनुक्तसंख्ययोः
संख्यासहस्रंजपहोमयोः ॥ पलाशसमिधोनुक्तेइतिसामान्यपरिभाषोक्तासंख्याग्राह्या ॥ ३ ॥ क्षीरवृक्षस्येति ॥ अश्वत्थोदुंबरप्लक्षन्यग्रोधाःक्षीरद्रुमाःशारदातिलकेउक्तास्तदन्यतमस्यसमिद्भिरित्य

एकैकंसप्तरात्रेणशुद्ध्यत्येवनसंशयः ॥ एभिर्व्रतैर्विपूतात्माकर्मकुर्वीतनित्यशः ॥५७॥ एवंशुद्धस्यकर्माणिसिद्ध्यंत्येवनसंशयः ॥ शुद्धात्माकर्मकुर्वीतसत्य
वादीजितेंद्रियः ॥ ५८ ॥ इष्टान्कामांस्ततःसर्वान्संप्राप्नोतिनसंशयः ॥ त्रिरात्रमेवोपवसेद्रहितःसर्वकर्मणा ॥ ५९ ॥ त्रीणिनक्तानिवाकुर्यात्ततःकर्मसमा
रभेत् ॥ एवंविधानंकथितंपुरश्चर्याफलप्रदम् ॥ ६० ॥ गायत्र्याश्चपुरश्चर्यासर्वकामप्रदायिनी ॥ कथितातवदेवर्षेमहापापविनाशिनी ॥ ६१ ॥ आदौकु
र्याद्व्रतंमंत्रीदेहशोधनकारकम् ॥ पुरश्चर्याततःकुर्यात्समस्तफलभाग्भवेत् ॥ ६२ ॥ इतितेकथितंगुह्यंपुरश्चर्याविधानकम् ॥ एतत्परस्मैनोवाच्यंश्रुतिसा
रंयतःस्मृतम् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागगायत्र्यास्तुस
मासतः ॥ शांत्यादिकान्प्रयोगांस्तुवदस्वकरुणानिधे ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ अतिगुह्यमिदंपृष्टंत्वयाब्रह्मतनूद्भव ॥ नकस्यापिचवक्तव्यंदुष्टायपिशुना
यच ॥ २ ॥ अथशांतिःपयोक्ताभिःसमिद्भिर्जुहुयाद्द्विजः ॥ शमीसमिद्भिःशाम्यंतिभूतरोगग्रहादयः ॥ ३ ॥ आर्द्राभिःक्षीरवृक्षस्यसमिद्भिर्जुहुयाद्द्विजः ॥
जुहुयाच्छकलैर्वापिभूतरोगादिशांतये ॥ ४ ॥ जलेनतर्पयेत्सूर्यंपाणिभ्यांशांतिमाप्नुयात् ॥ जानुदघ्नेजलेजप्त्वासर्वान्दोषाञ्छमंनयेत् ॥ ५ ॥ कंठद
घ्नेजलेजप्त्वामुच्येत्प्राणांतिकाद्भयात् ॥ सर्वेभ्यःशांतिकर्मभ्योनिमज्ज्याप्सुजपःस्मृतः ॥ ६ ॥ सौवर्णेराजतेवापिपात्रेताम्रमयेपिवा ॥ क्षीरवृक्षमयेवापि
निर्व्रणेमृन्मयेपिवा ॥ ७ ॥ सहस्रंपंचगव्येनहुत्वासुज्वलितेनले ॥ क्षीरवृक्षमयैःकाष्ठैःशेषंसंपादयेच्छनैः ॥ ८ ॥ प्रत्याहुतिस्पृशञ्जप्त्वासहस्रंपात्र
संस्थितम् ॥ तेनतंप्रोक्षयेद्देशंकुशैर्मंत्रमनुस्मरन् ॥ ९ ॥

र्थः ॥ शकलैर्वाक्षीरवृक्षखंडैर्वा ॥ होमस्तुगायत्रीमंत्रेणैवसर्वत्र ॥ ४ ॥ एतद्धोमादिकंतर्पणादिकंचानुष्ठानमेकोनपंचाशद्दिनपर्यंतंप्रत्यहंकार्यम् ॥ सहस्रहोमोहोमस्थलेतर्पणंचतावत्संख्यंतर्पण
स्थलेसामान्यकार्यविशेषकार्यानुरोधेनतर्पयेदिति ॥ शारदातिलकेसूर्यमंत्रप्रकरणेयोविधिरुक्तस्तेनविधिनागायत्रीमंत्रांतेसूर्यंतर्पयामिनमइतिमंत्रंपठित्वातर्पयेदित्यर्थः ॥ ५ ॥ सर्वेभ्यःशांतिकर्मभ्यो
धिकइतिशेषः ॥ इदमपिमंडलपर्यंतमेव ॥ ६ ॥ प्रयोगांतरमाह सौवर्णेइति ॥ सौवर्णाद्यन्यतमेपात्रेपंचगव्यंस्थापयित्वेत्यर्थः ॥ ७ ॥ क्षीरवृक्षमयैरिति ॥ तस्मिन्होमेइंधनमन्यन्नग्राह्यंकिंतुपूर्वोक्तक्षी
रवृक्षकाष्ठैरेवेंधनादिकार्यंकर्तव्यमित्यर्थः ॥ ८ ॥ प्रत्याहुतीति ॥ प्रत्येकाहुतौपंचगव्यंस्पृशन्सन्हुत्वापश्चात्पात्रस्थपंचगव्यंगायत्रीमंत्रेणसहस्रंजप्त्वाऽभिमंत्र्यप्रोक्षयेदित्यन्वयः ॥ मंत्रंगायत्रीमंत्रम् ॥ ९ ॥

तस्मिन्देशेउपद्रवस्थलेबलिंचदद्यादित्यर्थः ॥ तेनपरकृताभिचारोनश्यतीत्यर्थः ॥ १० ॥ यद्येवंकुरुतेतदादेवभूतपिशाचाद्यान्वशेकुरुतइत्यन्वयः ॥ ११ ॥ निखनेइति ॥ वक्ष्यमाणशूलस्यचतुरस्रमंडलेलिखनेकृतेतस्यचभूमौनिखनेकृतेइत्यर्थः ॥ तेभ्यःपिशाचादिभ्यः ॥ तदेवाह मंडलेइति ॥ पूर्वोक्तेक्रमिभूताद्युपद्रवरूपेसतीत्यर्थः ॥ मंडलेचतुरस्रमंडले शूलमष्टगंधेनालिख्यतच्छूलंगायत्र्यासहस्रवारमभिमंत्र्यभूमौनिखनेदित्यर्थः ॥ १२ ॥ अभिषेकमाह ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ क्रांतांविष्णुक्रांताम् ॥ देवीसहदेवी ॥ क्षीरवृक्षाअश्वत्थोदुंबरप्लक्षन्यग्रोधाः ॥१६॥ कुशकूर्चेति ॥

बलिंकिरंस्ततस्तस्मिन्ध्यायेत्तुपरदेवताम् ॥ अभिचारसमुत्पन्नाकृत्यापापंचनश्यति ॥ १० ॥ देवभूतपिशाचाद्यायद्येवंकुरुतेवशे ॥ गृहंग्रामंपुरंराष्ट्रंसर्वंतेभ्योविमुच्यते ॥ ११ ॥ निखनेमुच्यतेतेभ्योलिखनेमध्यतोपिच ॥ मंडलेशूलमालिख्यपूर्वोक्तेचक्रमेपिवा ॥ १२ ॥ अभिमंत्र्यसहस्रंतन्निखनेत्सर्वशांतये ॥ सौवर्णराजतंवापिकुंभंताम्रमयंचवा ॥ १३ ॥ मृन्मयंवानवंदिव्यंसूत्रवेष्टितमव्रणम् ॥ स्थंडिलेसैकतेस्थाप्यपूरयेन्मंत्रविज्जलैः ॥ १४ ॥ दिग्भ्यआहृत्यतीर्थानिचतसृभ्योद्विजोत्तमैः ॥ एलाचंदनकर्पूरजातीपाटलमाल्लिकाः ॥ १५ ॥ बिल्वपत्रंतथाक्रांतांदेवीव्रीहियवांस्तिलान् ॥ सर्षपान्क्षीरवृक्षाणांप्रवालानिचनिक्षिपेत् ॥ १६ ॥ सर्वाण्यभिविधायैवंकुशकूर्चसमन्वितम् ॥ स्नातःसमाहितोविप्रःसहस्रंमंत्रयेद्बुधः ॥ १७ ॥ दिक्षुसौरानधीयीरन्मंत्रान्विप्रास्त्रयीविदः ॥ प्रोक्षयेत्पाययेदेनंनीरंतेनाभिषिंचयेत् ॥ १८ ॥ भूतरोगाभिचारेभ्यःसनिर्मुक्तःसुखीभवेत् ॥ अभिषेकेणमुच्येतमृत्योरास्यगतोनरः ॥ १९ ॥ अवश्यंकारयेद्विद्वान्राजादीर्घजिजीविषुः ॥ गावोदेयाश्चऋत्विग्भ्यअभिषेकेशतंमुने ॥ २० ॥ दक्षिणायेनवातुष्टिर्यथाशक्त्याऽथवाभवेत् ॥ जपेदश्वत्थमालभ्यमंदवारेशतंद्विजः ॥ २१ ॥ भूतरोगाभिचारेभ्योमुच्यतेमहतोभयात् ॥ गुडूच्याःपर्वविच्छिन्नाःपयोक्ताजुहुयाद्द्विजः ॥२२॥ एवंमृत्युंजयोहोमःसर्वव्याधिविनाशनः ॥ आम्रस्यजुहुयात्पत्रैःपयोक्तैर्ज्वरशांतये ॥ २३ ॥ वचाभिःपयसाक्ताभिःक्षयंहुत्वाविनाशयेत् ॥ मधुत्रितयहोमेनराजयक्ष्माविनश्यति ॥ २४ ॥ निवेद्यभास्करायान्नंपायसंहोमपूर्वकम् ॥ राजयक्ष्माभिभूतंचप्राशयेच्छांतिमाप्नुयात् ॥ २५ ॥ लताःपर्वसुविच्छिद्यसोमस्यजुहुयाद्द्विजः ॥ सोमेसूर्येणसंयुक्तेपयोक्ताःक्षयशांतये ॥२६॥ कुसुमैःशंखवृक्षस्यहुत्वाकुष्ठंविनाशयेत् ॥ अपस्मारविनाशःस्यादपामार्गस्यतंडुलैः ॥ २७ ॥

सप्तविंशतिदर्भाणांवेण्यग्रंग्रंथिभूषितमितिकूर्चलक्षणसहितंकुशकूर्चमित्यर्थः ॥ १७ ॥ एनंभूताद्युपद्रुतंपुरुषमभिषिंचयेत्गायत्रीमंत्रंपठन् ॥ पूर्वोक्तंअभिमंत्रणमपिगायत्रीमंत्रेणैव ॥ अत्रकुंभस्थापनादिविधिःसर्वोपिशारदातिलकेदीक्षापटलेउक्तोग्राह्यः ॥ १८ ॥ १९ ॥ शतमिति ॥ शतंगावोदक्षिणाइत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ पर्वणिपर्वणिविच्छिन्नाःसमिधइत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ हुत्वा क्षयं रोगंविनाशयेदित्यन्वयः ॥ मधुत्रितयंप्रसिद्धंपयोदधिघृतरूपम् ॥ २४ ॥ २५ ॥ सोमेसूर्येणसंयुक्तेअमावास्यायामित्यर्थः ॥ २६ ॥ तंडुलैर्बीजैरित्यर्थः ॥ २७ ॥

॥ २८ ॥ मसूरिकांपादरोगविशेषम् ॥ २९ ॥३० ॥ पिपीलिमधुवल्मीकेइति ॥ पिपीलिकावल्मीके मधुवल्मीकेचेत्यर्थः ॥ मधुवल्मीकोमोहोलइतिप्रसिद्धः ॥ गृहेतयोरुपद्रवेजातेसतीत्यर्थः ॥ सर्पिर्युक्तशमीसमिद्भिः सर्पिर्युक्तान्नेनौदनेनप्रत्येककार्येशतद्वयंहोमः ॥ ३१ ॥ शेषैर्होमावशेषैः ॥ अतएवपूर्वद्रव्ययोःसमुच्चयोभवति ॥ नयथासंख्यंसमिद्भिर्बलिदानासंभवात् ॥ अभ्रस्तनितशब्देन

क्षीरवृक्षसमिद्धोमादुन्मादोपिविनश्यति ॥ औदुंबरसमिद्धोमादतिमेहःक्षयंव्रजेत् ॥ २८ ॥ प्रमेहंशमयेद्धुत्वामधुनेक्षुरसेनवा ॥ मधुत्रितयहोमेननयेच्छांतिमसूरिकाम्॥२९॥ कपिलासर्पिषाहुत्वानयेच्छांतिमसूरिकाम् ॥ उदुंबरवटाश्वत्थैर्गोगजाश्वामयंहरेत्॥३०॥पिपीलिमधुवल्मीकिगृहेजातेशतंशतम् ॥ शमीसमिद्भिरन्नेनसर्पिषाजुहुयाद्द्विजः ॥ ३१ ॥ तदुत्थंशांतिमायातिशेषैस्तत्रबलिंहरेत् ॥ अभ्रस्तनितभूकंपालक्ष्यादौवनवेतसः ॥ ३२ ॥ सप्ताहंजुहुयादेवंराष्ट्रेराज्यंसुखीभवेत् ॥ यांदिशंशतजप्तेनलोष्टेनाभिप्रताडयेत् ॥ ३३ ॥ ततोग्निमारुतारिभ्योभयंतस्यविनश्यति ॥ मनसैवजपेदेनांबद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ ३४ ॥ भूतरोगविषादिभ्यःस्पृशन्जप्त्वाविमोचयेत् ॥ भूतादिभ्योविमुच्येतजलंपीत्वाभिमंत्रितम् ॥३५॥ अभिमंत्र्यशतंभस्मन्यसेद्भूतादिशांतये॥ शिरसाधारयेद्भस्ममंत्रयित्वातदित्यृचा ॥३६॥ सर्वव्याधिविनिर्मुक्तःसुखीजीवेच्छतंसमाः ॥ अशक्तःकारयेच्छांतिंविप्रंदत्त्वातुदक्षिणाम् ॥ ३७ ॥ अथपुष्टिंश्रियंलक्ष्मींपुष्पैर्हुत्वाप्नुयाद्द्विजः ॥ श्रीकामोजुहुयात्पद्मैरक्तैःश्रियमवाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ हुत्वाश्रियमवाप्नोतिजातीपुष्पैर्नवैःशुभैः ॥ शालितंडुलहोमेनाश्रियमाप्नोतिपुष्कलाम् ॥ ३९ ॥ समिद्भिर्बिल्ववृक्षस्यहुत्वाश्रियमवाप्नुयात् ॥ बिल्वस्यशकलैर्हुत्वापत्रैःपुष्पैःफलैरपि ॥४०॥ श्रियमाप्नोतिपरमांमूलस्यशकलैरपि ॥ समिद्भिर्बिल्ववृक्षस्यपायसेनचसर्पिषा ॥ ४१ ॥ शतंशतंचसप्ताहंहुत्वाश्रियमवाप्नुयात् ॥ लाजैस्त्रिमधुरोपेतैर्होमेकन्यामवाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ अनेनविधिनाकन्यावरमाप्नोतिवांछितम् ॥ रक्तोत्पलशतंहुत्वासप्ताहंहेमचाप्नुयात् ॥ ४३ ॥ सूर्यबिंबेजलंहुत्वाजलस्थंहेमचाप्नुयात् ॥ अन्नंहुत्वाप्नुयादन्नंव्रीहीन्व्रीहिपतिर्भवेत् ॥ ४४ ॥ करीषचूर्णैर्वत्सस्यहुत्वापशुमवाप्नुयात् ॥ प्रियंगुपायसाज्यैश्चभवेद्धोमादिभिःप्रजा ॥ ४५ ॥ निवेद्यभास्करायान्नंपायसंहोमपूर्वकम् ॥ भोजयेत्तदृतुस्नातांपुत्रंपरममवाप्नुयात् ॥ ४६ ॥

विद्युल्लतापातोविवक्षितः ॥ वनवेतसःसमिधः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ बद्धस्यशत्रुभिःकारागृहेपातितस्यानुष्ठानसामग्र्यभावात्तत्कल्याणार्थमाह मनसैवेति ॥ ३४ ॥ स्पृशन्नितिदर्भेणेतिविशेषः ॥ तंत्रांतरानुरोधात् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ यदुक्तंपुष्पैर्हुत्वेतितदेवस्पष्टयाति श्रीकामइति ॥ रक्तैःपद्मैरपिश्रियमेवाप्नोतीत्यर्थः ॥ ३८ ॥३९॥४० ॥ ४१ ॥ त्रिमधुरं ॥ पयोदधिघृतंचेतिसमंत्रिमधुरंस्मृतमितिसिद्धांतशेखरे ॥४२॥ ४३ ॥ जलंहुत्वेति जलेनतर्पयित्वेत्यर्थः ॥ जलस्थंहेमजलेगुप्तंहेमेत्यर्थः ॥ व्रीहीन्हुत्वेतिशेषः ॥ ४४ ॥ प्रियंगुपायसाज्यैश्चेतिबहुवचनाद्द्रव्यत्रयम् ॥ ४५ ॥४६ ॥

सप्ररोहाभिरिति ॥ प्ररोहोऽग्रंतत्सहिताभिःपलाशसमिद्भिरित्यर्थः ॥ अनुक्तेपलाशसमिधइतिविश्वामित्रकल्पेसामान्यपरिभाषणात् ॥ ४७॥४८ ॥ सप्ररोहाभिरितिक्षीरवृक्षसमिधोविशेषणम् ॥ सुवर्ण

सप्ररोहाभिरार्द्राभिरायुर्हुत्वासमाप्नुयात् ॥ समिद्भिःक्षीरवृक्षस्यहुत्वाऽऽयुषमवाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ सप्ररोहाभिरार्द्राभिरक्ताभिर्मधुरत्रयैः ॥ व्रीहीणांचशतंहु
त्वाहेमचायुरवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ सुवर्णकुड्मलंहुत्वाशतमायुरवाप्नुयात् ॥ दूर्वाभिःपयसावापिमधुनासर्पिषापिवा ॥ ४९ ॥ शतंशतंचसप्ताहमपमृत्युंव्य
पोहति ॥ शमीसमिद्भिरन्नेनपयसावाचसर्पिषा ॥ ५० ॥ शतंशतंचसप्ताहमपमृत्युंव्यपोहति ॥ न्यग्रोधसमिधोहुत्वापायसंहोमयेत्ततः ॥ ५१ ॥ शतंश
तंचसप्ताहमपमृत्युंव्यपोहति ॥ क्षीराहारोजपेन्मृत्योःसप्ताहाद्विजयीभवेत् ॥५२॥ अनश्नन्वाग्यतोजप्त्वात्रिरात्रंमुच्यतेयमात् ॥ निमज्ज्याप्सुजपेदेवसद्यो
मृत्योर्विमुच्यते ॥ ५३ ॥ जपेद्बिल्वंसमाश्रित्यमासंराज्यमवाप्नुयात् ॥ बिल्वंहुत्वाप्नुयाद्राज्यंसमूलफलपल्लवम् ॥ ५४ ॥ हुत्वापद्मशतंमासंराज्यमाप्नो
त्यकंटकम् ॥ यवागूंग्राममाप्नोतिहुत्वाशालिसमन्वितम् ॥ ५५ ॥ अश्वत्थसमिधोहुत्वायुद्धादौजयमाप्नुयात् ॥ अर्कस्यसमिधोहुत्वासर्वत्रविजयीभवे
त् ॥ ५६ ॥ संयुक्तैःपयसापत्रैःपुष्पैर्वावेतसस्यच ॥ पायसेनशतंहुत्वासप्ताहंवृष्टिमाप्नुयात् ॥५७॥ नाभिदघ्नेजलेजप्त्वासप्ताहंवृष्टिमाप्नुयात् ॥ जलेभस्म
शतंहुत्वामहावृष्टिंनिवारयेत् ॥ ५८ ॥ पालाशीभिरवाप्नोतिसमिद्भिर्ब्रह्मवर्चसम् ॥ पलाशकुसुमैर्हुत्वासर्वमिष्टमवाप्नुयात् ॥ ५९ ॥ पयोहुत्वाप्नुयान्मेधा
माज्यंबुद्धिमवाप्नुयात् ॥ अभिमंत्र्यपिबेद्ब्राह्मीरसंमेधामवाप्नुयात् ॥ ६० ॥ पुष्पहोमेभवेद्वासस्तंतुभिस्तद्विधंपटम् ॥ लवणंमधुसंमिश्रंहुत्वेष्टंवशमानये
त् ॥ ६१ ॥ नयेदिष्टंवशंहुत्वालक्ष्मीपुष्पैर्मधुप्लुतैः ॥ नित्यमंजलिनात्मानमभिषिंचेज्जलेस्थितः ॥ ६२ ॥ मतिमारोग्यमायुष्यमग्र्यंस्वास्थ्यमवाप्नुयात्॥
कुर्याद्विप्रोन्यमुद्दिश्यसोपिपुष्टिमवाप्नुयात् ॥ ६३ ॥ अथचारुविधिर्मासंसहस्रंप्रत्यहंजपेत् ॥ आयुष्कामःशुचौदेशेप्राप्नुयादायुरुत्तमम् ॥ ६४ ॥ आयुरा
रोग्यकामस्तुजपेन्मासद्वयंद्विजः ॥ भवेदायुष्यमारोग्यंश्रियैमासत्रयंजपेत् ॥ ६५ ॥ आयुःश्रीपुत्रदाराद्याश्चतुर्भिश्चयशोजपात् ॥ पुत्रदारायुरारो
ग्यंश्रियंविद्यांचपंचभिः ॥ ६६ ॥ एवमेवोत्तरान्कामान्मासैरेवोत्तरैर्व्रजेत् ॥ एकपादोजपेदूर्ध्वबाहुःस्थित्वानिराश्रयः ॥ ६७ ॥ मासंशतत्रयंविप्रः
सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ एवंशतोत्तरंजप्त्वासहस्रंसर्वमाप्नुयात् ॥ ६८ ॥

कुड्मलंहेमकमलम् ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ समूलफलपल्लवंसंपूर्णवृक्षमित्यर्थः॥ ५४ ॥ यवागूंहुत्वेतिशेषः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ लक्ष्मीपुष्पैः
बिल्ववृक्षपुष्पैः ॥ ६२ ॥ एतान्यनुष्ठानान्यन्यमुद्दिश्यापिकुर्यादित्याह कुर्यादिति ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ चतुर्भिर्मासैः ॥ पंचभिर्मासैः ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

परमभीष्टम् ॥ ६९ ॥ मासंशतंजपेदित्यन्वयः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ रुद्वाप्राणमित्यर्थः ॥ अमोघासत्यवाग्भवेदित्यर्थः ॥ ७३ ॥ देवःसूर्यः ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥

एकपादोजपेदूर्ध्ववाहूरुध्वानिलंवशः ॥ मासंशतमवाप्नो
रुद्धाप्राणमपानंचजपेन्मासंशतत्रयम् ॥ यदिच्छेत्तदवाप्नोतिसहस्रात्परमाप्नुयात् ॥ ६९ ॥
तियदिच्छेदितिकौशिकः ॥ ७० ॥ एवंशतत्रयंजप्त्वासहस्रंसर्वमाप्नुयात् ॥ निमज्ज्याप्सुजपेन्मासंशतमिष्टमवाप्नुयात् ॥७१ ॥ एवंशतत्रयंजप्त्वासहस्रं
सर्वमाप्नुयात् ॥ एकपादोजपेदूर्ध्ववाहूरुद्धानिराश्रयः ॥७२॥ नक्तमश्नन्हविष्यान्नंवत्सराद्दृषितामियात् ॥ गीरमोघाभवेदेवंजप्त्वासंवत्सरद्वयम् ॥ ७३॥
त्रिवत्सरंजपेदेवंभवेत्त्रैकालदर्शनम् ॥ आयातिभगवान्देवश्चतुःसंवत्सरंजपेत् ॥ ७४ ॥ पंचभिर्वत्सरैरेवमणिमादिगुणोभवेत् ॥ एवंषड्वत्सरंजप्त्वाकामरू
पित्वमाप्नुयात् ॥ ७५ ॥ सप्तभिर्वत्सरैरेवममरत्वमवाप्नुयात् ॥ मनुत्वंनवभिःसिद्धमिंद्रत्वंदशभिर्भवेत् ॥ ७६ ॥ एकादशभिराप्नोतिप्राजापत्यंतुवत्सरैः ॥
ब्रह्मत्वंप्राप्नुयादेवंजप्त्वाद्वादशवत्सरान् ॥ ७७ ॥ एतेनैवजितालोकास्तपसानारदादिभिः ॥ शाकमन्येपरेमूलंफलमन्येपयःपरे ॥ ७८॥ घृतमन्येपरेसो
ममपरेचरुवृत्तयः ॥ ऋषयःपक्षमश्नंतिकेचिद्भैक्ष्याशिनोऽहनि ॥७९॥ हविष्यमपरेऽश्नंतःकुर्वंत्येवंपरंतपः॥अथशुद्ध्यैरहस्यानांत्रिसहस्रंजपेद्द्विजः॥८०॥
न्मासंशुद्धोभवेत्स्तेयात्सुवर्णस्यद्विजोत्तमः ॥ जपेन्मासंत्रिसाहस्रंसुरापःशुद्धिमाप्नुयात् ॥ ८१ ॥ मासंजपेत्रिसाहस्रंशुचिःस्याद्गुरुतल्पगः ॥ त्रिसहस्रंजपे
मासंकुटींकृत्वावनेवसन् ॥ ८२ ॥ ब्रह्महामुच्यतेपापादितिकौशिकभाषितम् ॥ द्वादशाहंनिमज्ज्याप्सुसहस्रंप्रत्यहंजपेत् ॥ ८३ ॥ मुच्येरन्नंहसःसर्वेमहा
पातकिनोद्विजाः ॥ त्रिसाहस्रंजपेन्मासंप्राणानायम्यवाग्यतः ॥ ८४ ॥ महापातकयुक्तोवामुच्यतेमहतोभयात् ॥ प्राणायामसहस्रेणब्रह्महापिविशुध्य
ति ॥ ८५ ॥ षट्कृत्वस्त्वभ्यसेदूर्ध्वंप्राणापानौसमाहितः ॥ प्राणायामोभवेदेषसर्वपापप्रणाशनः ॥ ८६ ॥ सहस्रमभ्यसेन्मासंक्षितिपःशुचितामियात् ॥
द्वादशाहंत्रिसाहस्रंजपेद्विगोवधेद्विजः ॥ ८७ ॥ अगम्यागमनस्तेयहननाभक्ष्यभक्षणे ॥ दशसाहस्रमभ्यस्तागायत्रीशोधयेद्द्विजम् ॥ ८८ ॥ प्राणायामश
तंकृत्वामुच्यतेसर्वकिल्बिषात् ॥ सर्वेषामेवपापानांसंकरेसतिशुद्धये ॥ ८९ ॥ सहस्रमभ्यसेन्मासंनित्यजापीवनेवसन् ॥ उपवाससमंजप्यंत्रिसहस्रं
तदित्यृचः ॥ ९० ॥ चतुर्विंशतिसाहस्रमभ्यस्ताकृच्छ्रसंज्ञिता ॥ चतुःषष्टिसहस्राणिचांद्रायणसमानितु ॥ ९१ ॥ शतकृत्वोभ्यसेन्नित्यंप्राणाना
यम्यसंध्ययोः ॥ तदित्यृचमवाप्नोतिसर्वपापक्षयंपरम् ॥ ९२ ॥

॥ ७८ ॥ ७९ ॥ रहस्यानांपातकानामित्यर्थः ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥

॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ श्रीमच्छैवकुलोत्पन्नोरंगनाथात्मजःसुधीः ॥ श्रीलक्ष्मीगर्भसंभूतोनीलकंठोभिधानतः ॥ १ ॥ देवीभागवतस्यास्यव्याख्यानर

निमज्याप्सुजपेन्नित्यंशतकृत्वस्तदित्यृचम् ॥ ध्यायन्देवींसूर्यरूपांसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ९३ ॥ इतितेसम्यगाख्याताःशांतिशुद्ध्यादिकल्पनाः ॥ रहस्या
तिरहस्याश्चगोपनीयास्त्वयासदा ॥ ९४ ॥ इतिसंक्षेपतःप्रोक्तःसदाचारस्यसंग्रहः ॥ विधिनाचरणादस्यमायादुर्गाप्रसीदति ॥९५॥ नैमित्तिकंचनित्यंच
काम्यंकर्मयथाविधि ॥ आचरेन्मनुजःसोयंभुक्तिमुक्तिफलाप्तिभाक् ॥ ९६ ॥ आचारःप्रथमोधर्मोधर्मस्यप्रभुरीश्वरी ॥ इत्युक्तंसर्वशास्त्रेषुसदाचारफलंम
हत् ॥ ९७ ॥ आचारवान्सदापूतःसदैवाचारवान्सुखी ॥ आचारवान्सदाधन्यःसत्यंसत्यंचनारद ॥ ९८ ॥ देवीप्रसादजनकंसदाचारविधानकम् ॥ यद
पिशृणुयान्मर्त्योमहासंपत्तिसौख्यभाक् ॥ ९९ ॥ सदाचारेणसिध्येच्चऐहिकामुष्मिकंसुखम् ॥ तदेवतेमयाप्रोक्तंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १०० ॥
इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेसदाचारनिरूपणंनामचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ एकादशस्कंधःसमाप्तः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥

सार्धैरामाब्धिनेत्रेंदु (१२४३ ॥) पद्यैर्व्यासकृतैःशुभैः ॥ देवीभागवतस्यास्यैकादशःस्कंधईरितः ॥ १ ॥

हितस्यच ॥व्याख्यांयःकृतवान्सम्यक्तिलकाख्यांसमुज्ज्वलाम् ॥ २ ॥ स्कंधश्चैकादशस्तस्याःसमाप्तोऽभूच्छुभार्थदः ॥ प्रीयतांतेनमेदेवीगायत्रीपरमेश्वरी ॥ ३ ॥ इतिश्रीशैवकुलोत्पन्नरंग
नाथात्मजलक्ष्मीगर्भजनीलकंठकृतेदेवीभागवततिलकेएकादशस्कंधेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ स्कंधश्चायंसमाप्तः ॥ ११ ॥ श्रीजगदंबार्पणमस्तु ॥

इदं पुस्तकं मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजेन खेमराजेन स्वकीये श्रीवेङ्कटेश्वरयन्त्रालयेऽङ्कित्वा
प्रकाशितम् । संवत् १९५१ शके १८१६

॥ इति श्रीमद्देवीभागवते एकादशस्कंधः समाप्तः ॥